

Arteterapia

Szkoły branżowe II stopnia

Edukacja morska

WYDAWCA PISMA:

Centrum Edukacji Nauczycieli
w Gdańsku, al. gen. J. Hallera 14,
80-401 Gdańsk
tel.: (58) 34 04 100 (centrala);
(58) 34 04 110 (sekretariat)
fax: (58) 34 10 763, www.cen.gda.pl
e-mail: edukacjapomorska@cen.gda.pl
ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

Małgorzata Bukowska-Ulatowska
– redaktor naczelna

Magdalena Urbaś – z-ca redaktor
naczelnej

Beata Symbor

Joanna Aleksandrowicz

Justyna Konkel

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD:

Beata Kwaśniewska

WSPARCIE TECHNICZNE:

Andrzej Cylik

Dorota Gmerek

Anna Szablowska

Jarosław Szablowski

Bogdan Białobrzęski

WSPÓŁPRACA:

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka
w Gdańsku

GDAŃSK

Biuletyn Centrum
Edukacji Nauczycieli
w Gdańsku

Organ prowadzący:
Samorząd Województwa
Pomorskiego

Placówka posiada
akredytację — decyzja
Pomorskiego Kuratora Oświaty
w Gdańsku nr 74/2020
z dnia 12 sierpnia 2020 r.
Placówka wpisana do rejestru
instytucji szkoleniowych
Wojewódzkiego Urzędu Pracy
w Gdańsku
pod nr ewidencyjnym
2.22/00057/2007

PUBLIKUJ W „EDUKACJI POMORSKIEJ”

Redakcja czasopisma serdecznie zaprasza do współpracy partnerów indywidualnych i instytucjonalnych, podejmujących inicjatywy korzystnie wpływające na kształt oświaty w naszym regionie. Zachęcamy do nadsyłania ciekawych artykułów na adres: edukacjapomorska@cen.gda.pl, oraz korzystania z możliwości uzyskania patronatu medialnego „Edukacji Pomorskiej”. Szczegółowe informacje dot. zasad publikacji, a także numery archiwalne naszego dwumiesięcznika są dostępne na stronie internetowej: www.cen.gda.pl/publikacja/edukacja-pomorska.

W następnym numerze m.in.: zmiany w egzaminach zewnętrznych

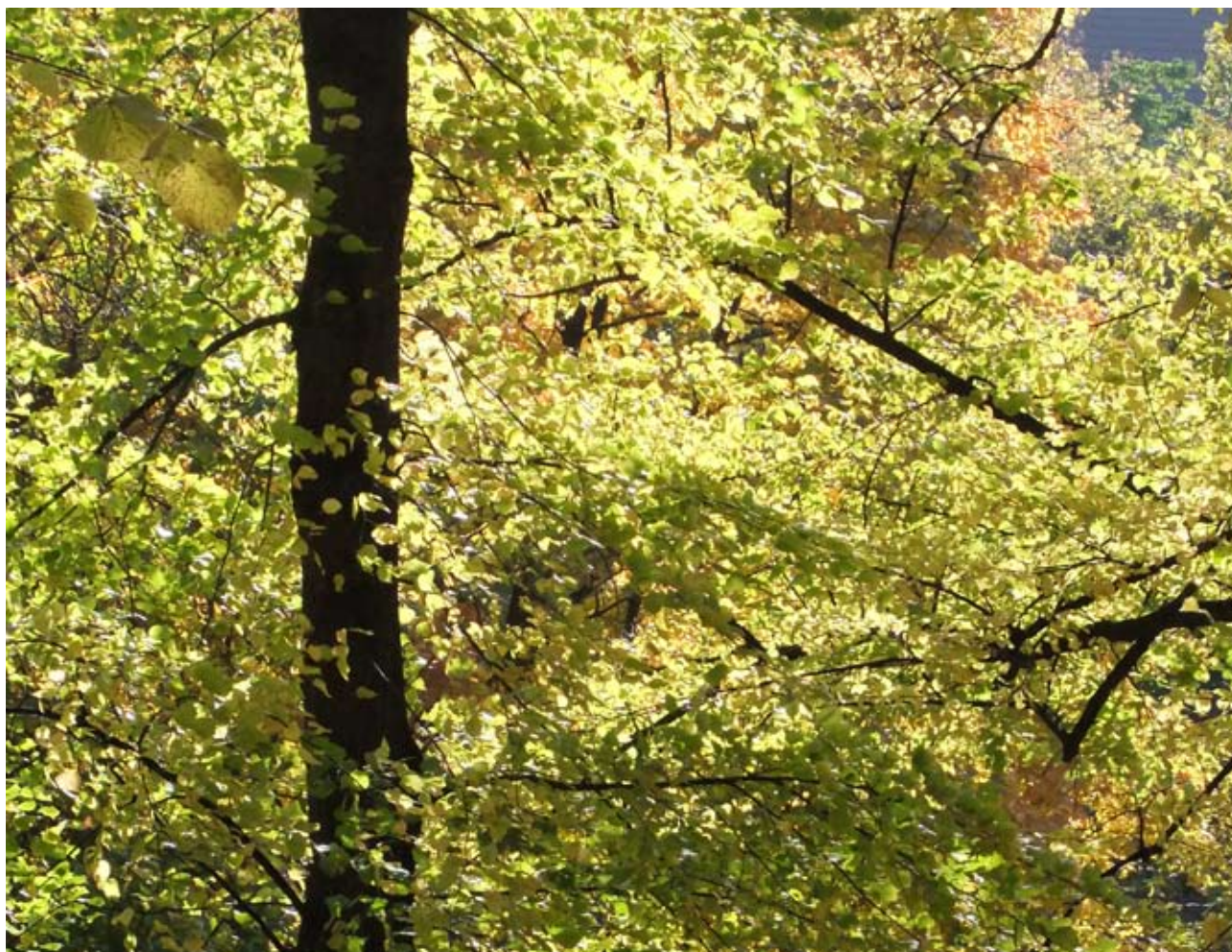
Fot. www.pixabay.com

słowo wstępne

*Drodzy Nauczyciele,
z okazji nowego roku szkolnego, który niewątpliwie
przyniesie kolejne wyzwania, życzymy Wam zdrowia,
bliskości pomimo dystansu społecznego
oraz wiary we własne siły.*

*dyrekcja i pracownicy
Centrum Edukacji Nauczycieli
w Gdańsku*

Fot. B. Kwaśniewska

spis treści

■ SŁOWO WSTĘPNE

■ TEMAT NUMERU

<i>Sztuka, która leczy, czyli o arteterapii</i>	5
Sylvia Kilanowska-Męczykowska	
<i>Wirtualne lekcje teatralne – zaprosz asystenta Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku do swojej placówki ...</i>	8
Agnieszka Grewling-Stolc	
<i>Dialogi sztuki. Potencjał komunikacyjny i arteterapeutyczny alternatywnej metody dialogu wizualno-werbalnego w pracy nauczyciela/wychowawcy/rodzica z dzieckiem w wieku wczesnoszkolnym</i>	10
Małgorzata Karczmarczyk	
<i>Arteterapia w mojej pracy</i>	13
Magdalena Hinz-Wójcicka	
<i>Edukacja plastyczna – moja edukacja przez Sztukę i Arteterapia w szkolnej plastyce</i>	16
Jasmina Al-Douri	
<i>Chromoterapia. Jak wpływają na mnie kolory?</i>	19
Dominika Ringwelska	

■ CENne informacje

<i>Jesienna oferta szkoleniowa CEN</i>	20
Olgierd Tuskiewicz	

■ FORUM EDUKACYJNE

<i>Pomorski Program Edukacji Morskiej – dołącz do nas!</i>	21
Iwona Poźniak	

■ PRAWO OŚWIATOWE

<i>Branżowa szkoła drugiego stopnia – nowy typ szkoły w polskim systemie edukacji</i>	24
Tomasz Kąkol	

■ BADANIA I ANALIZY

<i>Edukacja dla dorosłych, czyli jak wyglądało uczenie się i praca dorosłych Polaków w trakcie pandemii</i>	30
Magdalena Urbaś	

■ TIK W SZKOLE

<i>Skype in the Classroom</i>	32
Małgorzata Buszman	

■ WOKÓŁ NAS

<i>Język hiszpański w czasie pandemii i nie tylko</i>	35
Anna Jastrzębska	
<i>„Nowoczesna edukacja nauczycieli kluczem do sukcesu młodych Europejczyków”</i>	
<i>– czyli jak powiększyć kompetencje zawodowe nauczycieli oddziałów przedszkolnych</i>	39
Piotr Kloczkowski	

■ BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA

<i>Terapeutyczne właściwości sztuki. Propozycje ze zbiorów PBW w Gdańsku</i>	41
oprac. i wybór: Justyna Malinowska	
<i>Oferta edukacyjna PBW w Gdańsku</i>	44

■ ROZMOWY O EDUKACJI

<i>O wnioskach z doświadczeń edukacji w czasach pandemii</i>	45
z prof. Jackiem Pyżalskim rozmawia Ewa Furche	

temat numeru

Sztuka, która leczy, czyli o arteterapii

Sylvia Kilanowska-Męczykowska,
nauczyciel konsultant CEN ds. języka polskiego
i pracy z uczniem z doświadczeniem migracji

Co to jest arteterapia?

Arteterapia jest połączeniem dwóch słów: *atre* (łac. *ars, artis*) oznacza sztukę, *terapia* (gr. *therapeia*) – przywracanie zdrowia chorym za pomocą środków i zabiegów, leczenie. Rozumiana bywa też jako *twórcza terapia, terapia przez twórczość lub terapia przez sztukę*.

W najbardziej klasycznym ujęciu za arteterapię uważa się **wszelkie formy i metody pomocy terapeutycznej, przy których wykorzystuje się różne dziedziny sztuki**. Daje to możliwość rozumienia arteterapii jako *terapii za pomocą sztuki*. W takim ujęciu jest ona wyspecjalizowaną, komplementarną formą psychoterapeutyczną, wykorzystującą wytwory sztuki do poprawy kondycji psychicznej i fizycznej człowieka¹. Takie spojrzenie na arteterapię podkreśla, że jest to dziedzina wymagająca ogromu wiedzy nie tylko z obszaru sztuki, ale przede wszystkim – z zakresu terapii. Do zadań certyfikowanego arteterapeuty należy: diagnoza stanu emocjonalnego podopiecznych, analiza dokumentów innych specjalistów (w tym lekarzy i psychoterapeutów) oraz przygotowanie planu i prowadzenie zajęć arteterapeutycznych przy funkcjonalnym użyciu różnych technik. Podjęcie pracy w zawodzie arteterapeuty ułatwia posiadanie dyplomu ukończenia studiów licencjackich, magisterskich lub podyplomowych z zakresu arteterapii czy dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zawodzie pokrewnym terapeutę zajęciowego². Proces certyfikacji wymaga także doświadczenia w prowadzeniu zajęć i doksztalcenia się. Arteterapeuta to osoba, która może podejmować pracę z klientami w każdym wieku w szpitalach, sanatoriach, domach opieki dla seniorów i w placówkach edukacyjnych różnego typu.

Z troski o dobrostan pacjentów w sanato-

riach wywodzi się nurt *sztuki jako leczenia (art as healing)*, promowany przez autora terminu arteterapii, amerykańskiego artystę – Adriana Hilla³. Do dziś żywy jest konflikt tkwiący w samej nazwie dotyczący tego, czy w arteterapii więcej jest sztuki, czy terapii. Wybitny arteterapeuta i praktyk działań artystyczno-edukacyjnych, prof. dr hab. Wiesław Karolak, podkreśla jednak – cytując słowa amerykańskiej arteterapeutki, Hanny Kwiatkowskiej: *jedyną techniką arteterapii jest relacja z pacjentem* – że metody arteterapeutyczne są różne, a to, co najistotniejsze, tkwi w autentycznej relacji między terapeutą i podopiecznym⁴.

Arteterapia czy arteterapie

W Polsce do dziś termin arteterapii jest wieloznaczny i niesprecyzowany. Nazwą tą zaczęto obejmować *wychowanie przez sztukę, terapię zabawą, terapię zajęciową* i wiele innych praktyk, co widoczne jest w przywoływanych wcześniej danych identyfikacyjnych zawodu. Jak pisze Wiesław Karolak, z Zachodu przeniesiono nazwę, ale z pominięciem teorii i praktyki. W obszarze edukacji mówi się często o *zajęciach z elementami arteterapii* lub o *szkoleniach z wykorzystaniem metod arteterapeutycznych*. Tego typu zajęcia mają szerokie spektrum oddziaływania: usprawniają motorykę małą i dużą, rozwijają wyobraźnię i koordynację wzrokowo-słuchową, służą wydobywaniu z dzieci i młodzieży energii, która wspiera rozwój, kształtują pozytywny obraz siebie, umożliwiają samoakceptację, wydobywają indywidualne cechy, dają okazję do wyrażania emocji w bezpiecznych warunkach czy też do wypowiedzenia w artystycznej formie tego, co trudno opisać słowami.

Klucz do człowieka, czyli funkcje arteterapii

W szkole trudno mówić o pełnym procesie arteterapeutycznym, rzadko też mamy okazję pracować z uczniami indywidualnie i procesowo. Zastanawiając się nad wykorzystaniem elementów arteterapii w obszarze edukacji, warto wyjść od celów tych zajęć. W literaturze fachowej odnajdziemy wiele spoj-

1 W. Karolak, *Arteterapia dla dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s.13.

2 Informacje o zawodzie arteterapeuty przygotowane przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2018, https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/infodoraadca/?p_p_id=occupationPlusportlet_WAR_nnportlet&p_p_lifecycle=2&p_p_state=pop_up&p_p_mode=view&p_p_resource_id=displayPdf&p_p_cacheability=cacheLevelPage&_occupationPlusportlet_WAR_nnportlet_id=3409 (dostęp 23.07.2020).

3 W. Karolak, *op. cit.*, s.16.

4 Tamże, s.17.

rzeń na funkcje arteterapii. Anna Korbut wymienia trzy podstawowe⁵:

Rekreacyjna	Tworzenie warunków, w których uczestnik terapii ma możliwość wypoczynku oraz nabierania sił do przezwycięzania swoich problemów życiowych.
Edukacyjna	Dostarczenie jednostce dodatkowej wiedzy, która może polepszyć jej orientację w otaczającym świecie (np. nazywanie emocji) oraz skłonić do rozwiązywania problemów życiowych.
Korekcyjna	Wyrównanie braków i ograniczenie psychofizycznych, przekształcanie szkodliwych mechanizmów na takie, które są bardziej wartościowe.

W literaturze przedmiotu można znaleźć również inne funkcje arteterapii⁶:

Terapeutyczna	Zapobieganie występowaniu emocji negatywnych, stymulacja emocji mających korzystny wpływ na stan psychiczny.
Ekspresyjna	Ujawnienie tłumionych emocji, rozładowanie stanów napięcia.
Katartyczna	Odreagowanie napięć i przekształcenie ich na formę artystyczną, „oczyszczenie”.
Diagnostyczna	Pozwala na analizę stanu psychofizycznego uczestnika poprzez jego wytwory (np. rysunek diagnostyczny).
Relaksacyjna	Odpęża, wycisza, niweluje stres.
Komunikacyjna	Ułatwia komunikację pozawerbalną, uczy nawiązywania relacji w grupie.

Techniki autoterapeutyczne

Słyszając o arteterapii, najczęściej myślimy o zastosowaniu różnych technik plastycznych. Jednak jest to znaczne zawężenie tego pojęcia. W szerszym ujęciu bowiem arteterapia mieści w sobie choreoterapię, muzykoterapię, biblioterapię, a także terapię, w których wykorzystywane są sztuki plastyczne, teatr oraz film⁷. W praktyce często spotyka się połączenie różnych technik (rysunku, malarstwa, rzeźby teatru czy filmu), zwane estezjoterapią. W kontekście szeroko pojętej arteterapii należy także wspomnieć o kulturoterapii czy hortikulturoterapii (czynne angażowanie się w aktywności związane z ogrodem i przebywanie na łonie natury)⁸.

Arteterapia w szkole

Podstawą działań arteterapeutycznych w sferze edukacyjnej jest przede wszystkim twórczość. W szkołach najczęściej wykorzystywane są takie

5 A. Korbut, *Arteterapia i jej zastosowanie w obszarze edukacji*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2016 nr 11, 3(41), 267-280.

6 M. Wojciechowska, *Funkcje i cele arteterapii*, <http://zespelpip.blogspot.com/2012/09/funkcje-i-cele-arteterapii.html> (dostęp: 23.07.2020).

Autorka powołuje się na klasyfikację Z. Skornego i L. Hanek oraz M. Pasella.

7 W. Sikorski, *Arteterapia*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, dz. cyt., s. 177.

8 Z. Zdrojewicz, B. Jastrząb, M. Rewera, *Hortikulturoterapia – moc ukryta w ogrodach*, „Medycyna Rodzinna”, 2017 nr 2, s. 130-135.

- **Kulturoterapia** jest działaniem skierowanym na człowieka i jego środowisko. Zmierza do poprawy jakości życia i ma na celu przywrócenie oraz potęgowanie zdrowia. Do realizacji tego celu wykorzystuje środki kulturowe, między innymi sztukę¹.
- **Plastykoterapia** rozumiana zarówno jako uczestniczenie w procesie tworzenia, które ma działanie uzdrawiające i wychowawcze, jak i terapeutyczne, diagnostyczne, komunikacyjne oraz wychowawcze właściwości wytworu będącego efektem procesu tworzenia².
- **Biblioterapia**, która może być formą terapii i wsparcia psychicznego przy wykorzystaniu literatury oraz innych tekstów kultury (publikacji albumowych, obrazów, filmów – filmoterapia). Czytanie pobudza wyobraźnię i pozwala utożsamić się z losami bohaterów literackich. Na zasadzie projekcji – identyfikacji uczestnicy przepracowują własne problemy i w bezpiecznych warunkach doświadczają różnych emocji.
- **Muzykoterapia** wykorzystuje głos, dźwięki instrumentów muzycznych lub inne nagrania jako narzędzia pracy terapeutycznej. Kontakt z muzyką pomaga w komunikacji z innymi, a także uwrażliwia emocjonalnie i sprzyja relaksacji.
- **Choreoterapia**, czyli terapia ruchem, tańcem, opiera się na wykorzystaniu ruchu jako procesu, który poprawia koordynację fizyczną i pozwala wyrazić oraz nazwać własne emocje.
- **Dramoterapia i teatroterapia**, poprzez formę odgrywania ról, kształtują świadomość uczuć, rozwijają wyobraźnię, pobudzają do działania i wprowadzania w życie nowych wzorów zachowania (budowanie poczucia sprawstwa).
- **Koloroterapia (chromoterapia)** wykorzystuje działanie kolorów, które pobudzają lub uspokajają, np. malowanie mandali w określonej gamie kolorystycznej od brzegu w kierunku środkowym działa kojąco, od środka na zewnątrz – aktywizuje do działania.

1 W. Sulc, *Kulturoterapia. Wykorzystanie sztuki i działalności kulturalno-oświatowej w leczeniu*, Akademia Medyczna im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu 1994, s. 8.

2 A. Piąta, M. Sasiu, *Arteterapia. Scenariusze zajęć*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016.

techniki arteterapii, jak: muzykoterapia, teatroterapia (w szczególności drama), biblioterapia, choreoterapia i oczywiście twórczość plastyczna. Dużym powodzeniem, zwłaszcza w pracy nauczycieli świetlic szkolnych, cieszą się tak zwane „prace ręczne”, mieszczące się w ramach terapii zajęciowej – robienie na drutach, hafciarstwo, garncarstwo i ceramika. Przestrzeń szkoły nie daje jednak możliwości pełnej realizacji procesu arteterapeutycznego. W tym miejscu warto opisać zasady tego procesu, gdyż mogą one czasami wchodzić w kolizję z praktyką szkolną

w nauczaniu przedmiotowym.

Pierwszą i najważniejszą zasadą procesu arteterapeutycznego jest **dobrowolność uczestnictwa w zajęciach**. Uczestnik sam decyduje o swojej aktywności w proponowanych ćwiczeniach. Może odmówić uczestnictwa lub przerwać wykonywanie ćwiczeń.

Zajęcia arteterapii opierają się na **dwupoziomowej komunikacji** (niewerbalnej i werbalnej). Obrazowi, gestowi czy dźwiękowi może, choć nie musi, towarzyszyć słowo. W ten sposób uczestnicy zajęć komunikują swoje emocje i powinni mieć prawo oraz przestrzeń do bezpiecznego ich wyrażania.

Z emocjami koresponduje zasada „TU i TERAZ”, podkreślająca wagę doznań doświadczanych podczas zajęć. To, co dzieje się między uczestnikami procesu oraz co wypływa z aktu twórczego, jest ważne i powinno odbywać się w warunkach zapewniających komfort.

Polska szkoła często opiera się na rywalizacji, czego wyrazem stają się oceny i rankingi. W arteterapii zaś **nie ocenia się prac** i nie porównuje się ich, gdyż

ważny jest sam akt tworzenia oraz emocje z tym związane, a nie efekt obudowany kryteriami. Ważna jest też wolność w stosowaniu środków wyrazu.

Kończąc rozważania o arteterapii, warto wspomnieć o ogromnym i, niestety, w polskiej szkole niewykorzystanym oraz niedocenianym potencjale, który tkwi w sztuce.

Jej tworzenie i doświadczanie daje tak wiele... uczy wrażliwości, kształtuje poczucie estetyki, daje nam wytchnienie od codziennych trosk. Dzięki niej czujemy moc sprawczą oraz budujemy własne poczucie wartości. W tym miejscu na zasadzie negatywnego przykładu i przestrogi dla nauczycieli, chciałabym zachęcić do zapoznania się z historią tytułowego „Małego chłopca” z bajki Helen Buckley⁹. Oby wszyscy uczniowie mogli malować kwiaty w takich kształtach i w takich kolach, jakich pragną.

9 H. Buckley, *The little boy* (tłum. M. Żylińska), <https://www.youtube.com/watch?v=uUICt0TmZBk> (dostęp 23.07.2020).

The Little Boy

Helen Buckley (tłumaczenie: Marzena Żylińska)

Pewnego razu mały chłopiec poszedł do szkoły. Tego poranka nauczycielka powiedziała:

– Dzisiaj będziemy rysować.

– Dobrze! – pomyślał mały chłopiec.

Lubił rysować. Wszystko lubił rysować:

Lwy i tygrysy,

Kury i krowy,

Pociągi i łódki.

Więc wyjął swoje pudełko z kredkami i zaczął rysować.

Wtedy nauczycielka powiedziała:

– Poczekaj! Jeszcze nie rysujemy.

I poczekała aż wszyscy byli gotowi.

– Teraz – powiedziała nauczycielka,

– Będziemy rysować kwiaty.

– Dobrze! – pomyślał mały chłopiec

I zaczął rysować kwiat różowymi, pomarańczowymi i niebieskimi kredkami.

– Poczekaj! – powiedziała nauczycielka.

– Pokażę ci, jak to zrobić.

I narysowała czerwony kwiat z zieloną łodygą.

– Proszę – powiedziała nauczycielka,

– Teraz możesz zaczynać.

Mały chłopiec najpierw spojrzał na kwiat nauczycielki, a potem na swój. Jego kwiat podobał mu się dużo bardziej. Ale nic nie powiedział. Odwrócił kartkę na drugą stronę i narysował kwiat tak, jak pokazała nauczycielka.

Czerwony na zielonej łodydze.

Innego dnia, gdy, wchodząc do szkoły, chłopiec sam otworzył sobie drzwi, nauczycielka powiedziała:

– Dzisiaj będziemy lepić z gliny.

– Dobrze! – pomyślał mały chłopiec.

Lubił lepić z gliny

Wężę i bałwany,

Słonie i myszy,

Samochody i ciężarówki.

Zaczął więc ciągnąć i ugniatać swój kawałek.

Wtedy nauczycielka powiedziała:

– Poczekaj! Jeszcze nie lepimy.

I poczekała aż wszyscy byli gotowi.

– Teraz – powiedziała nauczycielka,

– Będziemy robić naczynia.

– Dobrze! – pomyślał mały chłopiec.

Lubił lepić naczynia.

I zaczął lepić głęboką miskę.

Wtedy nauczycielka powiedziała:

– Poczekaj!

– Pokażę ci, jak to zrobić.

I pokazała, jak zrobić płaski talerz.

– Proszę – powiedziała nauczycielka,

– Teraz możesz zaczynać.

Mały chłopiec spojrzał na naczynie nauczycielki, a potem na swoje. Jego podobało mu się dużo bardziej, ale nic nie powiedział. Zgniółł swoją glinę w kulkę i ulepił nowe naczynie.

Było płaskie, takie, jak pokazała nauczycielka.

Mały chłopiec całkiem szybko nauczył się czekać i obserwować.

I robić rzeczy tak, jak kazała nauczycielka.

I całkiem szybko chłopiec przestał robić cokolwiek po swoimemu.

Wtedy tak się zdarzyło, że mały chłopiec i jego rodzina przeprowadzili się do innego domu, w innym mieście.

I mały chłopiec poszedł do innej szkoły.

Nauczycielka powiedziała:

– Dzisiaj będziemy rysować.

– Dobrze! – pomyślał mały chłopiec.

I czekał, aż nauczycielka powie, co robić.

Nauczycielka jednak nic nie powiedziała, tylko chodziła po klasie.

Kiedy podeszła do małego chłopca, zapytała:

– Nie chcesz rysować?

– Chcę – odparł mały chłopiec. – Co będziemy dziś rysować?

– Będę wiedziała, jak to narysujesz – odpowiedziała nauczycielka.

– A jak mam to zrobić? – zapytał mały chłopiec.

– Jak chcesz – odpowiedziała nauczycielka.

– A jakimi kolorami? – dopytywał mały chłopiec.

– Jakimi chcesz – odpowiedziała nauczycielka.

I mały chłopiec zaczął rysować czerwony kwiat z zieloną łodygą.

Wirtualne lekcje teatralne – zaprosz asystenta Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku do swojej placówki

Agnieszka Grewling-Stolc,
specjalista CEN ds. edukacji społeczno-kulturalnej

W marcu 2020 r. zaskoczył nas wszystkich rozwój wydarzeń związanych z walką z COVID-19. Nikt z nas nie był gotowy do działania i płynnego przejścia z pracy stacjonarnej na zdalną. Poruszaliśmy się po omacku, starając się wykorzystać wcześniej wypracowane rozwiązania. Nasze ruchy były chaotyczne i niezdarne. Czuliśmy się zagubieni, często pozostawieni sami sobie, bezradni i przestraszeni. Na szczęście ten etap nie trwał zbyt długo. Większość z nas – nauczycieli, pedagogów, edukatorów – jako osoby zaprawione w niejednym boju, postawiła tamę bezradności i strachowi. Wiedzieliśmy, że musimy działać i to działać mądrze, dla tych, którzy nam ufają, którzy w nas wierzą i pokładają nadzieję. Musieliśmy stanąć na wysokości zadania – dla uczniów.

Próbując odnaleźć się w nowej rzeczywistości i sprostać wyzwaniom, jakie przed nami stała, postanowiliśmy w Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku stworzyć ofertę lekcji teatralnych prowadzonych online za pomocą platform komunikacyjnych w szkołach na terenie województwa pomorskiego. Program zajęć został oparty na technice dramy, rozumianej jako metoda pomocniczą w nauczaniu różnych przedmiotów szkolnych lub samoistna metoda kształcenia osobowości człowieka poprzez rozwijanie wyobraźni i wrażliwości, uczenie aktywnej twórczości oraz kształcenie umiejętności współpracy z innymi ludźmi. Drama jako element składowy teatrotterapii, obok psychodramy i pantomimy, jest ważnym i cennym narzędziem do wewnętrznego wzrostu oraz wzbogacenia osobowości ucznia. Koncepcja zakładająca wychowanie przez teatr sięga swymi korzeniami starożytności, lecz jej praktyczne zastosowanie na szerszą skalę notujemy dopiero od początku XX w.

„CEN asystentem nauczyciela na lekcji” to propozycja, która spotkała się z bardzo dużym zainteresowaniem ze strony pomorskich szkół. Oferta nie była strzałem w ciemno. Projekt ten oparłam na diagnozie trudności wskazanych w ankietowym badaniu potrzeb nauczycieli, uwzględniłam też prośby formułowane w bezpośrednich rozmowach z nauczycielami klas I-III SP, wychowawcami oraz nauczycielami przedmiotów humanistycznych.

Jako specjalistce do spraw edukacji społeczno-kulturalnej szczególnie bliskie były mi wyzwania związane z zaspokojeniem potrzeby kontaktu pomiędzy

rówieśnikami oraz pomiędzy uczniami a nauczycielami – kontaktu kreatywnego i otwartego na różne poziomy komunikacji. Zajęcia teatralne dawały ku temu szczególną sposobność. Opracowałam scenariusz lekcji, z którą gościłam na zaproszenie nauczycieli w szkołach. Ważne dla mnie było nie tylko twórcze spędzenie czasu z uczniami, ale przede wszystkim inspirowanie nauczycieli do podejmowania wyzwań oraz szukania nowych sposobów na budowanie relacji z dziećmi i młodzieżą.

W nauczaniu zdalnym znalazło się miejsce na teatr! To cieszyło mnie niezmiernie. Zazwyczaj doświadczenie teatru w szkole oznacza grupowe wyjścia na spektakle lub uczestniczenie w szkolnych kołach teatralnych. Oczywiście to wszystko jest ważne i bardzo potrzebne, ale w pędzie do realizacji podstaw programowych często nie ma czasu o teatrze po prostu porozmawiać, a co dopiero wprowadzać ćwiczenia dramatyczne i zadania aktorskie na lekcji. Na to wszystko był czas, kiedy jako asystentka pojawiałam się na lekcjach online. Uczniowie zapoznawali się z wybranymi pojęciami związanymi z teatrem, a także z warsztatem pracy aktora oraz innych twórców i pracowników teatru. Poza wiedzą czysto teoretyczną uczniowie wraz z nauczycielem aktywnie uczestniczyli w grach i zadaniach twórczych, rozwijając w ten sposób swoją kreatywność oraz wyobraźnię. Luźna atmosfera zajęć, podczas których było miejsce na poszukiwanie, pytanie i popełnianie błędów, sprzyjała pracy w grupie i otwartości na pomysły innych. Chętni uczniowie mogli podzielić się swoją opinią i wrażenia-

mi z lekcji lub zadawać pytania, które zrodziły się podczas wykonywania niektórych ćwiczeń. Dla nauczycieli była to doskonała okazja, aby przyglądać się pracy swoich uczniów oraz analizować ich reakcje, budujące się relacje i aktywność. Wspólna lekcja dostarczyła nauczycielowi narzędzi, które może wykorzystać w procesie dydaktycznym, zwłaszcza w pracy online.

Nie zawsze było różowo. Przejście z klas szkolnych do internetu spowodowało brak fizycznego kontaktu z uczniami. Nawet jeśli prowadzę lekcję online, formuły „stop video” czy „mute” pozwalają wyłączyć się uczniom podczas zajęć i sprawiają, że komunikacja staje się jednostronna. Czasem sama zachęcam uczestników spotkania do wyciszenia się, by rozmowa przebiegała bez zakłóceń powodowanych np. przez odgłosy domowe. Za każdym razem przed wizytą na szkolnej lekcji niepokoiłam się, czy łącze internetowe będzie działało bez problemów zarówno u mnie, jak i u każdego ucznia. W związku z tym, że na lekcje byłam zapraszana przez nauczycieli, którzy korzystali z różnych platform komunikacyjnych, musiałam bardzo szybko nauczyć się, jak korzystać z różnorodnych narzędzi na tyle sprawnie, aby nie zakłócało to realizacji głównego celu spotkania. Wreszcie uczniowie, często zmęczeni kilkugodzinnymi posiadówkami przed komputerem, nie zawsze chętni i mili, dawali o tym znać. Wylogowywanie, wyciszanie mnie czy nauczyciela, wstawianie komentarzy lub emotikonów nie związanych z tematem lekcji, wyłączanie kamery albo wręcz celowe rozpraszenie pozostałych

uczniów – to doświadczenie, z którym musiałam nauczyć się radzić sobie. To przede wszystkim sygnał, wołanie o pomoc ze strony uczniów, którzy nie odnajdują się w izolacji od rówieśników i łączących ich więzi. Ważne jest, aby o tych problemach mówić. Problemy, z którym spotkałam się, nie przekreślają jednak sensowności zajęć online. Wręcz przeciwnie: ogromne zaangażowanie nauczycieli i uczniów, wspólne doświadczenie oraz tworzenie, zadowolenie i uśmiech, to znaki, że warto się starać. Po każdej lekcji dostawałam informację zwrotną od nauczycieli, którzy podkreślali wartościowość spotkania, dziękowali za wspólny twórczy czas i informowali o tym, że uczniowie z ożywieniem wracali do tematów poruszanych na lekcji teatralnej.

Czy mamy receptę na idealne zdalne? Moim zdaniem najważniejsze powinno być podjęcie aktywności przywracających wspólnotę społeczności szkolnych i klasowych. W pierwszej kolejności rozwijamy działania integrujące oraz aktywizujące uczniów, ukierunkowane na dbałość o ich dobrostan i zrozumienie sytuacji, w jakiej się znaleźli. Starajmy się wyrównywać szanse uczniów, aby nie pogłębiać nierówności (społecznych, ekonomicznych czy intelektualnych). Na poziomie dydaktycznym kluczowe jest z jednej strony zapewnienie interakcji nauczyciela z uczniem oraz wzajemnej między uczniami, z drugiej zaś – umożliwianie pracy w grupie. Zdalne nauczanie to także dobry czas na ograniczanie form podawczych na rzecz metod aktywizujących (projektowych, gamifikacji itp.). ■

Fot. pixabay.com

Dialogi sztuki. Potencjał komunikacyjny i arteterapeutyczny alternatywnej metody dialogu wizualno-werbalnego w pracy nauczyciela/wychowawcy/rodzica z dzieckiem w wieku wczesnoszkolnym

Małgorzata Karcmarzyk

Wprowadzenie

Sztuka spełnia ogromną rolę w rozwoju każdego dziecka. Wpływa na jego kreatywność, pewność siebie, pomaga się skupiać i podejmować decyzje, uczy historii, rozwija wrażliwość i empatię, zwiększa stymulację mózgu, szczególnie jeśli chodzi o prawą półkulę i tworzenie się nowych połączeń synaptycznych między półkulami. Okazuje się, że dzieci, które codziennie ćwiczą np. rysunek albo grę na instrumencie, mają zdecydowanie lepsze oceny niż ich rówieśnicy. Dlaczego? Bo uczą się w ten sposób konsekwencji i cierpliwości. Jak pisze S. Gazzanig: percepcja, uczenie się i pamięć, uwaga, motoryka, emocje, myślenie abstrakcyjne i teoria umysłu – wszystkie te procesy zostają zaprzęgnięte do ciężkiej pracy, kiedy malujemy, gramy na jakimś instrumencie, piszemy książkę, scenariusz albo utwór poetycki¹.

Dlatego też w niniejszym artykule chcę pokazać, że dzięki sztuce, a konkretnie dzięki stworzonej przeze mnie alternatywnej metodzie dialogu wizualno-werbalnego jest możliwe wychowywanie przez sztukę najmłodszego pokolenia oraz stworzenie mu możliwości rozwoju i autorefleksji. W trakcie dialogu wizualno-werbalnego, realizowanego wspólnie z nauczycielem, wychowawcą lub rodzicem, dziecko może bowiem rozwijać się swobodnie i mówić głosem rysunkowym, który w tym czasie (okres wczesnoszkolny i przedszkolny) jest dla niego najłatwiejszym i najpełniejszym sposobem porozumiewania się z otoczeniem zewnętrznym.

Teoretycznym *backgroundem* dla niniejszych rozważań jest koncepcja „dialogu bez arbitra” J. Rutkowiak², dotycząca przestrzeni, w której możliwe jest budowanie wspólnego porozumienia. Dialogi wizualno-werbalne są więc próbą poszukiwania języka – opartego na wizualizacji – który może być bardziej wieloznaczny, a także mieć potencjał autoterapeutyczny i rozwojowy.

1 M. S. Gazzanig, M. S., *Istota człowieczeństwa*, Wyd. Smak Słowa, Sopot: 2020, s. 32.

2 Pytanie, dialog, wychowanie, red. J. Rutkowiak, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, 1992.

Arteterapia – podstawowe definicje

Arteterapia może być realizowana na różnych poziomach, np. jako:

- własna ekspresja twórcza, w postaci malowania akrylami, olejami, akwarelami (najbardziej klasyczna forma arteterapii);
- terapeutyczny odbiór sztuki, z refleksją nad jej wybranymi znakami i symbolami;
- terapeutyczne dzielenie się z innym uczestnikiem sesji (np. w trakcie dialogu wizualno-werbalnego) refleksją, wspólnym procesem twórczym³.

W pojęciu arteterapii mieści się proces twórczy i jego znaczenie, zaś jej celem nie jest uzyskanie produktu artystycznego ani jego ocena estetyczna czy diagnostyczna⁴. Jak wskazuje J. Weiser, arteterapia jest związana z manifestowaniem własnych przeżyć i koncentruje się na wytworze. To terapia z wykorzystaniem sztuki, a konkretnie: ekspresji artystycznej, w której nie jest istotne końcowe dzieło, ale sam proces twórczy. Arteterapia korzysta z takich technik plastycznych, jak: rysunek, malarstwo, rzeźba, grafika, fotografia. Podczas sesji arteterapeutycznej istotne są doświadczenia wewnętrzne, sposób odczuwania, widzenia świata albo opisywanie własnych problemów.

Metoda dialogów wizualno-werbalnych

Metodę dialogów wizualno-werbalnych stworzyłam na potrzeby projektu artystycznego realizowanego przeze mnie od 2016 r. pod nazwą „dialogi malarskie”, „dialogi sztuki”, „dialogi równoległe”. Początkowo projekt ten zakładał pracę z artystami, jednak z biegiem czasu w swojej praktyce pedagogicznej zauważyłam, że wpływa on rozwijająco, terapeutycznie i twórczo również na takie grupy osób, jak: tutorzy, nauczyciele akademicki, nauczyciele wczesnej edukacji, wychowawcy przedszkolni,

3 A. Czajkowska, *Fototerapia w pracy nauczyciela, pedagoga i terapeuty*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 50.

4 J. Weiser, *PhotoTherapy Techniques: Exploring the Secrets of Personal Snapshots and Family Albums*, Routledge: London and New York 1999.

Fot. D. Ringwelska

ale również dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

Zajmując się rysunkiem dziecka⁵, znaczeniami nadawanymi przez dzieci i dorosłych ikonografii malarstwa polskiego⁶, czy też głosem rysunkowym dziecka⁷, kontynuuję swoje rozważania, otwierając się na poszukiwanie szerszego kontekstu edukacyjnego.

W stworzonej przeze mnie metodzie chodzi o wspólne, symultaniczne wykonywanie jednej pracy plastycznej np. przez dziecko i nauczyciela, wychowanka i wychowawcę przedszkolnego albo dziecko i rodzica. Proces trwa tyle czasu, ile potrzebują jego uczestnicy i kończy się, kiedy jedna z osób chce zakończyć daną pracę, a druga osoba z zespołu pozwoli na to. W trakcie powstawania pracy współautorzy rysują, rozmawiają i poznają siebie nawzajem. Negocjacja i wymiana myśli, poprzez werbalizację i wizualizację, staje się również formą samopoznania. Tłumaczenie komunikatów oraz ich przekład na język werbalny jest bowiem swego rodzaju auto-komunikatem dla każdego uczestnika dialogu.

5 M. Karczmazzyk, *Co znaczą rysunki dziecięce*, Wyd. Anwi, Gdańsk 2014.

6 M. Karczmazzyk, *Polska sztuka współczesna w oczach dzieci i dorosłych. Potencjał pedagogiczny, komunikacyjny oraz kulturowy wybranych obrazów Jacka Yerki, Tomasza Sętowskiego, Rafała Olbińskiego i Zdzisława Beksińskiego*, Wyd. UG, Gdańsk 2020.

7 M. Karczmazzyk, *Prawo dziecka do „głosu” w przestrzeni społecznej. Rysowanie jako proces emancypacyjny*. „Problemy Wczesnej Edukacji” 2(17), VIII, 2012s. 116-122.

Omawiana metoda stwarza możliwość terapeutyczną. Poznanie dotyka bowiem sfery intymnej: emocji, problemów, lęków. Może skłaniać również do negocjacji znaczeń rysunkowych partnerów, którzy werbalnie mają problemy z porozumieniem się. Może być formą komunikacji z otoczeniem zewnętrznym. Jako dialog osób należących do odmiennych światów społecznych, może stanowić przestrzeń tworzącej się w ten sposób płaszczyzny i wspólnoty. Tak rozumiana działalność społeczna oraz edukacyjna jest bliska procesowi wzmocnienia jednostki w działaniach samostanowienia, samodecydowania, współodpowiedzialności⁸. Dlatego działanie malarzkie w formie dialogu może być alternatywną formą wypowiedzi emancypacyjnej. Nie jest w nim bowiem istotny produkt, ale sama aktywność i rozmowa. Poza tym tego rodzaju działanie przełamuje bariery językowe, komunikacyjne i społeczne. Zmieniają się role, a dialog dorosłego i dziecka staje się partnerski. Jest on więc po prostu „dialogiem bez arbitra”⁹.

Metoda dialogu wizualno-werbalnego z jednej strony zmusza do własnej ekspresji, umożliwia również terapeutyczne dzielenie się z innym uczestnikiem dialogu, ale również otwiera go na polisemiczną interpretację znaczeń zawartych we wspólnie zrealizowanym wytworze. Działa więc na trzech, wymienionych wcześniej, poziomach arteterapeutycznych. Nie tylko otwiera uczestnika sesji na samego siebie, ale również zmusza do interakcji z innym.

Fot. D. Ringwelska

A to powoduje szersze poznanie i samopoznanie. Akcja oraz reakcja na gest, linię, barwę drugiej osoby w trakcie wspólnej sesji malowania, to jakby patrzenie z drugiej strony lustra. Przyglądanie się swoim odczuciom i reakcjom na to, co nas pobudza, irytuje, bawi czy uwrażliwia jest wstępem do poznania siebie, ale także – tej drugiej osoby, z którą malujemy. Z kolei dyskusja na zakończenie wspólnego malowania jest pytaniem o znaczenia, które tworzą się w trakcie wspólnego oglądania powstałej pracy plastycznej. Dzięki podejściu semiotycznemu analiza wspólnego wytworu staje się otwarta na każde

możliwe znaczenie (w myśl Umbertowskiej koncepcji „dzieła otwartego”¹⁰), a to poszerza możliwości rozwojowe, edukacyjne i terapeutyczne.

10 U. Eco, *Dzieło otwarte: Forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych*, Wyd. W.A.B., Warszawa 2008.

Bibliografia:

Czajkowska A., *Fototerapia w pracy nauczyciela, pedagoga i terapeuty*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019.

Eco U., *Dzieło otwarte: Forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych*, Wyd. W.A.B., Warszawa 2008.

Gazzanig, M. S., *Istota człowieczeństwa*, Wyd. Smak Słowa, Sopot 2020.

Karczmazzyk M., *Wspólnota i u(nie)pamiętnianie. Rewizualizacje, znaczenia i strategie budowy miasta w przestrzeni Gdańska w: Miasto jak wspólny pokój: gdańskie modi co-vivendi*, red. nauk. Maria Mendel. Gdańsk: Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Instytut Kultury Miejskiej 2015.

Karczmazzyk M., *Polska sztuka współczesna w oczach dzieci i dorosłych. Potencjał pedagogiczny, komunikacyjny oraz kulturowy wybranych obrazów Jacka Yerki*, Tomasz Sętowski, Rafał Olbiński i Zdzisław Beksiński, Wyd. UG, Gdańsk 2020.

Karczmazzyk M., *Co znaczą rysunki dziecięce*, Wyd. Anwi Gdańsk 2014.

Karczmazzyk M., *Prawo dziecka do „głosu” w przestrzeni społecznej. Rysowanie jako proces emancypacyjny*. „Problemy Wczesnej Edukacji” 2(17), VIII, 2012s. 116-122.

Karolak, W., Kaczorowska, B. (red.). *Arteterapia w medycynie i edukacji*, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Łódź 2008.

Łotman J. *Kultura i eksplozja*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1999.

Nieduziak E., *Arteterapia – nowy obszar kształcenia pedagogów?* „Pedagogika Szkoły Wyższej” nr 2, (2012).

Pytanie, dialog, wychowanie, red. Rutkowiak J. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1992.

Dr Małgorzata Karczmazzyk prowadziła w Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku warsztaty adresowane do nauczycieli województwa pomorskiego: „Dialogi malarskie. Sztuka jako forma komunikacji, arteterapii oraz emancypacji we współczesnej kulturze obrazo-centricznej”, które cieszyły się ogromnym zainteresowaniem. Podczas szkolenia powstały wyjątkowe, autorskie prace.

D.R.

Fot. D. Ringwelska

Fot. D. Ringwelska

dr Małgorzata Karczmazzyk – artysta malarz, pedagog, doktor nauk humanistycznych, animator kultury, tutor, coach, wykładowca na Uniwersytecie Gdańskim; absolwentka Gdańskiej Akademii Sztuk Pięknych oraz studiów pedagogicznych na Uniwersytecie Gdańskim;

autorka ponad 50 publikacji na temat pedagogiki sztuki, edukacji artystycznej, komunikacji wizualnej, edukacji medialnej i in.; miała ok. 50 wystaw w kraju i za granicą; prowadziła warsztaty plastyczne m.in. w Polsce, Szwecji, Turcji, Niemczech, USA, Irlandii, Portugalii i na Ukrainie oraz w Portugalii; w swoich działaniach artystyczno-badawczych stara się łączyć aparaturę pojęciową sztuki oraz nauki udowadniając, że dziedziny te jedynie pozornie są od siebie odległe.

Arteterapia w mojej pracy

Magdalena Hinz-Wójcicka

Sztuka nie ma wyglądać ładnie;
ma sprawić, że coś poczujesz.
Rainbow Rowell

Jako wieloletni nauczyciel plastyki i arteterapeuta staram się wdrażać jak najwięcej metod i technik arteterapeutycznych na swoich lekcjach czy warsztatach. Jest to doskonały sposób dotarcia do dzieci nieśmiałych, z niską samooceną, a także tych z nadpobudliwością psychoruchową i innymi dysfunkcjami. Poprzez sam akt tworzenia dziecko w sposób niewerbalny przekazuje całe spektrum emocji i doświadczeń. Kluczowa więc staje się nasza rola jako arteterapeuty, aby tym procesem pokierować, zapewniając dziecku poczucie bezpieczeństwa.

Mogłabym podać wiele przykładów efektywności terapii przez sztukę ze swojej pracy z dziećmi i młodzieżą. Jest jednak jeden, który szczególnie utkwił mi w pamięci.

To historia ucznia, który przeważnie niechętnie uczestniczył w lekcjach, mówiąc, że nie lubi plastyki, bo nie potrafi rysować. Chłopiec miał zaburzenia koncentracji uwagi, napady agresji, nadpobudliwość psychoruchową. Trudno było do niego dotrzeć. Kluczem do nawiązania kontaktu stała się twórczość kubistyczna. Któregoś dnia, podczas prezentacji dzieł Picassa, on jako jedyny w klasie gwałtownie zareagował, okazując swój sprzeciw. Kubizm był dla niego nieakceptowalny pod względem estetycznym i formalnym. Potrzeba wyrażenia emocji eksplodowała ze zdwojoną siłą. Czy artysta może chcieć więcej niż uzyskać tak silną reakcję na swoje dzieło? U dziecka ujawniły się dawno tłumione emocje, niekorzystne stany napięcia zostały uwolnione w bezpieczny sposób, nie doprowadzając do wybuchu agresji względem innych uczniów. Koniec lekcji okazał się początkiem mojej pracy jako arteterapeuty z tym chłopcem.

Ta historia pokazuje też, gdzie kończy się lekcja plastyki, a gdzie zaczyna się proces terapii przez sztukę. Współpraca z pedagogiem czy psychologiem szkolnym jest w takich przypadkach niezbędna.

Elementy arteterapii stały się nieodzownym elementem moich zajęć w czasie pandemii i lekcji online. Odosobnienie oraz zamknięcie u każdego z nas spowodowały obniżenie nastroju, dla dzieci i młodzieży ten czas był także bardzo trudny. Uciążliwość sytu-

Warsztaty dla rodzin dzieci z SMA

Fot. M. Hinz-Wójcicka

Zainteresowanie arteterapią w ostatnich latach gwałtownie wzrasta. Stosowane w niej techniki i metody z powodzeniem możemy stosować w warunkach szkolnych, pamiętając jednak o kilku ważnych zasadach. Arteterapia to proces a my, jako prowadzący, powinniśmy mieć z góry wytyczony cel, jaki chcemy osiągnąć. Zajęcia plastyczne, muzyczne czy terapia zajęciowa mają zupełnie inne kryteria i cele, często mylnie utożsamiane z terapią przez sztukę. W arteterapii ważny jest sam proces twórczy oraz towarzyszące mu emocje, istotne są doświadczenia dziecka i uczucia, które pojawiają się w trakcie terapii i które z nim zostają. Nie oceniamy prac, są one naszym sposobem dotarcia do celu.

Fot. M. Hinz-Wójcicka

Warsztaty dla rodzin dzieci z SMA

acji, strach, całkowita zmiana codziennej rutyny odbiły się na zdrowiu psychicznym. Arteterapeutyczny wymiar sztuki w tym okresie dał uczniom sposób na odreagowanie trudnych sytuacji i napięć. Proponowane ćwiczenia to możliwość wyrażenia swoich emocji w sposób niewerbalny i symboliczny. U sporej części uczniów zaangażowanie rodziców czy dziadków w wykonywane zadania spowodowały coś więcej: sztuka przyczyniła się do integracji rodziny, opiekunowie pochyłili się nad dziećmi i ich potrzebami. Wspólnie spędzany czas, na który wcześniej nie było miejsca, zaowocował pogłębieniem relacji. Informacja zwrotna od rodziców pokazała, że i oni zyskali wiele, stając się uczestnikami procesu twórczego.

Moje doświadczenia arteterapeutyczne nie ograniczają się jedynie do pracy w szkole. Prowadzę Stowarzyszenie Re:Kreacja. Sztuka i Arteterapia, w ramach którego organizujemy warsztaty dla dzieci, dorosłych i seniorów. Możliwość pracy technikami arteterapeutycznymi z każdą grupą wiekową uświadomiła mi, jak bardzo uniwersalne i skuteczne są to metody.

Dużym wyzwaniem było dla mnie prowadzenie warsztatów dla rodzin dzieci z SMA (ang. *spinal muscular atrophy*, czyli rdzeniowy zanik mięśni). Grupa była bardzo zróżnicowana: od osób funkcjonujących na wózkach inwalidzkich ze sprawną motoryką ręki, po osoby, które komunikowały się jedynie

Fot. M. Hinz-Wójcicka

Fot. M. Hinz-Wójcicka

Warsztaty „Bliżej ziemi – land art” w CEN, prowadzenie: Magdalena Hinz-Wójcicka i Joanna Wawrzonek

poprzez ruchy gałki ocznej. Niezwykle istotne były tu: współpraca z rodzicami oraz merytoryczne przygotowanie i ćwiczenia dostosowane do możliwości dzieci. Przygotowanie scenariusza i dobór ćwiczeń to dopiero początek, gdyż podczas zajęć ważna jest też postawa: elastyczność prowadzącego oraz jego otwartość na zmiany i potrzeby grupy.

Moją wiedzę i doświadczeniem praktycznym dzielę się z uczestnikami warsztatów w Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku. W ramach ponad dwuletniej współpracy z panią Sylwią Kilanowską-Męczykowską stworzyliśmy projekt oparty na działaniach plastycznych z wykorzystaniem ekologii i recyklingu, w dużej części na bazie rękodzieła i sztuki ludowej. Przeprowadziłyśmy szereg warsztatów z technik arteterapeutycznych, pokazując możliwości ich wykorzystania przez nauczycieli i pedagogów. Z czasem stworzyła się grupa, która uczestniczyła w większości naszych szkoleń. Wychodzące z zajęć, uczestniczki czuły się zrelaksowane, a najlepszą rekomendacją były informacje zwrotne o wykorzystaniu poznanych technik w pracy pedagogicznej. Na lekcjach wychowawczych, na zajęciach świetlicowych i bibliotecznych oraz na spotkaniach terapii zajęciowej zagościły ludowe pająki, wiosenne gniazda i ręcznie robione motanki, czyli lalki dobrych życzeń.

Jedną z naszych propozycji były warsztaty „Bliżej ziemi – land art” z zastosowaniem mandali

Fot. M. Hinz-Wójcicka

Fot. M. Hinz-Wójcicka

Fot. M. Hinz-Wójcicka

Fot. M. Hinz-Wójcicka

Fot. M. Hinz-Wójcicka

Fot. M. Hinz-Wójcicka

jako techniki arteterapeutycznej. Zajęcia odwoływały się do coraz popularniejszego nurtu edukacji poza murami szkoły. Zaproponowane ćwiczenia można było wykorzystać choćby na spacerze do lasu podczas Dnia Ziemi, a także w parku przy szkole w trakcie zajęć świetlicowych czy w nauczaniu zintegrowanym. Były to również pomysły do zastosowania przez wychowawców, nauczycieli różnych przedmiotów oraz pedagogów.

Szacunek do przyrody, wykorzystywanie materiałów, które można znaleźć dookoła nas, zastosowanie surowców wtórnych w połączeniu z przybliżeniem technik ludowych to pomysły na kolejne warsztaty w CEN: „Świąteczne pająki” czy „Świąteczne eko-wianki z elementami arteterapii”.

Terapia przez sztukę stanowi bardzo ważny element w mojej pracy. Czy to podczas zajęć z dorosłymi, czy z dziećmi, daje szerokie spektrum możliwości terapeutycznych, twórczych, pomaga w relacjach oraz zrozumieniu siebie i innych. Niewątpliwie jest to cenne narzędzie w edukacji.

Magdalena Hinz-Wójcicka – artystka, arteterapeutka, psychogerontolog, pedagog, nauczyciel plastyki, szkoleniowiec; prezes Stowarzyszenia Re: Kreacja. Sztuka i Arteterapia, członek zarządu Stowarzyszenia Kulturalno-Edukacyjnego „Most” i współorganizatorka Festiwalu Teatralnego „Most”; uczestniczka wielu wystaw artystycznych w kraju i za granicą; realizuje działania związane z edukacją artystyczną dzieci i młodzieży oraz rozwija kompetencje nauczycieli w tym zakresie, prowadzi też treningi umysłu w Gdańskiej Akademii Seniora.

Warsztaty „Świąteczne eko-wianki” w CEN, prowadzenie: Magdalena Hinz-Wójcicka)

Warsztaty „Świąteczne pająki” w CEN, prowadzenie: Magdalena Hinz-Wójcicka i Joanna Wawrzonek)

Edukacja plastyczna – moja edukacja przez Sztukę i Arteterapia w szkolnej plastyce

Jasmina Al-Douri

Wykorzystać plastykę w terapii, a może terapię w plastyce... od kilku lat pracuję, łącząc podczas zajęć plastyki te dwa elementy. Sztuka i terapia, a może bardziej edukacja przez sztukę. Doświadczenie zdobywam w wielu szkołach, prowadząc lekcje na różnych poziomach edukacyjnych. Jestem absolwentką Katedry Edukacji Artystycznej – Edukacji przez Sztukę, stąd moje zamiłowanie do arteterapii oraz stosowanie jej od wielu lat w pracy dydaktycznej.

Jestem nauczycielką, dla której praca to przyjemność. Staram się dotrzeć do wszystkich moich uczniów, chociaż czasami jest to dość trudne. Liczba dzieci w oddziałach w szkołach publicznych, niestety, nie pozwala tworzyć kameralnych klas, takich jak w placówkach prywatnych. Coraz więcej młodych ludzi ma różne deficyty oraz dostosowania edukacyjne. Właśnie to skłania mnie do włączenia elementów terapii w edukację plastyczną. Plastyka to pozytywne działania, dlatego w pracy kieruję się słowami profesora Krzysztofa Szmidta: *Zapewnienie poczucia własnej wartości dzieciom, które czują się niedoceniane, zagubione i niepotrzebne tylko dlatego, że tradycyjna inteligencja to tylko uzdolnienia intelektualne*¹.

Moje działania dydaktyczne opieram na teoretycznych podstawach wskazanych przez Howarda Gardniera dotyczących inteligencji wielorakich, które wyróżniają 7 różnych typów inteligencji, takich jak: językowa (werbalna), logiczno-matematyczna, muzyczna, kinestetyczna, przestrzenna, interpersonalna, intrapersonalna.²

Jesienne drzewo – malarstwo, technika malowania (rozcieranie) plasteliny

Kilka słów o plastyce

Edukacja plastyczna jest obowiązkowym przedmiotem ogólnokształcącym w Podstawie programowej na poziomie szkoły podstawowej i średniej. Zajęcia plastyki mają przede wszystkim rozwijać wyobraźnię i kreatywność, niezbędną w rozwoju osobowości młodego człowieka. Mają także aspekt poznawczy i wychowawczy.

Plastykę należy traktować jako szansę integralnego rozwoju, w którym uczniowie nie tylko wyrażają przez sztukę własne odczucia i emocje, ale także uczą się cierpliwości, dyscypliny i samokontroli w trakcie powstawania prac oraz angażują się, poprzez sztukę, w życie społeczne.³

Niewiele miejsca w edukacji plastycznej zajmuje historia sztuk. Zajęcia są bardziej nastawione na:

- Opanowanie zagadnień z zakresu języka i funkcji plastyki; podejmowanie działań twórczych, w których wykorzystane są wiadomości dotyczące formy i struktury dzieła
- Doskonalenie umiejętności plastycznych – ekspresja twórcza przejawiająca się w działaniach indywidualnych i zespołowych
- Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego.⁴

¹ Nowe teorie twórczości. Nowe metody pomocy w tworzeniu: materiały z I sesji naukowo-metodycznej Polskiego Stowarzyszenia Kreatywności 12-14 X 2001 Kraków, praca zbiorowa pod red. Krzysztofa J. Szmidta, Krzysztofa T. Piotrowskiego, Impuls, Kraków 2002.

² Howard Gardner, *Inteligencje wielorakie*, Media Rodzina, Poznań 1993.

³ Podstawa programowa plastyki w klasach IV-VIII, <https://podstawa-programowa.pl/files/D2017000035601.pdf>

⁴ Podstawa programowa plastyki w klasach IV-VIII, <https://podstawa-programowa.pl/files/D2017000035601.pdf>

Plastyka dla większości uczniów jest ulubionym przedmiotem w szkole. Aczkolwiek zdarzało mi się usłyszeć z ust dziecka inną opinię na ten temat, przedstawiającą plastykę jako niepotrzebny czy też zniechęcający przedmiot. Dlaczego? Właśnie takie pytanie zadawałam sobie bardzo często. Dlaczego tak się dzieje? Jak można temu zapobiec? Czy to wynik braku zdolności manualnych dziecka, czy jego umiejętności działania? Czy to jest niechęć do wszelkich działań? Co zrobić, aby zmienić odczucia i nastawienie dziecka? Czy to w ogóle się uda? Czy kontakt ze sztuką i szeroko rozumiana kultura blokuje młodego człowieka, ponieważ brakuje mu podstawowych wiadomości z zakresu historii sztuki, czyli wiedzy na poziomie podstawowym? Mam różne wątpliwości, co skłania mnie do tego, aby w nowym roku szkolnym tworzyć takie tematy zajęć, które pomogą rozwikłać moje dylematy.

Działania plastyczne rozwijają kreatywność wizualną jednostki. Mogą być też sprawdzianem poziomu naszej samoświadomości. Dzięki aktom twórczym lepiej rozumiemy własne emocje, potrzeby i myśli. Działania kreatywne wpływają również na naszą sferę emocjonalną.

Praktyczne przykłady działań z zakresu plastyki i terapii

Wszystkie moje zajęcia plastyczne mają zbliżony do siebie układ scenariusza. Zanim dziecko lub młody człowiek zacznie tworzyć własną pracę (malować, wydierać papier itp.), najpierw otrzymuje ode mnie wcześniej przygotowany zarys i krótką instrukcję dotyczącą działań plastycznych. Kartka techniczna lub brystol ma zwykle wykonany przeze mnie szkic (choć czasami dziecko pracuje tylko w oparciu o instrukcję). Na przykład może to być rysunek: szkic drzewa wykonany czarnym flamastrem, następnie skopiowany dla wszystkich dzieci.

W zależności od wieku ucznia praca ma różny format. Arkusz A4 jest przeznaczony dla dzieci w edukacji wczesnoszkolnej. W klasach 4-8 pracują na większym: A3. Natomiast na dużym formacie, 70 x 110 cm, prace wykonuje młodzież i starsze dzieci – w grupach. Te największe dzieła są czasochłonne, często zajmują wiele godzin, ale prezentują się wyjątkowo pięknie.

Prace plastyczne w szkole wykonywane są m.in. techniką malarską przy użyciu akwareli oraz farb plakatowych. Wprowadzam też materiały sypkie, tj. kasze i ryż. Wykorzystuję również plastelinę. Malowanie plasteliną polega na rozcieraniu jej na kartonie w określony sposób tak, by obrazy były gładkie i tworzyły bardzo cienkie wielobarwne kompozycje.

Prace malarskie są również wykonywane techniką frotazu, czyli odciskania – sięgam po nią szczególnie przy kompozycjach jesiennych, ale nie tylko.

Papieroplastykę wykorzystuję na plastyce w klasach młodszych. Idealnie sprawdza się też podczas pracy terapeutycznej z dzieckiem w terapii ręki. Technika ta rozwija w szczególności umiejętności grafomotoryczne. Jest doskonałym ćwiczeniem zdolności manualnych oraz od najmłodszych lat kształtuje poczucie estetyki wykonania pracy.

Podczas wykonywania każdej pracy plastycznej dzieci wyrażają siebie. Opowiadają o odczuciach i emocjach oraz o tym, co im przeszkadza w danym momencie. Uważam to za bardzo ważny aspekt pracy w terapii. Jest to dla mnie również informacja zwrotna od uczniów dotycząca jakości zajęć z plastyki, tak istotna w ocenianiu kształtującym.

Poniżej pragnę przedstawić przykładowe prace wykonane podczas moich zajęć.

Malarstwo (plastelina, akwarela, plakatowa):

Jesienne drzewo – malarstwo, farby plakatowe oraz akwarela, kolaż z wykorzystaniem materiałów sypkich

Jesienne liście – malarstwo, farby plakatowe, technika frotażu (odciskanie wcześniej pomalowanych liści)

Papieroplastyka (wykorzystanie papieru i bibuły):

Papieroplastyka, wydzieranki z bibuły; praca młodszego dziecka; praca utrzymana w konturze; dziecko uczy się i pracuje nad estetyką wykonania pracy plastycznej

Jesienne drzewo – papieroplastyka, technika wyklejania i skręcania bibuły, wyklejanie w konturze pracy, tworzenie liści w różnych kolorach; praca z małym dzieckiem

Jesienne drzewo – papieroplastyka, technika wydzierania z papieru; praca małego dziecka; arteterapia wykorzystana w terapii ręki.

Terapia w plastyce – plastyka w terapii

Stopniowo, m.in. w wyżej opisany sposób, stworzyłam i wypracowałam własny, indywidualny styl pracy podczas zajęć plastycznych. Uważam, że efekt końcowy aktywności dziecka jest najbardziej satysfakcjonujący, gdy daje mu zadowolenie z wykonania indywidualnej pracy plastycznej oraz pełną swobodę wejścia w świat współczesnej kultury. Bez frustracji, że coś nie wyszło, dzieci prezentują swoje prace w grupie i interpretują je tak, jak potrafią najlepiej. Rozwijają w ten sposób umiejętności społeczne i komunikacyjne, a co najważniejsze: poznają różne punkty widzenia oraz mnogość interpretacji tego samego obrazu. Doskonałą także umiejętność wyrażania własnego zdania.

Plastyka powinna wydobyć z każdego człowieka to, co jest w jego umiejętnościach wyjątkowe i niepowtarzalne oraz zachęcić do dalszych działań twórczych oraz eksploracji własnych możliwości. Połączenie terapii z działaniami plastycznymi daje każdemu dziecku mnóstwo możliwości poznawczych, pozwala, aby odkrywało i rozwijało siebie oraz indywidualnie postrzegało świat.

Jasmina Al-Douri – absolwentka Katedry Edukacji Artystycznej – Edukacji przez Sztukę oraz Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej Uniwersytetu Łódzkiego; ukończyła również Terapię Pedagogiczną i Rewalidację, Pedagogikę Specjalną oraz Arteterapię w Wyższej Szkole im. Pawła Włodkowica w Płocku; nauczyciel edukacji artystycznej i terapeuta; aktywnie działa w Polskim Towarzystwie Dysleksji oraz w Polskim Komitecie Międzynarodowego Stowarzyszenia Wychowania przez Sztukę; autorka publikacji, prelegentka na konferencjach i seminariach naukowych; prowadzi stronę *Moja inspiracja Twoja motywacja*, bloga *Każdy z nas może mieć swój piękny świat* oraz artystyczną stronę na Instagramie *art.food_therapy*.

Chromoterapia. Jak wpływają na mnie kolory?

Dominika Ringwelska,
nauczyciel konsultant CEN ds. języka polskiego

Każdy z nas ma swój ulubiony kolor. Dobrze czujemy się w ubraniach o konkretnej barwie. Malujemy ściany naszego domu tak, aby było nam w nim jak najlepiej. Rodzaj dominującej wokół nas kolorystyki ma wielką siłę oddziaływania. Podświadomie wybieramy kolory, które mają na nas korzystny wpływ. A skąd to wszystko się bierze?

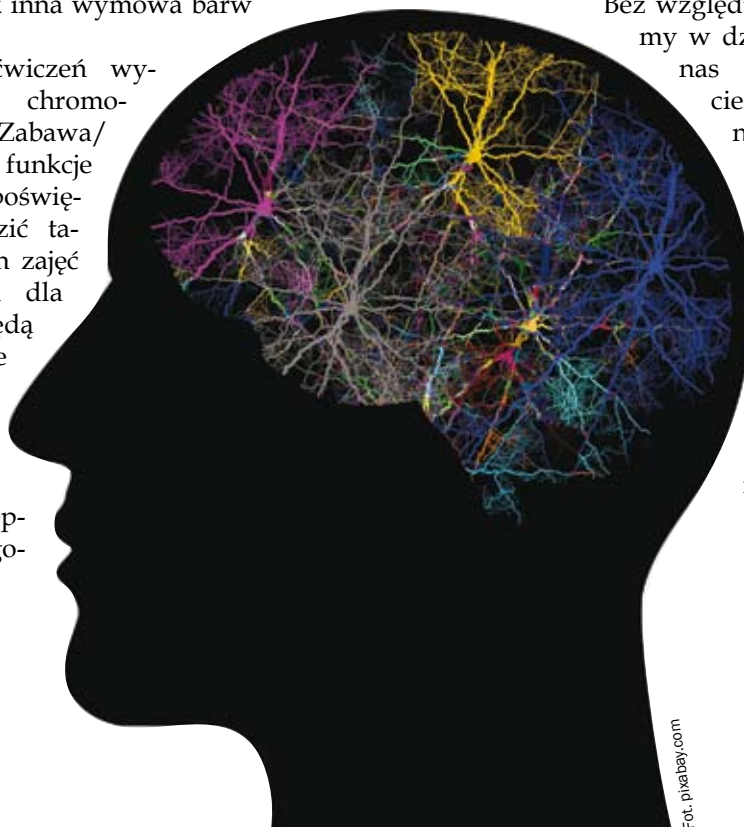
Chromoterapia jest jedną z niekonwencjonalnych metod leczniczych, polegającą na ekspozycji zmysłu wzroku danej osoby na odpowiednie, konkretne kolory. Barwy mają wpływać na nasze samopoczucie, uspokajać nas lub pobudzać. Kolory w naszym otoczeniu mogą wyciszać, relaksować lub dodawać energii do działania. Oczywiście powinniśmy pamiętać, że każdy subiektywnie odczytuje kolory, a intensywność barwy też ma wielkie znaczenie. Tak samo, jak inna wymowa barw w różnych kulturach.

Katalog propozycji ćwiczeń wykorzystujących metodę chromoterapii jest obszerny. Zabawa/grą kolorami spełnia funkcje terapeutyczne – warto poświęcić czas, by wprowadzić takie elementy do naszych zajęć z dziećmi. Wsparciem dla pedagogów niech będą publikacje poświęcone psychologii koloru, gdzie zastosowanie poszczególnych kolorów w terapii jest dokładnie opisane. Z pozycji dostępnych w zbiorach Pedago-

gicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Gdańsku na początek chciałabym polecić trzy publikacje:

- Kubala-Kulpińska Aleksandra, *Kolorowa terapia, czyli co o chromoterapii każdy nauczyciel wiedzieć powinien*, „Głos Pedagogiczny” nr 74/2015, s. 44-48;
- Popek Stanisław, *Barwy i psychika. Percepcja, ekspresja, projekcja*, UMCS, Lublin 1999;
- Stąpór Teresa, *Chromoterapia. Leczenie kolorem*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2000.

Bez względu na to, czy wierzymy w działanie otaczających nas kolorów czy nie, cieszymy się różnorodnością odcieni świata. Bądźmy uważni i wrażliwi, a przyroda pokaże nam gamę kolorów, w której będzie nam dobrze. Dlatego wszystkim naszym Czytelnikom i Czytelniczkom życzę kolorowych dni!

Fot. pixabay.com

CENne informacje

Jesienna oferta szkoleniowa CEN

oprac. Olgierd Tuszkiewicz,
specjalista CEN ds. organizowania doskonalenia

Drugi semestr minionego roku szkolnego upłynął pod znakiem pandemii COVID-19. Sytuacja ta wymusiła nie tylko na nauczycielach, ale i na uczniach przystosowanie się do zupełnie nowych warunków i sposobów nauczania. Bogatsi o te niełatwe doświadczenia, przygotowaliśmy dla Państwa jesienną ofertę szkoleń, z których znaczna część zostanie przeprowadzona zdalnie. Szczegółowe informacje znajdą Państwo na stronie internetowej www.doskonalenie.cen.gda.pl. Warto nadmienić, że zmodyfikowaliśmy aplikację rejestracyjną, co ułatwi użytkownikom korzystanie z naszej oferty, której wybrane formy prezentujemy poniżej.

W roku szkolnym 2020/2021 będziemy kontynuować współpracę z Fundacją Lean Education. W dniach 26 września i 3 października zapraszamy na webinarium pt.: *Podstawy Lean Thinking dla nauczycieli, czyli jak budować kompetencje pożądane przez najlepszych pracodawców*.

Jak wykorzystać wiedzę z neurodydaktyki w pracy z uczniem? Tego dowiemy się w trakcie webinarium 5 października br. Podczas spotkania porozmawiamy o tym, co wspiera, a co hamuje naturalne procesy poznawcze oraz jak ważne w nauczaniu i uczeniu się są relacje oraz emocje, których nie brakuje w procesie edukacyjnym.

Cyfrowy Asystent Nauczyciela – Mentimeter to szkolenie skierowane do nauczycieli chcących poszerzyć wiedzę z zakresu nauczania zdalnego. Podczas spotkania uczestnicy będą poznawać pełną funkcjonalność, możliwości i zastosowanie Mentimera w edukacji. Webinarium, trwające 1 godzinę dydaktyczną, odbędzie się 7 października br. Na kolejnych spotkaniach poznamy też takie narzędzia, jak: edytor pdf, Wordwall czy aplikacja Quizizz – z tym ostatnim narzędziem będzie można zapoznać się 24 października br. w trakcie warsztatów *Quizizz, czyli jak uczyć ciekawiej*.

W aktualnej ofercie znajdziemy też formy doskonalenia dotyczące uczniów z doświadczeniem migracji, jak chociażby szkolenie *Czytanki dla migranta, czyli jak dostosować materiały do pracy z uczniami z doświadczeniem migracji (edukacja wczesnoszkolna)*, na które zapraszamy 10 października 2020 r.

Książki pachnące słowami – rozwijanie kompetencji czytelnich w oparciu o nową podstawę programową to warsztaty znane już z wcześniejszej oferty. Kreatywna praca z tekstem, ciekawe ćwiczenia, nowe nieszablonowe pomysły na odczytanie tekstów literac-

kich – to i wiele innych metod twórczych znajdziemy na warsztatach 12 października br.

Nauczyciele przedmiotów przyrodniczych będą mogli przeanalizować zapisy nowej podstawy programowej z biologii w zakresie podstawowym i rozszerzonym na webinarium *Kompetencje kluczowe w nowej podstawie programowej z biologii w szkole podstawowej i ponadpodstawowej*, które zaplanowano na 15 października br.

Jak zorganizować spektakl, apel czy uroczystość szkolną w nieszablonowy sposób? O tym dowiemy się na 2-godzinny webinarium *Dobre praktyki w teatrze szkolnym – część 1*, 29 października br.

Dyrektorzy i wicedyrektorzy, którzy rozpoczynają pracę na swoim stanowisku, będą mogli zapoznać się z zasadami ustalania oceny pracy nauczyciela podczas webinarium zatytułowanego *Jak oceniać pracę nauczyciela? Zadania dyrektora (z cyklu „Nowy dyrektor na start”)* 14 listopada 2020 r.

Moje nastroje – o emocjach, które przyprawiają o zawrót głowy porozmawiamy 28 listopada br. na warsztatach, których tematyka będzie obejmowała zagadnienia dotyczące świadomości przeżywanych emocji, ich rozpoznawania, nazywania i wyrażania.

3 grudnia 2020 r. podczas webinarium *Obowiązkowe szkolenia dla nauczycieli teoretycznych przedmiotów zawodowych i praktycznej nauki zawodu* dyrektorzy oraz nauczyciele przedmiotów zawodowych szkół i placówek szkolnictwa branżowego zapoznają się z przepisami dotyczącymi nowych obowiązkowych szkoleń dla części nauczycieli szkół zawodowych.

W trakcie szkolenia *PACHNIDŁO – jak bezpiecznie przygotować ekologiczne środki do pielęgnacji ciała na szkolnych warsztatach?* uczestnicy dowiedzą się, jak w warunkach szkolnych stworzyć kosmetyki przyjazne dla środowiska oraz w jaki sposób zorganizować bezpieczne zajęcia chemiczne. 5-godzinne szkolenie odbędzie się 5 grudnia br.

O tym, jak realizować nową podstawę programową z historii i WOS, wykorzystując zagadnienia dot. szeroko rozumianej edukacji globalnej, dowiemy się 12 grudnia br. na webinarium *Współzależność globalna z perspektywy historii i współczesności*.

Z radością informujemy też uczestników sieci współpracy i samokształcenia oraz uczestników projektu *Zdolni z Pomorza* o kontynuacji spotkań i szkoleń w roku szkolnym 2020/2021.

■

forum edukacyjne

Pomorski Program Edukacji Morskiej – dołącz do nas!

Iwona Poźniak,
nauczyciel konsultant ds. edukacji morskiej i projektów edukacyjnych
oraz koordynator Pomorskiego Programu Edukacji Morskiej
w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku

Pomorski Program Edukacji Morskiej (PPEM), zainaugurowany w roku szkolnym 2017/2018 wojewódzką konferencją, która odbyła się 15 czerwca 2018 r. w Narodowym Muzeum Morskim w Gdańsku, wchodzi w trzeci rok realizacji. Program jest adresowany do dzieci i młodzieży oraz nauczycieli pomorskich szkół i placówek oświatowych wszystkich etapów kształcenia. Łączy wiedzę z wielu obszarów, zakładając całościowe postrzeganie problematyki morsko-żeglarskiej w procesie edukacyjnym. Podstawowe założenie PPEM opiera się na powiązaniu podstaw programowych kształcenia ogólnego z zagadnieniami wynikającymi z nadmorskiego położenia naszego regionu. Specyfika Programu sprzyja zdobywaniu wiedzy i rozwijaniu kompetencji kluczowych uczniów w sposób praktyczny i kreatywny oraz wpływa na kształtowanie postaw i budowanie tożsamości młodych Pomorzan.

W roku szkolnym 2018/2019 Program realizowało 47 placówek z 12 powiatów województwa pomorskiego. Były to szkoły i przedszkola z: Brodnicy Górnej, Choczewa, Częstkowa, Damnicy, Gdańska, Gdyni, Gogolewa, Kartuz, Kobylnicy, Kołczygłów, Kwidzyna, Łeby, Malborka, Objazdy, Rumi, Sierakowic, Słupska, Starej Kiszewy, Starych Polaszek, Stegny, Strzebielina, Ustki, Wejherowa, Wocławów, Wojanowa i Zagórzycy.

W minionym roku szkolnym do PPEM dołączyło kolejnych 35 placówek oświatowych. Były wśród nich szkoły i przedszkola z nowych miejscowości województwa pomorskiego: Bierkowa, Biesowic, Cedrów Małych, Człuchowa, Kępica, Kłanina, Pogó-

rza, Redy, Sopotu, Szemudu, Sztumu, Trąbek Wielkich, Ustki, Warcina, Wierchowa, Żukowa, Zaleskich i Pucka. Pełny wykaz szkół uczestniczących w Programie znajduje się na stronie internetowej **edukacjamorska.pomorskie.eu**. W roku szkolnym 2019/2020 w Programie uczestniczyło łącznie 80 placówek z 44 miejscowości z 15 powiatów województwa pomorskiego.

Certyfikaty PPEM

Placówki uczestniczące w PPEM mogą poszczycić się wieloma udanymi przedsięwzięciami z zakresu edukacji morskiej w wymiarze szkolnym, regionalnym i wojewódzkim oraz sukcesami o charakterze morsko-żeglarskim. Wśród tych sukcesów są i te w programie najcenniejsze – **Certyfikaty Pomorskiego Programu Edukacji Morskiej**, które potwierdzają jakość realizacji Programu przez wyróżnione nimi placówki i są podziękowaniem za wkład oraz zaangażowanie w kształtowanie morsko-żeglarskiej świadomości młodych mieszkańców Pomorza. Komisja Certyfikacyjna obradowała do tej pory dwa razy i przyznała 11 Certyfikatów PPEM. **Szkoła Podstawowa nr 86 w Gdańsku, Szkoła Podstawowa nr 10 w Rumi, Szkoła Podstawowa nr 9 Słupsku, Szkoła Podstawowa w Wojanowie, Szkoła Podstawowa w Łebie, Morska Szkoła Podstawowa w Gdańsku, a także Zespół Szkół Mechanicznych i Logistycznych w Słupsku** otrzymały swoje Certy-

fikaty podczas posiedzenia Pomorskiej Rady Oświatowej, które odbyło się 9 grudnia 2019 r. w CEN w Gdańsku. Kolejne cztery certyfikowane placówki: **Szkoła Podstawowa w Kobylnicy, Zespół Kształcenia i Wychowania w Brodnicy Górnej, Przedszkole Miejskie nr 12 „Niezapominajka” w Słupsku oraz Szkoła Podstawowa nr 1 w Sierakowicach** uroczystie odbiorą swoje Certyfikaty jesienią 2020 r.

Fot. Archiwum PPEM

Sieć Szkolnych Animatorów Edukacji Morskiej

13 listopada 2019 r. w gdyńskiej siedzibie Pomorskiego Związku Żeglarskiego w ramach działalności wojewódzkiej Sieci współpracy i samokształcenia szkolnych animatorów edukacji morskiej PPEM zgromadzili się nauczyciele zaangażowani w realizację Programu. Na spotkaniu podkreślono, że Pomorski Program Edukacji Morskiej jest tym, co wyróżnia nasze województwo w sferze edukacyjnej i pozwala na ukazanie jego walorów wynikających z położenia geograficznego. W programie pierwszego spotkania animatorów znalazły się takie zagadnienia, jak: realizacja PPEM w szkołach i placówkach oświatowych woj. pomorskiego, rola i zadania szkolnych animatorów edukacji morskiej, certyfikacja udziału w PPEM oraz podsumowanie praktycznych zajęć żeglarskich na wodzie w roku szkolnym 2018/2019. Nie zabrakło też miejsca na prezentację przykładów dobrych praktyk, które przedstawili: **Anna Milewska** – dyrektor Szkoły Podstawowej nr 5 w Redzie, **Mariusz Kowalczyk** – szkolny animator edukacji morskiej w Szkole Podstawowej nr 8 w Gdańsku oraz **Aleksandra Wesołek-Radzikowska** – szkolna animatorka edukacji morskiej w Szkole Podstawowej nr 10 w Rumi.

Miniony rok realizacji PPEM obfitował w nowe, ciekawe działania, a ze względu na zawieszenie stacjonarnego funkcjonowania szkół i placówek oświatowych w związku ze stanem epidemicznym ogłoszonym w Polsce, od marca br. – jak cała edukacja

– przeniósł się do sieci i przyjął zdalne formy realizacji. Drugie spotkanie sieci szkolnych animatorów edukacji morskiej odbyło się już w formie zdalnej 6 i 7 kwietnia 2020. Podczas zajęć online nauczyciele wymienili się doświadczeniami oraz pomysłami na prowadzenie edukacji morskiej z wykorzystaniem narzędzi edukacji zdalnej. **Magda Thiede**, animatorka edukacji morskiej w Szkole Podstawowej w Sierakowicach, zaprezentowała przygotowany przez siebie filmik edukacyjny, zachęcający do rozwijania umiejętności i utrwalania wiedzy żeglarskiej poprzez interaktywne ćwiczenia na platformie WordWall. Nagranie jest dostępne na stronie edukacjamorska.pomorskie.eu w zakładce Publikacje w artykule pt. *Porcja zdalnych przygotowań do wodniackiego sezonu*. **Krzysztof Zdziennicki** z DES UM zachęcał animatorów do dzielenia się dotychczasowymi dokonaniem zrealizowanymi w ramach PPEM na fanpage’u Programu na FB (www.facebook.com/Pomorski-Program-Edukacji-Morskiej-326508271466132/notifications), a **Iwona Poźniak**, koordynatorka sieci, udostępniła uczestnikom zajęć zdalne, interaktywne materiały do prowadzenia edukacji morskiej na różnych poziomach kształcenia. Materiały te zostały upowszechnione również na stronie edukacjamorska.pomorskie.eu w zakładce Publikacje w artykule *Zdalne gry i zabawy morsko-żeglarskie*. Opis zadań i możliwości ich wykorzystania w edukacji morskiej w ramach przedmiotów szkolnych został zamieszczony w „Informatorze Oświatowym” (nr 2/2020, s. 21-31), dostępnym w wersji elektronicznej na stronie: www.odn.slupsk.pl.

Konkursy PPEM

W ramach Pomorskiego Programu Edukacji Morskiej przeprowadzono trzy konkursy: *V Pomorski Konkurs o Tytuł Mistrza Nawigacji*, który już po raz trzeci odbywał się pod honorowym patronatem **Mieczysława Struka** – Marszałka Województwa Pomorskiego, a także „Przyjaciel PPEM” Konkurs na logotyp instytucji wspierającej działania PPEM i „Ahoj przygodo!” Konkurs na morskie puzzle online.

Fot. Archiwum PPEM

Ze względu na pandemię **przedłużono termin składania prac w Konkursie „Zajęcia na fali” dla nauczycieli na scenariusz zajęć o tematyce morskiej**. Scenariusze można nadsyłać **do 30 października 2020 r.** na adres e-mail: **edukacjamorska@odn.slupsk.pl**. Szczegółowe informacje na temat udziału w konkursie oraz pliki do pobrania znajdują się na stronie edukacjamorska.pomorskie.eu w zakładce bocznej oznaczonej logotypem Konkursu.

Przystąpienie do PPEM w roku szkolnym 2020/2021

Pomorski Program Edukacji Morskiej jest systemowym rozwiązaniem obejmującym różne elementy edukacji morskiej. W nowym roku szkolnym przed szkołami realizującymi PPEM nowe wyzwania i nowe możliwości.

Część szkół podstawowych uczestniczących w PPEM będzie rozszerzać i realizować swoje zadania również w oparciu o projekty przygotowywane w ramach ogłoszonego 5 marca 2020 r. przez Zarząd Województwa Pomorskiego konkursu na identyfikację koncepcji organów prowadzących szkoły podstawowe, dotyczących kształtowania kompetencji kluczowych uczniów poprzez edukację morską i żeglarską w ramach realizacji przedsięwzięcia strategicznego „Kompleksowe wsparcie szkół i placówek”.

W przygotowywanych przez samorządy koncepcjach działań morsko-żeglarskich pojawia się wiele nowych szkół, które jeszcze nie uczestniczyły w PPEM. Zachęcamy te i inne placówki oświatowe wszystkich etapów kształcenia do przyłączenia się do Programu – od września 2020 r. rozpoczynamy nowy nabór, który potrwa **do 31 października br.**

Warunkiem udziału szkoły/placówki w Pomorskim Programie Edukacji Morskiej jest:

- elektroniczne zgłoszenie szkoły/placówki do udziału w PPEM na stronie edukacjamorska.odn.slupsk.pl do 31 października 2020 r.,
- przesłanie w ww. terminie podpisanego przez dyrektora szkoły/placówki skanu deklaracji udziału w PPEM na adres e-mail: **edukacjamorska@odn.slupsk.pl**.

Szkoła/placówka oświatowa przystępująca do Programu zobowiązuje się do:

- powołania szkolnego animatora edukacji morskiej,
- utworzenia w szkole/placówce Koła Edukacji Morskiej,
- opracowania i realizacji w szkole/placówce szkolnego programu edukacji morskiej na dany rok szkolny – dopasowanego do możliwości i specyfiki pracy szkoły/placówki,
- włączenia elementów edukacji morskiej do programów nauczania poszczególnych przedmiotów,
- upowszechniania działań morsko-żeglarskich,
- sporządzenia sprawozdania końcowego z przeprowadzonych działań – w momencie przystąpienia do certyfikacji.

Szkoły/placówki oświatowe, które przystępują do PPEM, wzbogacają swoją ofertę edukacyjną o edukację morsko-żeglarską, rozpoczynają kształtowanie kompetencji kluczowych uczniów w ciekawej formie, rozwijają kompetencje zawodowe nauczycieli, promują szkołę/placówkę oświatową poprzez edukację morską, co wpływa na wzrost ich rangi w środowisku lokalnym. Oprócz tego nowe szkoły/placówki oświatowe PPEM otrzymują dostęp do tworzonej od dwóch lat przez nauczycieli (animatorów edukacji morskiej) bazy materiałów wspierających edukację morską – są to szkolne programy edukacji morskiej, scenariusze zajęć, relacje z wydarzeń, galerie zdjęć, karty pracy, informacje o konkursach marynistycznych itp.

Formularz zgłoszeniowy do Programu oraz wszystkie niezbędne informacje na temat jego celów, założeń, działań oraz możliwości realizacji, finansowania i uzyskania wsparcia są dostępne na stronie internetowej **www.edukacjamorska.pomorskie.eu** w zakładce *O programie* w artykule: *Przystąpienie do programu* (menu boczne strony) i w aktualnościach na stronie głównej. Zapraszamy!

■

prawo oświatowe

Branżowa szkoła drugiego stopnia – nowy typ szkoły w polskim systemie edukacji

Tomasz Kąkol,
nauczyciel konsultant CEN ds. kształcenia zawodowego

Zgodnie z założeniami reformy oświaty wprowadzonej m.in. ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2020 r. poz. 910 i 1378) od 1 września 2020 r. rozpoczyna funkcjonowanie w polskim systemie oświaty nowy typ szkoły – **branżowa szkoła drugiego stopnia (BSiIS)**. BSiIS będzie szkołą ponadpodstawową o dwuletnim okresie nauczania, umożliwiającą uzyskanie dyplomu zawodowego w zawodzie nauczonym na poziomie technika, w którym wyodrębniono kwalifikację wspólną dla zawodu nauczanego w branżowej szkole I i II stopnia, po zdaniu egzaminu zawodowego w danym zawodzie, oraz uzyskanie świadectwa doj-

rzałości po zdaniu egzaminu maturalnego. Szczegółowy wykaz zawodów, których kształcenie jest możliwe w BSiIS, znajdziemy w klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego zamieszczonej w Załączniku nr 2 do rozporządzenia z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego (Dz. U. poz. 316 oraz z 2020 r. poz. 82) – Tabela 1. Zatem nauka w BSiIS będzie niejako kontynuacją kształcenia zawodowego z branżowej szkoły I stopnia, a absolwenci BSiIS będą posiadać wykształcenie średnie branżowe.

Tabela 1. Zestawienie zawodów, w których jest możliwe kształcenie na poziomie BSiIS

Lp.	Zawód, w którym jest możliwe kształcenie na poziomie BSiIS	Zawód realizowany na poziomie BSIS, stanowiący podstawę kształcenia w BSiIS
1.	Technik fotografii i multimediów	Fotograf
2.	Technik budownictwa	Betoniarz-zbrojarz Monter konstrukcji budowlanych Murarz-tylnik
3.	Technik budowy dróg	Operator maszyn i urządzeń do robót ziemnych i drogowych
4.	Technik inżynierii sanitarnej	Monter sieci i instalacji sanitarnych
5.	Technik robót wykończeniowych w budownictwie	Monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie
6.	Technik ceramik	Operator urządzeń przemysłu ceramicznego
7.	Technik technologii szkła	Operator urządzeń przemysłu szklarskiego
8.	Technik technologii chemicznej	Operator urządzeń przemysłu chemicznego
9.	Technik technologii drewna	Stolarz
10.	Technik elektryk	Elektryk
11.	Technik automatyk	Automatyk
12.	Technik elektroniki	Elektronik
13.	Technik mechatronik	Mechatronik
14.	Technik usług fryzjerskich	Fryzjer
15.	Technik górnictwa odkrywkowego	Górnik odkrywkowej eksploatacji złóż
16.	Technik górnictwa otworowego	Górnik eksploatacji otworowej
17.	Technik górnictwa podziemnego	Górnik eksploatacji podziemnej
18.	Technik podziemnej eksploatacji kopalin innych niż węgiel kamienny	Górnik podziemnej eksploatacji kopalin innych niż węgiel kamienny
19.	Technik przeróbki kopalin stałych	Operator maszyn i urządzeń przerobczych
20.	Technik wiertnik	Wiertacz
21.	Technik handlowiec	Sprzedawca

Lp.	Zawód, w którym jest możliwe kształcenie na poziomie BSIS	Zawód realizowany na poziomie BSIS, stanowiący podstawę kształcenia w BSIS
22.	Technik księgarstwa	Sprzedawca
23.	Technik hotelarstwa	Pracownik obsługi hotelowej
24.	Technik usług kelnerskich	Kelner
25.	Technik żywienia i usług gastronomicznych	Kucharz
26.	Technik mechanik	Mechanik-monter maszyn i urządzeń Operator obrabiarek skrawających Ślusarz
27.	Technik optyk	Optyk-mechanik
28.	Technik odlewnik	Modelarz odlewniczy
29.	Technik przemysłu metalurgicznego	Operator maszyn i urządzeń przemysłu metalurgicznego
30.	Technik pojazdów samochodowych	Elektromechanik pojazdów samochodowych Mechanik pojazdów samochodowych
31.	Technik ogrodnik	Ogrodnik
32.	Technik procesów drukowania	Drukarz fleksograficzny Drukarz offsetowy
33.	Technik procesów introligatorskich	Operator procesów introligatorskich
34.	Technik garbarz	Garbarz skór
35.	Technik obuwnik	Obuwnik
36.	Technik przemysłu mody	Krawiec
37.	Technik technologii wyrobów skórzaných	Kaletnik
38.	Technik włókienniczych wyrobów dekoracyjnych	Rękodzielnik wyrobów włókienniczych
39.	Technik włókiennik	Operator maszyn w przemyśle włókienniczym
40.	Technik agrobiznesu	Rolnik
41.	Technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki	Mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych
42.	Technik pszczelarz	Pszczelarz
43.	Technik rolnik	Rolnik
44.	Technik rybactwa śródlądowego	Rybak śródlądowy
45.	Technik logistyk	Magazynier-logistyk
46.	Technik przetwórstwa mleczarskiego	Operator maszyn i urządzeń przemysłu spożywczego
47.	Technik technologii żywności	Cukiernik Operator maszyn i urządzeń przemysłu spożywczego Piekarz Przetwórcza mięsa Przetwórcza ryb
48.	Technik telekomunikacji	Monter sieci i urządzeń telekomunikacyjnych
49.	Technik transportu drogowego (wyłącznie dla osób posiadających prawo jazdy kat. C)	Kierowca mechanik
50.	Technik budownictwa wodnego	Monter budownictwa wodnego
51.	Technik budowy jednostek pływających	Monter kadłubów jednostek pływających

Zakładanie BSIS

Branżowa szkoła drugiego stopnia jest odrębną jednostką oświatową, stąd zakładanie jej wymaga postępowania zgodnego z przepisami zawartymi w art. 88 ustawy Prawo oświatowe, tj. wymagany będzie:

- akt założycielski, określający odpowiednio typ lub rodzaj, nazwę oraz siedzibę, podpisany przez właściwy organ lub osobę zakładającą szkołę;

- pierwszy statut szkoły nadany przez właściwy organ lub osobę zakładającą szkołę.

Tak przygotowany akt założycielski i statut szkoły należy przesłać właściwemu kuratorowi oświaty oraz innym organom właściwym do sprawowania nadzoru pedagogicznego nad szkołą. Zadania te w drodze uchwały wykonuje rada powiatu. Następnie organ prowadzący, za który działa starosta, powołuje komisję rekrutacyjną do przeprowadzenia

pierwszego postępowania rekrutacyjnego, w tym wyznacza osobę upoważnioną do wykonywania zadań zastrzeżonych w tym postępowaniu dla dyrektora szkoły. Ponadto BSIIS, jako szkoła zawodowa, przed rozpoczęciem kształcenia będzie musiała uzyskać opinię wojewódzkiej rady rynku pracy o zasadności kształcenia w danym zawodzie zgodnie z potrzebami rynku pracy oraz nawiązać współpracę odpowiednio z pracodawcą lub osobą prowadzącą indywidualne gospodarstwo rolne, których działalność jest związana z danym zawodem lub branżą, w ramach umowy albo porozumienia, obejmujących co najmniej jeden cykl kształcenia w danym zawodzie.

Rekrutacja do BSIIS

Postępowanie rekrutacyjne do nowo tworzonej publicznej szkoły powinna przeprowadzać komisja rekrutacyjna powołana w innej publicznej szkole, prowadzonej przez ten sam organ prowadzący i wskazanej przez ten organ. Czynności dyrektora w postępowaniu rekrutacyjnym winien wykonywać dyrektor wskazanej szkoły, w której jest powołana komisja rekrutacyjna. Jeżeli po pierwszej rekrutacji są wolne miejsca, to należy przeprowadzić postępowanie uzupełniające.

Na pierwszy semestr klasy I publicznej branżowej szkoły II stopnia przyjmuje się kandydatów, którzy:

- posiadają świadectwo ukończenia branżowej szkoły I stopnia;
- posiadają zaświadczenie o zawodzie nauczonym w branżowej szkole I stopnia, którego zakres

odpowiada pierwszej kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie nauczonym w branżowej szkole II stopnia, do której ubiegają się o przyjęcie;

- posiadają zaświadczenie lekarskie zawierające orzeczenie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do podjęcia praktycznej nauki zawodu (lub orzeczenie lekarskie dla zawodów w branży morskiej i rybołówstwa oraz orzeczenie psychologiczne dla zawodów, w których przewidziano przygotowanie do uzyskania umiejętności kierowania pojazdem silnikowym w zakresie prawa jazdy kategorii C lub C+E). Ponadto, zgodnie z art. 135 ust. 2 ww. ustawy, należy pamiętać, iż **na pierwszy semestr klasy I publicznej BSIIS przyjmuje się kandydatów, którzy ukończyli branżową szkołę I stopnia w okresie 5 lat szkolnych poprzedzających rok szkolny, na który ubiegają się o przyjęcie do publicznej branżowej szkoły II stopnia.**

Ramowy plan nauczania dla BSIIS

W rozporządzeniu MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz. U. poz. 639) przewidziano dwa warianty ramowych planów dla BSIIS:

- **dla uczniów będących absolwentami dotychczasowego gimnazjum** (Załącznik 10: *Ramowy plan nauczania dla branżowej szkoły II stopnia, w tym branżowej szkoły II stopnia specjalnej dla uczniów w normie intelektualnej: niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, którzy realizowali ramowy plan*

Lp.	Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Forma dzienna			Forma stacjonarna			Forma zaoczna				
		Tygodniowy wymiar godzin w klasie (w każdym semestrze)		Razem w dwuletnim okresie nauczania	Tygodniowy wymiar godzin w klasie (w każdym semestrze)		Razem w dwuletnim okresie nauczania	Semestralny wymiar godzin				Razem w dwuletnim okresie nauczania
		I	II		I	II		I	II	III	IV	
1.	Język polski	4	3	7	3	3	6	30	30	30	30	120
2.	Język obcy nowożytny	3	2	5	2	2	4	18	18	18	16	70
3.	Matematyka	3	3	6	3	2	5	22	21	21	20	84
4.	Informatyka	1	1	2	-	1	1	14	-	-	-	14
5.	Wychowanie fizyczne	3	3	6	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	Kształcenie zawodowe											
7.	Razem	14	12	26	8	8	16	84	69	69	66	288
8.	Godziny do dyspozycji dyrektora	3		3	1		1	18				18
9.	Ogółem	29			17			306				

- dla uczniów będących absolwentami ośmioletniej szkoły podstawowej (Załącznik 11: Ramowy plan nauczania dla branżowej szkoły II stopnia, w tym branżowej szkoły II stopnia specjalnej dla uczniów w normie intelektualnej: niepełnospraw-

nych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, którzy realizowali ramowy plan nauczania dla branżowej szkoły I stopnia prowadzącej zajęcia w formie dziennej, stacjonarnej i zaocznej):

Lp.	Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Forma dzienna			Forma stacjonarna			Forma zaoczna				
		Tygodniowy wymiar godzin w klasie (w każdym semestrze)		Razem w dwuletnim okresie nauczania	Tygodniowy wymiar godzin w klasie (w każdym semestrze)		Razem w dwuletnim okresie nauczania	Semestralny wymiar godzin				Razem w dwuletnim okresie nauczania
		I	II		I	II		I	II	III	IV	
1.	Język polski	5	5	10	5	4	9	40	40	40	40	160
2.	Język obcy nowożytny	4	3	7	4	3	7	267	27	27	27	108
3.	Matematyka	5	4	9	4	4	8	33	33	32	32	130
4.	Informatyka	1	1	2	-	1	1	9	-	-	-	9
5.	Wiedza o społeczeństwie	1	-	1	1	-	1	-	9	-	-	9
6.	Wychowanie fizyczne	3	3	6	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	Kształcenie zawodowe											
8.	Razem	19	16	35	14	12	26	109	109	99	96	416
9.	Godziny do dyspozycji dyrektora		3	3		1	1				18	18
10.	Ogółem			38			27					434

W obu powyższych wariantach przewidziano trzy formy kształcenia (patrz art. 4 pkt 29a, 29b, 29c ustawy Prawo oświatowe):

- dzienna** – należy przez to rozumieć kształcenie, które odbywa się przez 5 dni w tygodniu albo przez 6 dni w tygodniu (uwaga: kształcenie przez 6 dni w tygodniu, gdy praktyczna nauka zawodu realizowana jest poza szkołą; ponadto wymagana jest opinia Rady Pedagogicznej; obowiązek poinformowania organu prowadzącego, uczniów oraz ich rodziców przed feriami letnimi);
- stacjonarna** – należy przez to rozumieć kształcenie, które odbywa się przez 3 lub 4 dni w tygodniu (dyrektor szkoły prowadzącej kształcenie w formie stacjonarnej ustala liczbę dni w tygodniu, w których odbywa się to kształcenie);
- zaoczna** – należy przez to rozumieć kształcenie, które odbywa się co 2 tygodnie przez 2 dni, a w uzasadnionych przypadkach – co tydzień przez 2 dni.

W szkole, w której kształcenie odbywa się w formie zaocznej, zajęcia powinny być realizowane w formie:

- konsultacji zbiorowych dla słuchaczy, które mogą odbywać się co tydzień przez 2 dni, w szczególności gdy dni wolne od pracy w da-

nym roku kalendarzowym uniemożliwiają realizację tych zajęć co dwa tygodnie przez 2 dni;

- konsultacji indywidualnych, które mogą być organizowane w wymiarze 20% ogólnej liczby godzin zajęć w semestrze;
- ponadto istnieje obowiązek organizacji dwóch konferencji instruktażowych w czasie jednego semestru: pierwszej – wprowadzającej do pracy w semestrze i drugiej – przedegzaminacyjnej.

Kształcenie zawodowe w BSIIS

Niezależnie od tego, czy szkoła będzie prowadziła kształcenie dla absolwentów gimnazjum, czy dla absolwentów szkoły podstawowej, **kształcenie zawodowe będzie odbywać się na kwalifikacyjnych kursach zawodowych (KKZ)** w wymiarze godzin określonym w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego, tj. w wymiarze przypisanym do danej kwalifikacji zawodowej (rozporządzenie MEN z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego, Dz. U. poz. 991 oraz z 2020 r. poz. 635). Na przykład dla kwalifikacji oznaczonych symbolami:

- HGT.12. Organizacja żywienia i usług gastronomicznych (zawód: **technik żywienia i usług gastronomicznych**) wymiar godzin kształcenia zawodowego wynosi **430 h**;
- HGT.06. Realizacja usług w recepcji (zawód: **technik hotelarstwa**) wymiar godzin to **630 h**;
- FRK.03. Projektowanie i wykonywanie fryzur (zawód: **technik usług fryzjerskich**) wymiar godzin wynosi **450 h**.

To dyrektor szkoły, zgodnie z obowiązującymi przepisami, dokona podziału godzin przeznaczonych na obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia zawodowego, z tym, że – podobnie jak w technikum – wymiar godzin przeznaczonych na zajęcia organizowane w formie zajęć praktycznych nie może być niższy niż 50% godzin przewidzianych na kształcenie zawodowe. W BSIIS uzupełnieniem kształcenia są obowiązkowe praktyki zawodowe, które winny być realizowane w wymiarze 4 tygodni (140 h), w klasie ustalonej przez dyrektora szkoły, a ich przebieg może być rozłożony w czasie. BSIIS może samodzielnie prowadzić kształcenie zawodowe, ale może również niejako przekazać to kształcenie do innej placówki, z tym że należy pamiętać o regulacji zawartej w art. 117 ust. 2 ustawy Prawo oświatowe, z której wynika, że kwalifikacyjne kursy zawodowe mogą być prowadzone przez:

- publiczne i niepubliczne szkoły prowadzące kształcenie zawodowe, w zakresie zawodów w których kształcą, oraz w zakresie innych zawodów przypisanych do branż, do których należą zawody, w których kształci szkoła;
- publiczne i niepubliczne placówki kształcenia ustawicznego i centra kształcenia zawodowego;
- instytucje rynku pracy, o których mowa w art. 6 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, prowadzące działalność edukacyjno-szkoleniową (np. OHP, agencje pracy, instytucje szkoleniowe, instytucje dialogu społecznego);
- podmioty prowadzące działalność oświatową, o której mowa w art. 170 ust. 2 ustawy Prawo oświatowe, posiadające akredytację (podmioty prowadzące działalność gospodarczą szkoleniową).

Należy mieć na uwadze, że od 1 września 2020 r. dla KKZ obowiązują nowe podstawy programowe kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego według rozporządzenia MEN z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego... (Dz. U. poz. 991 oraz z 2020 r. poz. 635), czyli podstawy programowe dla tzw. „**kwalifikacji tryliterowych**”. Jak już wyżej wspomniano, minimalna liczba godzin kształcenia

na KKZ powinna być równa minimalnej liczbie godzin kształcenia zawodowego w danej kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie, określonej w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego, z tym że w przypadku KKZ prowadzonego w formie zaocznej minimalna liczba godzin kształcenia zawodowego nie może być mniejsza niż 65% minimalnej liczby godzin kształcenia zawodowego w danej kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie, określonej w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego. Każdy podmiot prowadzący kształcenie w formie KKZ powinien również pamiętać o obowiązku poinformowania okręgowej komisji egzaminacyjnej w terminie 14 dni od dnia rozpoczęcia tego kształcenia. Kwalifikacyjny kurs zawodowy kończy się zaliczeniem w formie ustalonej przez podmiot prowadzący kurs, a osoba, która uzyskała zaliczenie, powinna otrzymać zaświadczenie o ukończeniu kwalifikacyjnego kursu zawodowego. Wzór zaświadczenia znajdziemy w załączniku nr 1 do rozporządzenia MEN z dnia 19 marca 2019 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz. U. poz. 652). Kształcenie zawodowe kończy się egzaminem zawodowym z danej kwalifikacji, do którego każdy słuchacz BSIIS ma obowiązek przystąpić.

Ocenianie w BSIIS

W BSIIS będzie obowiązywać klasyfikacja semestralna i końcowa, a więc – podobnie jak w szkole policealnej – będą przeprowadzane egzaminy semestralne według przepisów zawartych w art. 44w ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2020 r. poz. 1327). Klasyfikacja semestralna będzie polegać na podsumowaniu osiągnięć edukacyjnych słuchacza z obowiązkowych zajęć edukacyjnych w danym semestrze oraz ustaleniu semestralnych ocen klasyfikacyjnych z tych zajęć, natomiast na klasyfikację końcową będą się składać:

- semestralne oceny klasyfikacyjne z obowiązkowych zajęć edukacyjnych ustalone w semestrze programowo najwyższym oraz
- semestralne oceny klasyfikacyjne z obowiązkowych zajęć edukacyjnych, których realizacja zakończyła się w semestrach programowo niższych.

W BSIIS oceny bieżące z obowiązkowych zajęć edukacyjnych będą ustalone według skali i w formach określonych w statucie szkoły, a semestralne i końcowe oceny klasyfikacyjne z obowiązkowych zajęć edukacyjnych będą ustalone według skali określonej w § 7 rozporządzenia MEN z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i pro-

prawo oświatowe

mowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. poz. 373), czyli według skali: stopień celujący (6) – stopień niedostateczny (1). Jak wynika z przepisów art. 44 z ust. 1 ww. ustawy, promocję na semestr programowo wyższy otrzyma słuchacz, który ma pozytywne semestralne oceny klasyfikacyjne i przystąpi do egzaminu zawodowego, jeśli ten egzamin jest przeprowadzany w danym semestrze. Jeśli słuchacz nie otrzyma promocji na semestr programowo wyższy, dyrektor szkoły powinien skreślić go, w drodze decyzji, z listy słuchaczy. Przepisy przewidują odstępstwa od tej reguły. Pierwszym z nich jest sytuacja niepełnoletniego słuchacza, który nie uzyskał promocji – taki słuchacz ma możliwość powtórzenia semestru. Druga sytuacja dotyczy przypadków losowych lub zdrowotnych. W takich sytuacjach dyrektor BSIIS, na pisemny wniosek słuchacza, może wyrazić zgodę na powtarzanie semestru, z tym że słuchacz może powtarzać semestr jeden raz w okresie kształcenia w danej szkole. **Słuchacz ukończy BSIIS, jeżeli:**

- w wyniku klasyfikacji końcowej otrzyma ze wszystkich obowiązkowych zajęć edukacyjnych pozytywne końcowe oceny klasyfikacyjne, oraz
- przystąpi do egzaminu zawodowego z kwalifikacji wyodrębnionej w zawodzie, w którym się kształci.

Egzamin zawodowy i maturalny w BSIIS

Słuchacze BSIIS będą zdawać egzamin zawodowy według tzw. „**formuły 2019**” czyli:

- uwzględniającej nowe podstawy programowe kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego (rozporządzenie MEN z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego..., Dz.U. poz. 991 oraz z 2020 r. poz. 635);
- wprowadzającej obowiązek przystąpienia do egzaminu zawodowego jako warunek ukończenia szkoły;
- zakładającej, że część pisemna egzaminu przeprowadzana będzie online, za wyjątkiem osób wnioskujących o dostawanie warunków;
- wprowadzającej m.in. dyplom zawodowy (zamiast dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe) i certyfikat kwalifikacji zawodowej (zamiast świadectwa potwierdzającego kwalifikację w zawodzie);
- zmieniającej zasady zapisu wyniku egzaminu (dla zdających, którzy zdali egzamin zawodowy ze wszystkich kwalifikacji, dyrektor OKE ustali końcowy wynik egzaminów zawodowych

według ustalonego wzoru. Na certyfikacie kwalifikacji zawodowej umieszczany będzie jeden wynik: łączny z części pisemnej i części praktycznej, według wag poszczególnych części egzaminu; zachowane będą progi zdawalności: 50% cz. teoretyczna, 75% cz. praktyczna).

Absolwenci BSIIS będą mogli również przystąpić do egzaminu maturalnego. Osoby, które ukończyły kształcenie w BSIS jako absolwenci gimnazjum – do roku szkolnego 2028/2029 będą mogły przystąpić do matury na starych zasadach (według załącznika nr 2 do rozporządzenia MEN z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia), natomiast absolwenci BSIIS, którzy ukończyli kształcenie w BSIS jako absolwenci ośmioletniej szkoły podstawowej, będą zdawać maturę według podstawy programowej określonej w załączniku nr 3 do ww. rozporządzenia. Ponadto, wprowadzono możliwość zwolnienia z obowiązku przystąpienia do części pisemnej egzaminu maturalnego z przedmiotu dodatkowego dla absolwentów BSIIS, którzy ukończyli gimnazjum, jeżeli będą posiadali dyplom zawodowy w zawodzie nauczonym na poziomie technika lub wszystkie certyfikaty zawodowe (art. 44zd ust. 4b ustawy o systemie oświaty).

Pojawienie się w systemie oświaty branżowej szkoły II stopnia należy ocenić pozytywnie, ponieważ będzie to szkoła, która wypełni lukę w kształceniu zawodowym, umożliwiając absolwentom BSIS uzupełnienie i poszerzenie umiejętności zawodowych w danej branży, a w efekcie – zdobycie kwalifikacji na poziomie technikum (dyplom zawodowy technika). Absolwenci tej szkoły będą mieli również możliwość przystąpienia do egzaminu maturalnego, co otwiera przed nimi szanse kontynuowania nauki na poziomie wyższym. Pewną zaletą BSIIS jest umożliwienie organizacji kształcenia w trzech różnych formach: dziennej, stacjonarnej lub zaocznej oraz realizowanie kształcenia zawodowego również w innych uprawnionych podmiotach.

Tym niemniej widoczne są także pewne mankamenty związane z wprowadzaniem do systemu edukacji BSIIS. Do najpoważniejszych należy zaliczyć: niejasne zasady finansowania, brak motywacji uczniów – absolwentów BSIS – do kontynuowania kształcenia, ograniczoną liczbą zawodów na poziomie BSIIS, skomplikowane zasady oceniania, klasyfikowania i promowania, kształcenie zawodowe wyłącznie na kwalifikacyjnych kursach zawodowych oraz ciągle niską wiedzę o tym typie szkoły. Czas pokaże, jak będzie funkcjonować branżowa szkoła drugiego stopnia w polskim systemie edukacji.

badania i analizy

Opracowano na podstawie następujących przepisów prawnych:

1. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2020 r. poz. 910 i 1378)
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2020 r. poz. 1327)
3. Rozporządzenie z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego (Dz. U. poz. 316 oraz z 2020 r. poz. 82)
4. Rozporządzenie MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz. U. poz. 639)
5. Rozporządzenie w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz. U. poz. 502)
6. Rozporządzenie MEN z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego (Dz. U. poz. 991 oraz z 2020 r. poz. 635)
7. Rozporządzenie MEN z dnia 19 marca 2019 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz. U. poz. 652)
8. Rozporządzenie MEN z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ocenia, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. poz. 373)
9. Rozporządzenie MEN z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia

Edukacja dla dorosłych, czyli jak wyglądało uczenie się i praca dorosłych Polaków w trakcie pandemii

Magdalena Urbaś,

nauczyciel konsultant CEN ds. biologii i przyrody

Pandemia odcisnęła swoje niezatarte piętno na wszystkich sferach naszego życia. Gorące emocje związane były i wciąż są z edukacją dzieci i młodzieży. A jaki wpływ ta niecodzienna sytuacja wywarła na edukację osób dorosłych? Wstępną odpowiedź na to pytanie możemy uzyskać dzięki wynikom badania Instytutu Badań Edukacyjnych.

Omawiane badanie miało formę sondażu¹. Zadaniem respondentów było udzielenie odpowiedzi na temat swoich doświadczeń edukacyjnych od 15 marca do końca maja 2020 r., w porównaniu do ostatnich 12-stu miesięcy przed pandemią. W obszarze zainteresowań badaczy znalazły się wybrane formy uczenia w edukacji pozaformalnej i nieformalnej. W tej grupie uwzględniono kursy, szkolenia i prywatne lekcje, ale również samodzielną naukę z wykorzystaniem dostępnych materiałów.

Uczenie się i sytuacja zawodowa to u osób dorosłych mocno powiązane obszary, warto więc spojrzeć również na kwestie zatrudnienia.

Wśród reprezentatywnej grupy 1012 respondentów, którzy wzięli udział w badaniu:

8% straciło pracę,

9% przestało wykonywać pracę, ale nie zostało zwolnionych,

13% zmieniło formę pracy na zdalną (częściowo lub całkowicie),

25% odczuło obniżenie wynagrodzenia,

38% obawia się utraty pracy w bliskim horyzoncie czasowym.

Zmiana formy pracy na zdalną dotyczyła głównie osób z wyższym wykształceniem (70% respondentów z grupy, która przeszła na tę formę pracy).

Jaki obraz wyłania się z porównania aktywności edukacyjnej przed i w trakcie pandemii? Jak się okazało, ku zaskoczeniu badaczy, pandemia nie odcisnęła wyraźnego piętna na tej sferze, a przynajmniej nie jest to efekt widoczny w badaniu sondażowym. Przed pandemią i w trakcie jej trwania odsetek osób deklarujących podejmowanie aktywności edukacyjnych wynosił odpowiednio 12% i 10%.

- **Tendencje i zależności obserwowane wcześniej okazały się trwałe i zauważalne także podczas pandemii.** Aktywne edukacyjnie pozostawały osoby, które już wcześniej takie były. Respondenci nie podejmowali dodatkowych działań, ale także niewielu z nich (tylko 3%) zrezy-

¹ Badanie na reprezentatywnej próbie Polaków (15+, n=1012); badanie typu „Omnibus” zrealizowane techniką CAPI, przez KANTAR Polska S.A. w dniach 5-10 czerwca 2020; analizy dotyczą osób w wieku 25-64 lata (n=707).

gnowało z aktywności edukacyjnych realizowanych wcześniej.

Trwała okazała się także charakterystyka społeczno-demograficzna osób dorosłych uczących się nieformalnie i pozaformalnie.

Wybrane charakterystyki grupy	Odsetek osób zaangażowanych w uczenie się pozaformalne i nieformalne	
	Przed pandemią	W czasie od 15 marca do końca maja 2020
Osoby z wyższym wykształceniem	28%	25%
Osoby z wykształceniem podstawowym	5%	5%
Osoby w wieku 25-34 lata	20%	16%

Jak kształtowało się uczenie w innych grupach wiekowych? Udział osób podejmujących działania będące przedmiotem zainteresowań badaczy spadał w kolejnych grupach wiekowych, osiągając 7% w grupie osób mających od 55 do 64 lat.

Badanie sondażowe obejmujące ten niestandardowy dla badań edukacyjnych przedział czasu z pewnością nie zamyka tematu. Wielu nowych informacji może dostarczyć wynik badania IBE „Uczenie się dorosłych Polaków”, które wchodzi w fazę realizacji terenowej.

Więcej informacji na temat omawianego badania znajduje się tutaj: <http://edukacja-doroslych.pl/index.php/2020/03/09/o-badaniu>.

Na stronie internetowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej (www.cke.gov.pl) zostały udostępnione **nowe informatory** dot. **egzaminu ósmoklasisty** – z biologii, chemii, fizyki, geografii oraz historii od roku szkolnego 2021/2022, a także informatory **egzaminu eksternistycznego** szkoły branżowej I i II stopnia, jak również **egzaminu zawodowego** w formule 2019.

CKE opublikowała też Informacje Dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej dot. sposobu organizacji i przeprowadzania **egzaminu ósmoklasisty** oraz **egzaminu maturalnego** w 2021 r.

Wstępne informacje o **krajowych wynikach egzaminu ósmoklasisty** przeprowadzonego w 2020 r. znajdziemy na portalu CKE, natomiast na stronie Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Gdańsku (www.oke.gda.pl) dostępna jest wstępna informacja o rezultatach uzyskanych przez **ósmoklasistów z woj. pomorskiego**.

CKE udostępniła również wstępne informacje o **krajowych wynikach egzaminu maturalnego** przeprowadzonego w terminie głównym (w czerwcu) 2020 r., a CKE w Gdańsku – wstępną in-

formację o rezultatach uzyskanych przez **maturzystów z woj. pomorskiego**.

M. B-U.

TIK w szkole

Skype in the Classroom

Małgorzata Buszman

Na zdjęciu w tle australijski zachód słońca od nauczycielki z Brisbane. A może Salvador, Wietnam, USA, Indie...? Chcesz zobaczyć z uczniami ciekawe miejsca w tych państwach? Poznać tamtejszą społeczność? Pozyskać interesujące informacje od mieszkańców? Podszkolić angielski lub inny język obcy? Przełamać schematy kulturowe? Jeżeli tak – skorzystaj z bazy bezpłatnych lekcji w programie **Skype in the Classroom (Skype w klasie)**. Emocje gwarantowane!

Czym jest i co zawiera Skype in the Classroom?

Skype in the Classroom, czyli Skype w klasie, to bezpłatna baza nauczycieli, klas, projektów i miejsc, dostępna globalnie. Jest częścią Microsoft Educator Centre. Wystarczy bezpłatnie stworzyć konto na stronie <https://education.skype.com>.

Po wyświetleniu strony głównej, po lewej, pojawiają się opcje programu: sesje gościnne, Mystery Skype, projekty Skype, wirtualne wycieczki, zasoby. Interesujące nas zagadnienia, np. o klimacie, możemy odnaleźć poprzez wyszukiwarkę. Głównym językiem lekcji jest angielski, ale jeśli wybrany przez nas nauczyciel, np. z Hiszpanii, zechce połączyć się w swoim języku, jest to jak najbardziej możliwe.

Sesje gościnne umożliwiają umówienie lekcji ze specjalistą z danej dziedziny, np. pisarzem czy weteranem armii.

Mystery Skype to gra-zagadka, polegająca na odgadnięciu miejsca pobytu rozmówcy na podstawie pytań ogólnych i odpowiedzi tak/nie.

Skype Collaboration służy współpracy projektowej przez Skype. Uczniowie pracują w obrębie wybranego tematu, wykonują zaplanowane działania i w podsumowaniu dzielą się efektami podczas połączenia za pomocą komunikatora Skype.

Virtual Field Trip to wirtualna wycieczka. Za pośrednictwem Skype uczniowie uczestniczą w zwiedzaniu wybranego obiektu, np. muzeum, parku narodowego i in.

Wydarzenia Skype umożliwiają udział w rozmowach albo zwiedzaniu różnych miejsc na żywo w określonym czasie. Należą do nich np. **Global Learning Connections** – coroczny maraton roz-

mów międzynarodowych albo **Skype Live Events**, czyli wydarzenia transmitowane na żywo z parków narodowych, muzeów itp.

Jak zacząć?

Aby skutecznie uczestniczyć w programie, tworzymy swoją klasę (opcja *add a classroom*) oraz w kalendarzu uzupełniamy dostępność. Im większa nasza dostępność, tym większe szanse na aktywny udział w połączeniach.

Po wyborze klasy, prelegenta czy miejsca, rejestrujemy się na lekcję i oczekujemy na akceptację za pośrednictwem poczty elektronicznej. Dopiero kiedy lekcja zostaje potwierdzona, otrzymujemy kolejnego maila z linkiem do wirtualnego spotkania. Połączenie odbywa się poprzez aplikację Skype (nie na platformie Skype in the Classroom) albo inne narzędzie, którego używamy, np. MS Teams..

Moje ciekawe lekcje Skype**Spotkanie z weteranem armii amerykańskiej z II wojny światowej**

26 października 2019 r. w mojej szkole odbyła się lekcja Skype *Meet America's Veterans*, podczas której łączyliśmy się z Livingston County War Museum w USA. Spotkaliśmy się tam z weteranem armii amerykańskiej z czasów II wojny światowej, panem Artem Leach. Towarzyszył mu założyciel muzeum, pan David Estes – weteran wojny w Wietnamie. Więcej informacji na temat muzeum: <https://livingstoncountymuseum.com/index.html>.

Była to pierwsza rozmowa zarówno dla strony polskiej, jak i amerykańskiej (z tą częścią świata). To tylko dowód, jak łatwo dziś o globalną komunikację. Po drugie, dokonała się pokoleniowa wymiana doświadczeń. Polscy uczniowie dowiedzieli się o amerykańskich działaniach wojennych na Pacyfiku, bitwie o Midway i walce amerykańsko-japońskiej, czyli o faktach, które były dla nich nieznane. Ale też Amerykanie zdobyli nową wiedzę o polskiej drodze do niepodległości i jej znaczeniu w życiu społecznym. My obchodzimy święto niepodległości 11 listopada, Amerykanie – 4 lipca. Obie strony były bardzo zaangażowane w rozmowę i niezwykle dociekliwe. Pan Leach, mimo swojego wieku (97 lat), miał bardzo dobry kontakt z uczniami, którzy z kolei wykazali się wiedzą językową podczas tej rozmowy.

Spotkanie przyniosło jego uczestnikom wiele emocji i satysfakcji, było okazją do współdziałania, wzmocniło poczucie ważności, sprawczości i odpowiedzialności. Młodsze pokolenie pójdzie dalej w świat bogatsze o nową wiedzę i doświadczenie.

Lekcja Skype z Dubaju z piłkarzem

W ramach dni otwartych szkoły w marcu 2019 r. odbyliśmy w Szkole Podstawowej nr 35 w Gdańsku niezwykłą lekcję Skype. Na chwilę staliśmy się częścią międzynarodowej konferencji na Uniwersytecie Zayed w Dubaju, na której nauczycielka Pani Soad Mizher prowadziła warsztaty o lekcjach Skype. Jednym z uczestników zajęć był znany piłkarz z Kuweytu Hashem Adnan.

Międzynarodowa Konferencja i Wystawa Językoznawstwa i Języków Stosowanych (ALLT 2019), objęta patronatem Ministra Kultury i Rozwoju Wiedzy, odbywała się w dniach 7-9 marca 2019 r. w Zayed University Convention Center w Dubaju (Zjednoczone Emiraty Arabskie) pod hasłem: *Angażowanie się w zmiany: nowe perspektywy nauczania i uczenia się*.

Podczas lekcji Skype najpierw zagraliśmy w Mystery Skype, czyli odgadywanie miejsca pobytu swojego rozmówcy. Nie było łatwo znaleźć ten mały, jednak malowniczy i popularny kraj. Potem chwilę porozmawialiśmy o sporcie. Okazało się, że jednym z uczestników spotkania jest znany piłkarz z Kuweytu Hashem Adnan, który... zna wiele drużyn piłkarskich z Polski. Piłkarz dociekliwie pytał o puchary, które stały w naszej klasie.

To było niezapomniane spotkanie i okazja do wymiany doświadczeń. Uczyliśmy się globalnie i od siebie nawzajem.

24 h Skype tour – 24-godzinna wirtualna wycieczka dookoła świata

Amerykańska szkoła O. L. Smith School, dzięki inspiracji Robbin Tenglin Makled, zorganizowała 24-godzinną wycieczkę przez Skype, łącząc się z 27 szkołami na 7 kontynentach. Uczniowie nocowali w szkole, aby odbyć rozmowy z uczniami w różnych częściach świata. SP nr 35 w Gdańsku też uczestniczyła w tym wydarzeniu.

Najpierw, gdy się połączyliśmy, zagraliśmy w grę Mystery Skype, czyli odgadywanie lokalizacji naszych rozmówców. Potem opowiadaliśmy o polskiej kuchni i naszych tradycyjnych daniach, a także o świętach i wakacjach. Amerykańskich uczniów zaintrygowała tradycja Wigilii Bożego Narodzenia. Opowiedzieli nam również o swoich doświadczeniach z wycieczki dookoła świata za pośrednictwem Skype'a.

Opisywana inicjatywa to ogromna dawka niezwykle inspiracji z różnych kultur w środowisku cyfrowym. Taka jest nasza przyszłość – międzykulturowa, cyfrowa, różnorodna. Chcecie ją poznawać?

Projekty Skype

Impact Project – Skype Collaboration

Czy da się mówić o budowaniu dobrych relacji i ich wpływie na komunikację, a jednocześnie w praktyczny sposób uczyć się języka obcego? Oczywiście, że tak! Udowodnili to uczniowie z gdańskiej Szkoły Podstawowej nr 35, którzy wzięli udział w projektach „Rok Relacji” oraz „Impact Project – Skype Collaboration”.

„Rok Relacji w Edukacji” to ogólnopolska, oddolna akcja nauczycieli i rodziców z pasją. Jej celem jest wszechstronna promocja budowania dobrych relacji w szkołach oraz miejscach pracy. Uczestnicy tego projektu wymieniali się pomysłami i scenariuszami lekcji czy warsztatów, które w praktyczny sposób pokazują, jak tworzyć i pielęgnować pozytywne relacje w szkole.

Szkolne rozmowy o dobrych relacjach, dobrym samopoczuciu i zdrowiu miały swój ciąg dalszy w postaci cyklu działań „Pozytywna komunikacja” w ramach międzynarodowego projektu „Impact Project”. Jest on częścią Skype Collaboration (Współpraca Skype) i obejmuje współpracę 64 szkół z 25 państw.

Uczniowie klasy VIII a, z nauczycielką Małgorzatą Busman, podjęli następujące działania w języku polskim i angielskim:

- czym jest pozytywna komunikacja i szacunek? – krótkie wideo w aplikacji Flipgrid
- burza mózgów: jak zatrzymać hejt – filmik na kanale YouTube
- drama: jak rozwiązać konflikty? rozmowa zamiast krzyku, dialogi polsko-angielskie – aplikacja Kizoa do tworzenia filmów i montażu wideo.

- uczeń mistrzem: uczymy młodszych uczniów, jak być życzliwym – lekcje życzliwości (polsko-angielskie plakaty życzliwości dla uczniów klasy III a)
- piątek życzliwości – powiedz komuś coś miłego (kartki-zrywki na szkolnych drzwiach)
- lekcje Skype – uczniowie rozmawiali ze swoimi rówieśnikami z Maroka o celach zrównoważonego rozwoju i pozytywnej komunikacji, mogli też obejrzeć rękodzieło z produktów wtórnych (recyklingowych), przygotowane przez marokańską młodzież.

Climate Action Project

Październik to czas trwania globalnego projektu Climate Action Project, poruszającego temat zagrożeń wynikających ze zmian klimatu, a także codziennych działań, jakie możemy podejmować, aby przeciwdziałać tym zmianom. Projekt, przedstawiany w Parlamencie Europejskim i na szczycie klimatycznym ONZ, obejmuje swoim zasięgiem 100 krajów oraz 100 000 uczniów. W SP nr 35 w Gdańsku jest on realizowany w klasach 6 a i 6 c przez M. Buszman i S. Kunze. Młodzi gdańszczanie zrealizowali następujące inicjatywy:

- plakaty, ulotki, gazetki o przyczynach i skutkach zmian klimatycznych oraz o przeciwdziałaniu im
- dyskusja wokół wystąpienia Greta Thunberg *Czy zmierzamy do zagłady*
- filmiki YouTube
- budowle Minecraft (wiatraki i panele słoneczne)
- lekcje w klasach młodszych o zagrożeniach klimatycznych
- połączenie Skype i podsumowanie działań
- współpraca z Nadleśnictwem Kolbudy i akcja sadzenia drzewek

Wydarzenia Skype

Global Learning Connections

Microsoft Global Learning Connection, które w 2019 r. odbyło się w dniach 5-6 listopada, to największe globalne wydarzenie online związane z połączeniami edukacyjnymi w aplikacjach Skype, Teams i Flipgrid. W SP nr 35 w Gdańsku odbył się prawdziwy festiwal rozmów międzynarodowych. Ileż wrażeń, emocji, nauki przez zabawę! W ciągu dwóch dni przeprowadziliśmy 25 połączeń z kilkunastoma krajami, zdobywając prawie 100 000 mil Skype. Były to gry online polegające na odgadnięciu kraju rozmówcy oraz gra *zgadnij zwierzę*. Prawdziwymi hitami były: rozmowa z konsulem RP w Australii, dr Moniką Kończyk, a także wirtualne wycieczki po Muzeum Kosmosu i Lotnictwa USA (oglądanie wahadłowca *Enerprise*) oraz Centrum Dinozaurów w Indiach. Uczestniczyliśmy też w wirtualnej wycieczce po centrum Gdyni na żywo!

Wydarzenia Skype na żywo co środę o 19.00

Skype w klasie pobudza wyobraźnię. Pokazuje inspirujące miejsca i ludzi, których nie można poznać podczas wyjazdów do kurortów hotelowych. Zawiera informacje, których nie znajdziemy w podręcznikach szkolnych. Na letnie środy o godzinie 10:00 czasu PT Skype in the Classroom przygotował wspaniałe wydarzenia na żywo w języku angielskim. Udział nie wymaga logowania się, można dołączyć do wydarzenia poprzez link („dołącz tutaj”). 8 lipca był pełen kosmicznych historii z Air Space Museum w Nowym Jorku, a 29 lipca oglądaliśmy na żywo rekiny w Oceanarium Florida. Podczas spotkania można zadawać pytania, a dla mnie niedawno amerykański pisarz narysował obrazek :) Tu znajdują się informacje o kolejnych planowanych wydarzeniach na żywo: <https://education.skype.com/p/upcoming-live-events>.

Wirtualne wycieczki Skype

Umożliwiają zabranie uczniów nad Jezioro Tahoe, do Parku Yellowstone czy do Muzeum Monticello.

Wycieczka do parku Yellowstone

30 września 2019 r. uczniowie gdańskiej SP nr 35 wraz z nauczycielką j. angielskiego M. Buszman odbyli niezwykłą wirtualną wycieczkę do najstarszego parku narodowego świata – Yellowstone. Krajobraz wulkaniczny niczym z filmu: kolorowe jeziora, wulkany błotne, gorące gejzery i źródła. Yellowstone wielkością dorównuje europejskiej wyspie Cypr, ma powierzchnię równą terenowi 17 Warszaw czy 34 Poznaniów. Zgromadzona pod powierzchnią ziemi lawa drzemie, uśpiona od wieków. Jej ilość wystarczyłaby do wypełnienia 11 Wielkich Kanionów w Kolorado.

Małgorzata Buszman – anglistka, historyk, nauczycielka i wykładowca, youtuberka, blogerka, prelegentka i organizatorka konferencji; wieloletnia koordynatorka wymian uczniowskich i projektów w ramach eTwinning, Erasmus+ oraz Skype; ambasadorka programów edukacyjnych: Wiosna Edukacji, Rok Relacji, Wakelet Community, Flipgrid Eduactor, Microsoft Educator Expert/Trainer, Lekcje w sieci; w 2019 r. jako jedna z trzech pierwszych osób w Polsce uzyskała tytuł *Skype Master Teacher*; stale poszukuje wyzwań i inspiracji dla siebie, uczniów oraz nauczycieli.

wokół nas

Język hiszpański w czasie pandemii i nie tylko

Anna Jastrzębska

Wydawać by się mogło, że do nauki języka, którym posługuje się ok. 600 mln ludzi na świecie, w którym śpiewa Álvaro Soler i którym komunikują się bohaterowie bodaj najpopularniejszego serialu hiszpańskiego wszechczasów – „Dom z papieru” – nie trzeba przekonywać uczniów. Jednak rzeczywistość jest inna i nauczyciel hispanista również musi się nagimnastykować, żeby uczniowi się chciało ;)

Zawsze starałam się, żeby moje lekcje były w miarę ciekawe. Ukończyłam mnóstwo szkoleń w Polsce i w Hiszpanii, z których co ciekawsze rozwiązania wdrażałam na swoich zajęciach. Również wiele szkoleń w gdańskim CEN-ie stało się dla mnie źródłem inspiracji. Jednym z nich był warsztat dotyczący tworzenia lapbooków. To narzędzie wykorzystywałam przede wszystkim w klasach 4-8 szkoły podstawowej. Uczniowie tworzyli lapbooki w parach lub grupach 3-osobowych. Zaangażowanie było ogromne, momentami dochodziło do niedużych konfliktów, zwłaszcza wśród najmłodszych ;) Tematyki nie narzucałam, dzięki temu każdy robił to,

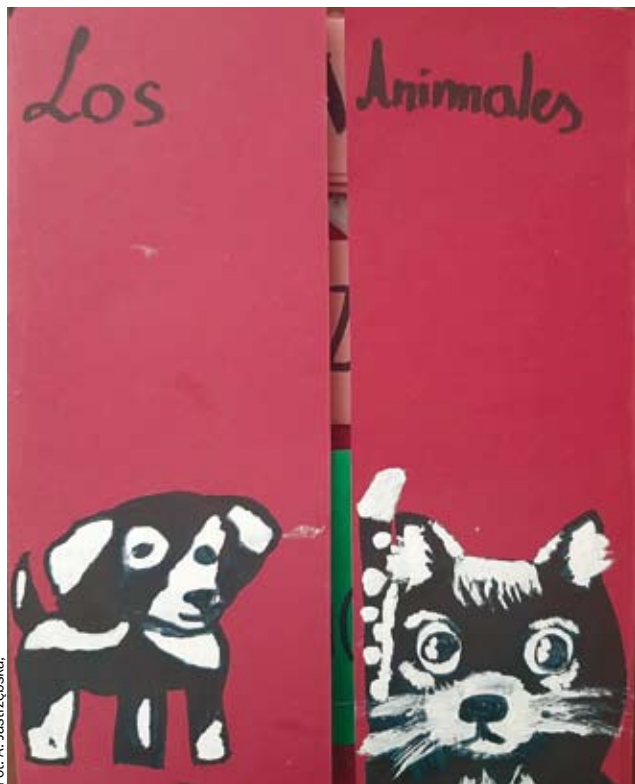
Fot. A. Jastrzębska

Lapbook Wiktorii z kl. 6 SP

co go interesowało lub pracował nad tym, co chciał sobie utrwalić. Zgodnie z ideą lapbooków, uczniowie musieli umieścić przynajmniej 3 zadania do wykonania dla swoich koleżanek i kolegów. Mieli okazję przetestować atrakcyjność przygotowanych ćwiczeń – kolejną lekcję poświęciliśmy na zabawę świeżo wytworzonymi materiałami.

Lapbooki przeszły z nami również do nauczania online, tyle że każdy uczeń robił je sam, a potem przed kamerą prezentował swoją „książkę” oraz tłumaczył reguły gry. Kiedy we wrześniu wrócimy do szkoły, będzie to świetna powtórka na początek nowego roku szkolnego.

Z ciekawszych wydarzeń, które zorganizowałam celem poszerzenia znajomości kultury hiszpańskiej wśród moich uczniów, była wystawa poświęcona artefaktom z Hiszpanii i krajów hiszpańskojęzycznych. Część przedmiotów została opisana w sposób tradycyjny na karteczkach, natomiast druga część miała kody QR, pod którymi były ukryte linki do haseł w wikipedii, filmików lub piosenek związanych z daną rzeczą. Niby prosty i znany już sposób kodowania informacji, a wzbudzał wśród uczniów duże poruszenie.

Fot. A. Jastrzębska

Lapbook Julii z kl. 6 SP

Fot. A. Jastrzębska.

Wystawa przedmiotów z krajów hiszpańskojęzycznych

Z mojej inicjatywy odbyło się również bardzo interesujące spotkanie uczniów klas 2 i 3 LO z dr Wojciechem Charchalisem, znanym tłumaczem literatury hiszpańskiej i portugalskiej, nagrodzonym m.in. Nagrodą Cervantesa. Pan Charchalis w swobodny sposób opowiadał o swojej pracy, w tym zdradził nam dylematy, z jakimi musi się mierzyć tłumacz literatury pięknej. Jego barwny przekaz trafił do uczniów, którzy niechętnie opuszczali salę po spotkaniu. Wielkim zaskoczeniem dla wszystkich było też to, że tak znany tłumacz jest ich sąsiadem.

Jeśli chodzi o TiK na lekcji hiszpańskiego, to owszem, używałam, ale przyznam, że generalnie ograniczałam się do kilku aplikacji typu Kahoot, Quizizz, Quizlet, sporadycznie LearningApps. Korzystałam też z materiałów interaktywnych umieszczanych na blogach hiszpańskich i polskich nauczycieli: *profedelee.es*, *todoele.net*, *saber znaczy potrafić* czy *oleedu.pl*.

I nagle, z dnia na dzień, musiałam się przestawić na całkiem nowe, nieznane tory.

Początki były ciężkie, okupione nieprzespanymi nocami, kiedy to siedziałam przed komputerem i zgłębiałam sekrety Zooma, Discorda czy Google Classroom. W czasie lockdownu obejrzałam i przeszkoiliłam się na ok. 20 webinarach oraz warsztatach online. Wbrew pozorom to zamknięcie nas

w domach stało się ogromnym bodźcem do poszukiwania nowych dróg w edukacji. Każdego dnia łączyłam się online z uczniami wg planu sprzed pandemii i starałam się utrzymać uwagę młodych ludzi przy komputerze. Nie jestem naiwna i wiem, że byli tacy, którzy tylko się logowali i dalej nie brali udziału w lekcji. Jednak miałam też uczniów, którzy otworzyli się na lekcjach online i których aktywność mnie zachwycała. Oni lali miód na moje serce ;)

Jednym ze sposobów rozpoczynania lekcji w przestrzeni wirtualnej było użycie koła fortuny ze strony *wheeldecide.com*. W kole umieszczałam pytania i zadania do szybkiej powtórki. Koło fortuny podobało się szczególnie młodszym dzieciom, zwłaszcza, że losowaliśmy też imiona uczniów, którzy mieli odpowiadać.

Żeby powtórzyć słownictwo lub konstrukcje gramatyczne z poprzednich lekcji, udostępniałam na pulpicie ciekawe zdjęcie związane z omawianą tematyką. Przy pracy w ramach tematu *Descripción de personas* (Opis osób) uczniowie przez chwilę przyglądali się postaciom na fotografii i starali się zapamiętać jak najwięcej szczegółów. Mogły to być przymiotniki, rzeczowniki, czasowniki etc. Po określonym czasie zdjęcie znikało z ekranu, a uczniowie wypisywali zapamiętane słówka i na dany przeze mnie sygnał wysyłali je na czat ogólny. Pojawiał się tutaj element rywalizacji; a mianowicie: kto napisze więcej wyrazów. Potem pracowaliśmy z tym słownictwem, m.in. układając zdania ze wskazanymi słówkami.

Duże ożywienie i zaangażowanie pojawiało się przy pracy w *breakout rooms*. Moi licealiści tworzyli scenki w hiszpańskiej restauracji z oryginalnym menu, a także kupowali bilety na pociąg na prawdziwej stronie hiszpańskich kolei (oczywiście bez sfinalizowania transakcji). Dzięki temu mogli poznać realne połączenia pomiędzy miastami w Hiszpanii, czas przejazdu oraz ceny biletów. Pracowali efektywnie w pokojach, do których ja też miałam dostęp i mogłam im pomóc.

Nauczanie online dawało też możliwości połączenia dwóch światów, tj. zaprezentowania rzeczywistych przedmiotów na lekcji zdalnej. Przy temacie *La casa* (Dom) chętni uczniowie klasy 1 LO pokazywali swój pokój i opisywali go po hiszpańsku. Grupa mogła zadawać pytania dotyczące tego pomieszczenia. Świetna lekcja odbyła się w klasie 4. Omawialiśmy temat *Los animales* (Zwierzęta). Moi uczniowie z pełnym zaangażowaniem pokazywali do kamery swoich pupilów: psy, koty, chomiki i papugi, a następnie opisywali wygląd oraz umiejętności swojego ulubieńca. Kto nie posiadał zwierzątka, opowiadał o wymarzonem pupilu. Z pełnym przekonaniem mogę

stwierdzić, że nie było ucznia niezainteresowanego przebiegiem lekcji ;)

W klasie 5 przy temacie *La ropa* (Ubrania) oraz wcześniejszym opisie osób, bawiliśmy się w rysowane dyktando. Szczegółowo opisywałam postać, a moi uczniowie ją rysowali. Zabawa była przednia, zwłaszcza przy demonstrowaniu powstałych portretów do kamerki internetowej.

Na lekcji online nie sposób nie korzystać z różnych aplikacji. Wspomniane już przeze mnie Kahoot i Quizizz pojawiały się dość często na moich zajęciach, czasem jako rozgrzewka na początek albo powtórka na koniec lekcji. Moi uczniowie również mieli możliwość samodzielnego tworzenia tych gier. Uczeń klasy 6 przygotował kilka wersji Kahoota z podziałem na słownictwo i gramatykę. Gry dostarczyły sporo emocji, a autor zadania był z siebie dumny. Natomiast uczennica klasy 1 LO utworzyła grę sprawdzającą podstawowe wiadomości o Hiszpanii i języku hiszpańskim, w którą mieli przyjemność zagrać kandydaci do liceum podczas Drzwi Otwartych naszej szkoły.

Jeśli chodzi o gry, wielkim odkryciem było dla mnie Bamboozle. Na początku korzystałam ze znalezionych „gotowców”, jednak szybko zaczęłam tworzyć własne gry, dostosowane do poziomów moich grup. Grałam ze wszystkimi klasami, a w minionym roku szkolnym miałam ich bardzo dużo. Grę tworzy się szybko, a widząc i słysząc zaangażowanie uczniów, odczuwa się dużą satysfakcję ;) Gry, które przygotowałam, dotyczyły wielu tematów: od słownictwa związanego z jedzeniem, ubraniami czy miastem aż po tworzenie i użycie form czasów przeszłych. Oczywiście graliśmy w wersję Classic, która skrywa sporo niespodzianek, co tylko rozgrzewa emocje.

W nauczaniu zdalnym bardzo pomogła mi platforma Google Classroom. Moje pierwsze zajęcia zdalne odbyły się właśnie tam. Skomponowanie całej lekcji zajmowało mi bardzo dużo czasu, ale było warto. Dzięki Classroom mogłam pracować metodą odwró-

conej lekcji. Dla klas 1 mających rozszerzenie z języka hiszpańskiego wybrałam temat gramatyczny: czas przeszły niedokonany Pretérito Imperfecto. Na platformie umieściłam filmik wyjaśniający użycie i tworzenie form tego czasu oraz filmik krótkometrażowy opowiadający dzieciństwo jego bohaterki. Po obejrzeniu materiału uczniowie odpowiadali na pytania zawarte w dokumencie tekstowym Google, następnie wykonali kilka ćwiczeń interaktywnych na Wordwall, Liveworksheets oraz LearningApps. Na początku byli zdziwieni, że mają sami poznawać nowe treści, jednak na kolejnej lekcji było widać, że są zadowoleni i mogli się pochwalić samodzielnie zdobytą wiedzą. Każdy w swoim tempie zaznajamiał się z nowym materiałem, młodzież mogła wielokrotnie odtwarzać filmiki oraz wykonywać ćwiczenia.

Wspomnianych przeze mnie aplikacje używałam bardzo często, umieszczając zwykłe zadania na Google Classroom. Uczniowie cenili je sobie za ich interaktywność i szybką informację zwrotną. Każdy, od razu po wykonaniu zadania, otrzymywał feedback. Ja również dostawałam informację o wyniku uzyskanym przez poszczególnych uczniów.

Na Classroom umieszczałam też sporo materiałów video, m.in. ze strony videoele.com, do których tworzyłam zadania w dokumentach Google. Plusem pracy na Classroom było to, że uczniowie otrzymywali stały dostęp do treści osadzanych przeze mnie na platformie. Nie tracili czasu na szukanie poszczególnych ćwiczeń, ponieważ były one przypisane tematycznie do lekcji. Nie stresowali się też czasem wykonania zadań, gdyż najczęściej termin był do następnego spotkania, czyli minimum 2 dni.

Całkowicie nowe dla mnie były dwie aplikacje: AnswerGarden oraz Genially. Pierwsza z nich jest prostym narzędziem pozwalającym w szybki sposób zebrać odpowiedzi na zadane pytanie. W klasie 2 LO zapytałam o wady i zalety nauczania online. Odpowiedzi ukazały się w formie chmury wyrazowej, co też podniosło atrakcyjność zadania.

Natomiast Genially cały czas czeka na moją eksplorację ;) Na razie korzystałam z gotowych materiałów udostępnionych na blogu oleedu.pl. Na lekcji powtórkowej dotyczącej Domu i lokalizacji, wykonywaliśmy interaktywne zadanie polegające na meblowaniu pomieszczenia. Uczniowie opisywali pokój, mówiąc, jaki mebel/przedmiot ma się znajdować w wybranym miejscu, a ja umieszczałam go zgodnie z ich wskazówkami.

Fot. A. Jastrzębska

Bamboozle dla kl. 4 SP

Od czasu do czasu „myliłam się” zmuszając w ten sposób uczniów do formułowania bardziej precyzyjnych poleceń. Do zabawy włączyła się większość grupy. Czasami między sobą ustalali ostateczne położenie danej rzeczy.

Paradoksalnie pandemia przyczyniła się do uatrakcyjnienia mojego warsztatu pracy. W tak krótkim czasie poznałam i zastosowałam wiele nowych narzędzi. Nie zamierzam poprzestać na tym, ponieważ wiem, że moje zaangażowanie przekłada się na zainteresowanie uczniów językiem i kulturą hiszpańską. Idąc za ciosem, zapisałam się na nowe – mam nadzieję: inspirujące – szkolenia, które odbędą się już pod koniec wakacji. W głowie mam też sporo nowych pomysłów, zarówno na lekcje tradycyjne, jak i online. Uczenie hybrydowe jest przyszłością edukacji i muszę umiejętnie wykorzystać lekcję daną mi w czasach zarazy.

■

Anna Jastrzębska

– nauczyciel języka hiszpańskiego w I Liceum Ogólnokształcącym w Wejherowie i – od września br. – w III Liceum Ogólnokształcącym; w swojej pracy przeszła prawie wszystkie etapy nauczania, począwszy od klas 4 szkoły podstawowej, przez sekcję dwujęzyczną z językiem hiszpańskim wykładowym, kończąc na wykładaniu na Filologii Hiszpańskiej; wielbicielka języka i kultury iberyjskiej, zwłaszcza kuchni hiszpańskiej; wyznaje zasadę, że rok bez wyjazdu do Hiszpanii to rok stracony; miłośniczka podróży i kotów, ciągle poszukująca inspiracji.

Między pandemią COVID-19 a edukacją przyszłości – raport

W ramach Open Eyes Economy Summit, przedsięwzięcia Fundacji GAP, w marcu bieżącego roku zainicjowane zostały prace ośmiu eksperckich zespołów. Ich zadaniem było wskazywanie na bieżąco najważniejszych i najpilniejszych problemów, które pojawiały się w związku z pandemią COVID-19 w różnych dziedzinach życia oraz rekomendowanie konkretnych działań. Opracowania, pełniące funkcję alertów i tak właśnie na-

zwane, publikowane były zwykle raz w tygodniu (wszystkie Alerty są dostępne na stronie www.oees.pl/dobrzewiedziec). Zespół Alertu Edukacyjnego przygotował 12 opracowań (...).

Praca nad 12 różnymi zagadnieniami dobitnie uświadamiała nam, że nawet działania realizowane w reakcji na bieżącą sytuację nie mogą być doraźne; muszą uwzględniać szerszy systemowy kontekst. Szybka i skuteczna odpowiedź jest ważna, ale jeśli chcemy zbudować odporność systemu edukacji na nieprzewidziane sytuacje i zmieniające się warunki życia, to prowizoryczne dostosowania czy korekty nie wystarczą. Dlatego powstał ten Raport [Między pandemią COVID-19 a edukacją przyszłości, wersja elektroniczna dostępna nieodpłatnie pod adresem: <https://oees.pl/raporty>]. Autorzy nie chcą powtarzać spostrzeżeń wyrażonych wcześniej w 12 Alertach, lecz przedstawić wnioski wynikające z obserwacji tego, jak funkcjonuje system edukacji w warunkach pandemii. Sformułowane na ich podstawie rekomendacje odnoszą się do tego, co trzeba czynić na bieżąco, szczególnie przygotowując nowy rok szkolny i akademicki, ale dotyczą także niezbędnych cząstkowych rozwiązań systemowych oraz długofalowych zmian modelu edukacji.

fragment wstępu Raportu „Między pandemią COVID-19 a edukacją przyszłości”

Bezpieczna szkoła – poradnik

Poradnik „Bezpieczna szkoła. Zagrożenia i zalecane działania profilaktyczne w zakresie bezpieczeństwa fizycznego i cyfrowego uczniów” [dostępny nieodpłatnie w wersji elektronicznej pod adresem: www.ore.edu.pl/2020/09/bezpieczna-szkola-poradnik] – przeznaczony jest dla dyrektorów szkół, przedszkoli oraz innych placówek oświatowych, a także nauczycieli, uczniów i ich rodziców. Został on opracowany w Ministerstwie Edukacji Narodowej we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi resortami i instytucjami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo. W założeniu autorów publikacja stanowi kompendium aktualnej wiedzy na temat rozpoznawania zagrożeń i reagowania na nie. Przedstawia procedury i działania rekomendowane w przypadku wystąpienia w szkołach i placówkach konkretnych sytuacji zagrażających bezpieczeństwu uczniów i pracowników. W tekście wyodrębniono zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa fizycznego (zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne) oraz bezpieczeństwa cyfrowego, także związanego z technicznym zabezpieczeniem sieci i sprzętu IT.

źródło: www.ore.edu.pl

wokół nas

„Nowoczesna edukacja nauczycieli kluczem do sukcesu młodych Europejczyków” – czyli jak powiększyć kompetencje zawodowe nauczycieli oddziałów przedszkolnych

Piotr Kloczkowski

Szkoła Podstawowa nr 2 im. Mikołaja Kopernika w Kartuzach w ramach programu Erasmus+ w latach 2018-2020 realizowała autorski projekt „Nowoczesna edukacja nauczycieli kluczem do sukcesu młodych Europejczyków”. Jednym z głównych założeń tego przedsięwzięcia było zwiększenie kompetencji nauczycieli oddziałów przedszkolnych poprzez udział w zagranicznych kursach językowych i metodycznych. W ramach tego projektu zrealizowano 8 mobilności: cztery nauczycielki uczestniczyły w kursie językowym, a nauczycielka informatyki oraz robotyki wzięła udział w szkoleniu doskonalącym kompetencje cyfrowe – na Malcie; dwie wychowawczynie oddziału przedszkolnego uczestniczyły w szkoleniu na temat nowoczesnego nauczania, natomiast dyrektor szkoły wziął udział w szkoleniu na temat przywództwa i motywowania pracowników – obie formy doskonalenia zawodowego odbyły się we Włoszech.

Udział nauczycieli wychowania przedszkolnego w kursie językowym umożliwił wykorzystanie znajomości języka angielskiego w bieżącej pracy wychowawcy grupy przedszkolnej poprzez włączanie słownictwa w języku obcym do codziennej pracy z dziećmi. Używanie języka angielskiego w codziennych sytuacjach zwiększyło kompetencje językowe dzieci i dało im naturalną możliwość podstawowej komunikacji w języku obcym. Poprzez rozwój swoich kompetencji językowych nauczyciele mieli możliwość uczestnictwa w kursach metodycznych podnoszących ich kwalifikacje pedagogiczne.

Nauczycielka informatyki wzięła udział w szkoleniu dotyczącym wykorzystania nowoczesnych pomocy dydaktycznych z elementami robotyki. Podczas szkolenia poznała sposoby, metody i narzędzia pracy z dziećmi, rozwijające u uczniów zdolności informatyczne, a także manualno-konstrukcyjne. Dzięki szkoleniu i zdobytemu doświadczeniu, nauczycielka informatyki prowadziła zajęcia z robotyki w oddziałach przedszkolnych, wykorzystując posiadane przez szkołę zestawy klocków LEGO.

Udział w projekcie Erasmus+ pozwolił mi spotkać nauczycieli z różnych stron świata – w zajęciach uczestniczyli pedagodzy z Włoch, Ukrainy, Hiszpanii i innych krajów, którzy wspólnie chcieli poznać różne narzędzia technologii informacyjnej. Podczas kursu zapoznałam

się z nowymi, ciekawymi sposobami prowadzenia zajęć z wykorzystaniem Learning Apps oraz metody tworzenia stron internetowych. W pracy zawodowej zastosowałam już niektóre poznane tam narzędzia, zarówno na lekcjach matematyki, jak i informatyki. Prowadziłam zajęcia z przygotowanymi przez siebie ćwiczeniami na platformie Learning Apps oraz z wykorzystaniem stron internetowych do tworzenia avatarów. Oprócz tego staram się stopniowo wprowadzać elementy języka angielskiego przy omawianiu pojęć matematycznych – powiedziała nauczycielka matematyki i informatyki, p. Grażyna Mierska.

Wychowawczynie oddziałów przedszkolnych wzięły udział w szkoleniu metodycznym „Project and competence based learning: innovative and effective methods and tools”. Dzięki tej formie doskonalenia zawodowego nauczycielki poznały nowoczesne metody pracy z dziećmi, ciekawe narzędzia oraz pomoce dydaktyczne. Uczestniczki szkolenia rozwinęły swoją wiedzę na temat pracy projektowej, poznały narzędzia IT wykorzystywane w pracy dydaktycznej, a także zaznały się z nowoczesnymi portalami edukacyjnymi wykorzystywanymi w pracy zdalnej z najmłodszymi uczniami, co okazało się bardzo przydatne w czasie nauczania zdalnego w Polsce.

Wychowawczynie oddziału przedszkolnego, p. Natalia Miotk: Udział w projekcie realizowanym w ramach

Fot. archiwum szkolne

Fot. archiwum szkolne

programu ERASMUS+ dał mi szansę nie tylko odwiedzenia obcego kraju, lecz także – co najważniejsze – umożliwił naukę języka obcego. Zajęcia były niezwykle ciekawe, a uczestnictwo w nich pozwoliło mi przezwyciężyć bariery językowe. Udział w szkoleniu metodycznym umożliwił mi nabycie kompetencji z zakresu uczenia opartego na metodzie projektów oraz zastosowania innowacyjnych metod i narzędzi dydaktycznych. Poznane treści mogę wykorzystać do efektywniejszej nauki dziecka oraz polepszenia kontaktów w relacji uczeń – nauczyciel – rodzic.

Wychowawczyni oddziału przedszkolnego, p. Dorota Zaborowska: Udział w projekcie Erasmus+ dał mi możliwość rozwoju zawodowego. Mogłam doskonalić znajomość języka angielskiego oraz poznać nowe, ciekawe metody prowadzenia zajęć. Uczestnictwo w projekcie było okazją do wymiany doświadczeń z innymi nauczycielami oraz wzbogacenia mojego warsztatu pracy. Zdobyłam umiejętności, które pozwoliły mi na urozmaicenie zajęć dla dzieci. Dowiedziałam się, jak wykorzystać ciekawe platformy

edukacyjne, aby przekazać treści uczniom w bardziej interesujący sposób niż dotychczas.

Dyrektor szkoły, p. Piotr Kloczkowski, wziął udział w szkoleniu „Coaching leadership and motivation”: Udział w szkoleniu pozwolił mi na poznanie procesów zachodzących w nowo tworzonej grupie nauczycielskiej wychowawców oddziałów przedszkolnych, a także mechanizmów budowania zaufania oraz autorytetu w pracy dyrektora szkoły. Udział w szkoleniu zaowocował nawiązaniem kontaktów z nauczycielami z innych krajów europejskich i umożliwił przystąpienie do projektu „Ponadnarodowa Mobilność Uczniów” w partnerstwie ze szkołami z Niemiec i Czech.

Dzięki realizacji projektu „Nowoczesna Edukacja...” zajęcia prowadzone z uczniami naszej szkoły stały się bardziej atrakcyjne, zwiększyły się także kompetencje językowe oraz informatyczno-matematyczne dzieci uczących się w „Dwójce”.

Fot. archiwum szkolne

Fot. archiwum szkolne

Piotr Kloczkowski – anglista, geograf, prawnik, absolwent studiów podyplomowych z mediacji; dyrektor Szkoły Podstawowej nr 2 im. Mikołaja Kopernika w Kartuzach; współzałożyciel i prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Szkoły Podstawowej nr 2 w Kartuzach „Copernicus”; wieloletni propagator współpracy międzynarodowej dzieci, młodzieży i dorosłych w ramach projektów europejskich: Erasmus+, PO WER oraz Ponadnarodowa Mobilność Uczniów; organizator i współorganizator wielu projektów edukacyjnych, m.in. z zakresu edukacji szachowej.

biblioteka pedagogiczna

Terapeutyczne właściwości sztuki. Propozycje ze zbiorów Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Gdańsku

oprac. i wybór: Justyna Malinowska,
Wydział Informacji
i Wspomagania Placówek Oświatowych
PBW w Gdańsku

Nar rynku wydawniczym przybywa nowych publikacji na temat terapeutycznych właściwości sztuki, a uznane i popularne tytuły są wznawiane lub wydawane w wersji cyfrowej. W zbiorach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Gdańsku i jej filiach można znaleźć wiele wartościowych książek oraz artykułów z czasopism metodycznych o arteterapii. Wśród nich są scenariusze zajęć dla nauczycieli, pedagogów, metodyków, arteterapeutów oraz studentów, a także podręczniki i opracowania zawierające analizy, wyniki badań oraz wiadomości historyczne i teoretyczne. Aby wypożyczyć książki z PBW wystarczy dołączyć do grona Czytelników poprzez formularz rejestracji online na stronie www.pbw.gda.pl i zamówić interesujący nas tytuł. Poniżej przedstawiam publikacje wybrane z katalogu naszej placówki, poruszające temat arteterapii:

1. Scenariusze zajęć i warsztatów

Arteterapia dla dzieci i młodzieży : scenariusze zajęć / Wiesław Karolak. – Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019.

Książka składa się z dwóch części. Pierwsza ma charakter teoretyczny i wprowadzający – pozwala na poszerzenie i usystematyzowanie wiedzy dotyczącej arteterapii. Natomiast część druga zawiera scenariusze zajęć wraz z dokumentacją fotograficzną, ujęte w trzech blokach tematycznych: Zmysły, Cztery pory roku i Interakcje. Uczestnikami proponowanych warsztatów mogą być dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym oraz młodzież licealna.

Arteterapia : scenariusze zajęć / Anna Pikała, Magdalena Sasin. – Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2016.

Książka przeznaczona jest dla nauczycieli, pedagogów i innych osób zainteresowanych oddziały-

waniem sztuki, chcących wzbogacić swoje warsztaty o elementy arteterapii. Proponowane scenariusze zajęć nakierowane są na rozwój konkretnych umiejętności lub przezwyciężanie określonych trudności. Konspekty poprzedza rozdział teoretyczny, który pozwala na usystematyzowanie i poszerzenie wiadomości na temat arteterapii.

Arteterapia w działaniu : propozycje warsztatów i działań arteterapeutycznych / redakcja naukowa Anna Glińska-Lachowicz. – Warszawa : Difin, 2016.

Książka zawiera 15 scenariuszy warsztatów bazujących na różnorodnych technikach arteterapeutycznych. Czytelnicy znajdą tu m.in. działania oparte na muzykoterapii, teatroterapii, filmoterapii, choreoterapii, terapii poprzez ekspresję plastyczną (wizualną), a także działania, które proponują różnorodność sztuk.

Książka artystyczna w arteterapii / Wiesław Karolak. – Warszawa : Difin, 2016.

Z książki tej, jak z przewodnika, korzystać będą mogli wszyscy, którzy prowadząc grupy, poszukują prostych i atrakcyjnych metod pracy, dających uczestnikom radość tworzenia i efektywność działań twórczych.

Rozwojowa kreska : ćwiczenia plastyczne z elementami arteterapii / Ewa Baranowska-Jojko. – Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2017.

Książka zawiera opisy ćwiczeń plastycznych z elementami arteterapii przeznaczonych dla dzieci od 4. do 12. roku życia. Ćwiczenia koncentrują się głównie wokół spostrzeżeń dziecka na własny temat oraz jego relacji z innymi. Ta prosta i bezpieczna forma pracy z kartką, kredką oraz innymi materiałami plastycznymi uczy dzieci wyrażania siebie, swoich uczuć

i emocji, a rodzicom, pedagogom, psychologom, nauczycielom, terapeutom czy animatorom kultury pomaga w codziennym dbaniu o prawidłowy rozwój emocjonalny najmłodszych.

Rozwojowe wzgórze : program rozwoju osobistego dla dzieci z elementami arteterapii / Ewa Baranowska-Jojko, Aleksandra Wiechuła. – Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2016.

Książka zawiera 18 scenariuszy zajęć do pracy z dziećmi w wieku od 4 do 12 lat, wraz ze wskazówkami dla prowadzącego i kartami pracy. Założeniem programu jest przygotowanie dzieci do samodzielnego i odpowiedzialnego życia w duchu wartości oraz z poszanowaniem ich godności osobistej. Autorzy podpowiadają, jak pracować z dzieckiem konstruktywnie, a jednocześnie być blisko niego poprzez okazanie mu szacunku oraz otwartości na jego potrzeby i emocje.

Rysunek w arteterapiach twórczości i sztuce / Wiesław Karolak. – Warszawa : Difin, 2015.

Książka jest praktycznym przewodnikiem po metodzie pracy w obszarze treningu twórczego i kreatywności, a przede wszystkim w obszarze arteterapii. Dzieli się na dwie części. Część pierwsza to wprowadzenie i rozważania dotyczące różnego rozumienia tak rysunku, jak i możliwości rysowania, a co za tym idzie – uczenia, edukacji w zakresie rysunku, rysowania. Druga część tej książki to zestaw scenariuszy.

Sztuka, która pomaga dzieciom : techniki arteterapii: mandala, relaksacja, wizualizacja, zabawa z kolorem, drama, teatr terapeutyczny / Koryna Opala-Wnuk. – Łódź : Wydawnictwo Feeria : JK, 2012.

Autorka od wielu lat zajmuje się pracą z dziećmi, pomaga im za pomocą sztuki, czyli stosuje techniki arteterapii, takie jak: rysownie mandali, relaksację, wizualizację, zabawę z collagem, dramę, teatr terapeutyczny.

2. Podręczniki, opracowania badań, analizy

Arteterapia : podręcznik / pod red. Cathy A. Malchiodi ; [przekł.: Emilia Bochenek]. – Gdańsk : Harmonia Universalis, 2014.

W książce kompleksowo przedstawiono metodologię i praktykę w oparciu o liczne przypadki kliniczne, różnorodność koncepcji i źródeł informacji. Analizę praktyczną arteterapii rozwojowej wzbogacono o podejście „neurosekwencyjne” pokazujące, jak bieżące informacje na temat mózgu mogą wpływać na zastosowaną arteterapię przez całe życie człowieka.

Arteterapia w pracy pedagoga : teoretyczne i praktyczne podstawy terapii przez sztukę / Joanna Gładyszewska-Cylulko. – Kraków : Impuls, 2011.

W niniejszej pracy autorka starała się znaleźć miejsce dla arteterapii wśród innych dyscyplin naukowych. Próbuje także wprowadzić jej elementy do pracy pedagoga, nie będącego arteterapeutą, a posiadającego jedynie (a może aż?) artystyczną duszę i głębokie przekonanie o potrzebie oddziaływania za pomocą sztuki. W książce zawarła metody i techniki arteterapeutyczne, przedstawiła scenariusze zajęć i omówiła ich strukturę.

Arteterapia : sacrum i profanum / Wiesław Karolak. – Warszawa : Difin, 2018.

Książka składa się z trzech zasadniczych części. Część pierwsza to wprowadzenie i rozważania teoretyczne powstałe na podstawie doświadczeń artystycznych i arteterapeutycznych autora związanych z tematem sacrum i profanum. Część druga i trzecia poświęcone są odpowiednio land artowi i upcyklingowi. Zawierają rozważania teoretyczne dotyczące historii danego medium, jego znaczenia, z omówieniem wybranych artystów i ich postaw artystycznych, oraz zestawy warsztatów wraz z dokumentacją z ich realizacji.

Arteterapia : narodziny idei, ewolucja teorii, rozwój praktyki / Wita Szulc. – Warszawa : Difin, 2011.

Książka porządkuje i aktualizuje dostępną od ponad 20 lat wiedzę o arteterapii, inaczej – terapii z udziałem sztuki, której prekursorką w Polsce była autorka niniejszej publikacji. Omawia metody pracy m.in. z czytelnikiem chorym, ale też formy zupełnie nowe, takie jak oferują np. fotografoterapia i hortikuloterapia. Dużo uwagi poświęca metodologii badań naukowych, niezbędnej do stwierdzenia efektywności terapii z udziałem sztuki.

Arteterapia w medycynie i edukacji / red. Wiesław Karolak, Barbara Kaczorowska. – Łódź : WSH-E, 2008.

Czy można już mówić o ukształtowaniu się zawodu arteterapeuty? Jaki powinien być jego wzorzec profesjonalny? Na jakie podstawowe problemy napotykają w swojej pracy arteterapeuci, instytucje i osoby kształcące arteterapeutów?

Arteterapia w rehabilitacji osób chorych na schizofrenię / Anna Steliga. – Kraków : Wydawnictwo A, cop. 2011.

Książka ma charakter wielowątkowego studium, które wnosi nowe elementy do naszej dotychczasowej wiedzy z zakresu rehabilitacji osób chorych

na schizofrenię poprzez ich plastyczną aktywność twórczą. Bardzo wartościowe są analizy prac plastycznych osób badanych pod względem konwencji, tematyki, patologii, stopnia artyzmu i występowania cech transkulturowych. Autorka wnikliwie zanalizowała warstwę malarską, rzeźbiarską etc. oraz bogactwo treści.

Białe kartki : niewypowiedziane narracje w arteterapii dzieci doświadczających choroby nowotworowej / Anita Szprych. – Kraków : Oficyna Wydawnicza Impuls, 2020.

Książka jest refleksyjną narracją w formie autoetnograficznej opowieści o dzieciach doświadczających choroby nowotworowej i znaczeniu, jakie nadają swoim twórczym działaniom.

Rysunek dziecka : badania porównawcze Polska – USA : wskazania do arteterapii / Aleksandra Chmielnicka-Plaskota. – Warszawa : Difin, 2014.

W publikacji dokonano charakterystyki rozwoju rysunkowego dziecka w wieku od 8 do 11 lat. Analizowano prace rysunkowe dzieci z lekką niepełnosprawnością intelektualną z Polski i z USA. Badania te zostały przeprowadzone w placówkach państwowych oraz prywatnych w Polsce i w USA. Na podstawie zebranego materiału rysunkowego oraz charakterystyki rozwoju intelektualnego dziecka przedstawiono autorski program arteterapeutyczny – Program stymulowania rozwoju osobowego dziecka.

Rozwijanie kreatywności i postaw proinnowacyjnych uczniów z wykorzystaniem nowych technologii

Adresatami publikacji [dostępnej nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/7w8f5>] jest szeroki krąg odbiorców – nauczyciele szkół podstawowych i ponadpodstawowych, pedagodzy, doradcy metodyczni i konsultanci zatrudnieni w ośrodkach doskonalenia nauczycieli.

Wszyscy zainteresowani podnoszeniem kompetencji własnych oraz rozwijaniem kreatywności i postaw proinnowacyjnych uczniów mogą znaleźć w książce odpowiedzi na fundamentalne i od dawna nurtujące ich pytania: Czy szkoła zabija, czy rozwija kreatywność? Czy postawa nauczyciela kształtuje proinnowacyjne nastawienie uczniów? Czy wreszcie, jak myśleć i działać, by szybko i skutecznie generować nowe pomysły i stawiać czoła współczesnym wyzwaniom?

Autorzy, specjaliści w dziedzinie szkolenia i stosowania nowych technologii w placówkach edukacyjnych, w sześciu rozdziałach pracy przedstawiają zagadnienia teoretyczne i praktyczne. Prezentują swoje rozważania oraz informacje o światowych osiągnięciach związanych z innowacyjnością i kreatywnością, udzielają porad o usługach w zakresie nowych technologii i ich wdrażaniu w szkołach, oferują także gotowe scenariusze zajęć i rekomendują najnowszą literaturę.

Autorzy zachęcają czytelników do zapoznania się z książką, ponieważ wierzą w postępowe myślenie i rozwijanie postaw proinnowacyjnych w praktycznym działaniu.

źródło: www.ore.edu.pl

Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2020/2021

1. Wdrażanie nowej podstawy programowej w szkołach ponadpodstawowych ze szczególnym uwzględnieniem edukacji przyrodniczej i matematycznej. Rozwijanie samodzielności, innowacyjności i kreatywności uczniów.
2. Wdrażanie zmian w kształceniu zawodowym, ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia osób dorosłych.
3. Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia oraz wsparcia psychologiczno-pedagogicznego wszystkim uczniom z uwzględnieniem zróżnicowania ich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych.
4. Wykorzystanie w procesach edukacyjnych narzędzi i zasobów cyfrowych oraz metod kształcenia na odległość. Bezpieczne i efektywne korzystanie z technologii cyfrowych.
5. Działania wychowawcze szkoły. Wychowanie do wartości, kształtowanie postaw i respektowanie norm społecznych.

źródło: www.gov.pl

wrzesień - listopad 2020

OFERTA EDUKACYJNA

Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Gdańsku

KALENDARZ WYDARZEŃ

WRZESIEŃ

**Seminarium
dla nauczycieli
bibliotekarzy**

**Początek rocznej pracy
sieci współpracy
i samokształcenia
nauczycieli**

PAŹDZIERNIK

VI Noc Bibliotek

**VI Ogólnopolski Festiwal
Literatury dla Dzieci**

**Finał konkursu
Nauczyciel Pomorza 2020**

LISTOPAD

**IV Pomorska Uczniowska
Konferencja Naukowa**

www.pbw.gda.pl

Nowy rok szkolny w PBW

PROPOZYCJE DLA NAUCZYCIELI I UCZNIÓW

PBW w Gdańsku zaprasza do korzystania z bogatych zasobów bibliotecznych, w tym wydawnictw multimedialnych oraz usług, które ułatwią pracę nauczycieli i uczniów w czasie pandemii. Biblioteka proponuje bezpłatny dostęp online do najnowszych publikacji oraz zeskanowanych artykułów z czasopism i książek. Poza wypożyczaniem zbiorów nauczyciele, uczniowie i inni użytkownicy PBW będą mogli wziąć udział w spotkaniach edukacyjnych, warsztatach i konferencjach z cyklu „Promocja czytelnictwa” oraz wydarzeniach ze stałego kalendarza pracy biblioteki. Ze względu na sytuację epidemiczną większość form odbędzie się online lub metodą blended learning. Informacje o wydarzeniach, usługach i zajęciach edukacyjnych dostępne są na stronie [www](http://www.pbw.gda.pl) i Facebooku biblioteki. Zapraszamy!

PBW PEDAGOGICZNA
BIBLIOTEKA
WOJEWÓDZKA
W GDAŃSKU

JEDNOSTKA
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO

Pomorskie

rozmowy o edukacji

O wnioskach z doświadczeń edukacji w czasach pandemii

z prof. Jackiem Pyżalskim
rozmawia Ewa Furche, wicedyrektor CEN

Ewa Furche: Dzień dobry, Panie Profesorze, serdecznie dziękuję, że znalazł Pan czas na rozmowę. Za nami okres dużego wyzwania cywilizacyjnego dla nauczycieli, uczniów, rodziców, ale i dla nas wszystkich – związanego z pandemią COVID-19. Jak dzisiaj, z perspektywy czasu, postrzega Pan zmiany, które zaszły w edukacji w okresie przymusowego kształcenia na odległość?

Jacek Pyżalski: Przede wszystkim warto powiedzieć, że wcześniej te zmiany też mogliśmy obserwować – nieformalnie, rozmawiając z nauczycielami i dyrektorami szkół albo czytając to, co nauczyciele piszą na forach. Można powiedzieć, że wcześniej ten obraz był subiektywny. Chciałbym zwrócić uwagę na fakt, że zdania były bardzo podzielone. Na przykład w mediach spotykaliśmy się z wypowiedziami, że zdalne nauczanie to kompletna porażka, tragedia – jeśli chodzi o ucznia, nauczycieli i szkołę w ogóle. Z drugiej strony mówiono, że to się super udało.

Teraz natomiast jesteśmy na takim etapie, że możemy spojrzeć bardziej obiektywnie, z perspektywy czasu, kiedy wykonano już kilka badań, wynikiom których jestem skłonny wierzyć. Czasami ktoś, mówiąc na podstawie pojedynczych przypadków, może generalizować. Podam takie proste porównanie: gdyby ktoś mnie zapytał, czy kształcenie na odległość udało się, czy nie, to powiedziałbym, że nie da się udzielić takiej odpowiedzi – zależy, gdzie przyłożymy ucho, co będziemy traktowali jako wskaźnik sukcesu lub jego braku. Możemy na przykład przyrzeć się kompetencjom nauczycieli i technologii, którą stosowali, czyli temu, czy nauczycieli się wykorzystywać różnego rodzaju technologie w zakresie technicznym. Nawet nie na tyle dydaktycznym, co właściwie technicznym. I tu raczej obserwujemy sukces. Chwilę temu porównywałem wyniki Centrum Cyfrowego. 95% nauczycieli deklarowało, że nie miało z narzędziami edukacji zdalnej do czynienia, a po

kilkudziesięciu dniach 65% nauczycieli prowadziło wideo lekcje. Mówili o tym nauczyciele, uczniowie, jak i rodzice. To bardzo wiarygodne wyniki. W wielu krajach, chociażby w Niemczech czy Szwajcarii, było mniej nauczycieli, którzy tak szybko weszli w nowy tryb pracy. Tam częściej ograniczano się do wysyłania uczniom zadań do rozwiązania. Gdybyśmy przyjęli taki wskaźnik, to moglibyśmy powiedzieć, że się udało i powinniśmy być w miarę zadowoleni. Ale już przyglądając się narzędziom stosowanym w owym czasie, należałoby powiedzieć, że często nie mieliśmy do czynienia z kształceniem bazującym

na konstruktywizmie. Jeżeli postrzegamy edukację jako przestrzeń uczniowskiej aktywności, myślenia, pracy i samodzielnego podejmowania decyzji, to otrzymamy znacznie gorszy obraz kształcenia zdalnego. Zdiagnozowaliśmy to i okazało się, że wiele osób stosuje co prawda nowe technologie, ale w starym stylu. Czyli można byłoby powiedzieć, że narzędzia cyfrowe

w wielu przypadkach obnażyły dydaktykę podającą. Tylko czy to jest wskaźnik edukacji zdalnej, czy wskaźnik edukacji oraz jakości dydaktyki w ogóle? Oczywiście są też nauczyciele, którzy robią świetne rzeczy.

W książce napisaliśmy, że przede wszystkim trzeba zająć się relacjami, bo one są zagrożone. Nasze badania bardzo wyraźnie potwierdziły, że mieliśmy dobrą intuicję. Kiedy na przełomie maja i czerwca br. pytaliśmy uczniów o to, jakie są ich relacje z wychowawcą czy z koleżankami i kolegami z klasy w porównaniu z czasem sprzed pandemii, to aż połowa odpowiedziała, że gorsze są relacje z rówieśnikami, a dla jednej czwartej uczniów pogorszyły się relacje z wychowawcą klasy. Relacje są obiektywnie trudniejsze do utrzymania w czasie pandemii, ale można coś robić, żeby mimo wszystko budować je, utrzymywać, czy nawet rozpoczynać. Co ciekawe, dla jednej piątej uczniów relacje poprawiły się – oddalenie

*Zdania były bardzo podzielone.
Spotykaliśmy się z wypowiedziami,
że zdalne nauczanie to kompletna
porażka, tragedia –
jeśli chodzi o ucznia, nauczycieli
i szkołę w ogóle.
Z drugiej strony mówiono,
że to się super udało.*

dobrze im zrobiło, bo na przykład ktoś był wcześniej ofiarą przemocy rówieśniczej i teraz przestał nią być, albo też osoba bardzo nieśmiała i wycofana lepiej odnalazła się w nowej rzeczywistości niż w tradycyjnej szkole. Z wypowiedzi nauczycieli wynika, że podczas lekcji online zdarzało im się usłyszeć ucznia, którego nie słyszeli nigdy wcześniej. Przed pandemią nie myśleli o tym, że mają narzędzia to tego, żeby przekonać ucznia do aktywności. Taka sytuacja dotyczyła tylko ok. 5% uczniów, ale mimo wszystko chciałem zwrócić na to uwagę – okazuje się, że dla niektórych nauczanie zdalne było korzystne. Jest to ich subiektywny odbiór. W podobny sposób badaliśmy samopoczucie rodziców i nauczycieli. Pedagodzy byli tą grupą, która najbardziej narzekała na pogorszenie jakości funkcjonowania, zdrowia psychicznego i dobrostanu. Nauczyciele czuli się gorzej z różnych powodów. Oczywiście można by ten temat zgłębić, ale warto powiedzieć, że nauczycieli dotyczyło m.in. przeciążenie samymi narzędziami. Po pierwsze, były dla nich nowe, po drugie – mocno zaburzyły ich kalendarz dnia i tak zwaną równowagę pomiędzy pracą a domem. Niektórzy nie wiedzieli właściwie, kiedy pracują, a kiedy nie pracują. Zawsze u nauczycieli tak było, choćby przez konieczność sprawdzania prac uczniowskich, ale technologie skomplikowały tę sytuację jeszcze bardziej. Problemem nauczycieli w czasie kształcenia na odległość była ciągła gotowość do pracy, ale też poczucie, że nie są w stanie niektórych zadań zrealizować, np. dotrzeć do pewnych uczniów. Obawy te były natury obiektywnej – jacyś uczniowie zniknęli z systemu albo mieli problemy, o których nauczyciele wiedzieli wcześniej, a teraz zostali kompletnie pozbawieni jakichkolwiek narzędzi do tego, żeby monitorować, co się dzieje z młodymi ludźmi. Weźmy na przykład nauczyciela wspomagającego, który pracował z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Uczeń bez specjalnych potrzeb pewnie poradził sobie w nowej sytuacji. Natomiast te wszystkie osoby, które wymagają dodatkowego wsparcia, straciły. Można powiedzieć, że sytuacja uczniów, którzy mie-

li mniej, pogorszyła się bardziej.

E.F.: Panie Profesorze, o jak dużej grupie uczniów można powiedzieć, że została wykluczona z systemu szkolnego w dobie pandemii koronawirusa? Jakiego rzędu jest to problem?

J.P.: Na pewno zostali wykluczeni ci, o których mówiły samorządy – część organów prowadzących ze-

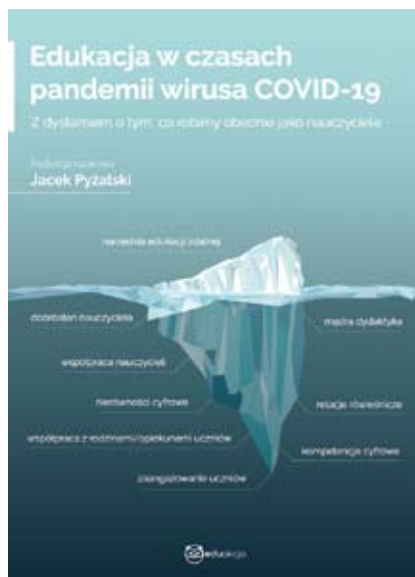
brała dane o uczniach niewidocznych w edukacji zdalnej. Zniknęli ci, którzy nie odbierali telefonów, nie uczestniczyli w zajęciach, można powiedzieć – nie realizowali obowiązku szkolnego. Ci na pewno zostali wykluczeni ze wszystkiego: z zajęć edukacyjnych, kontaktu z nauczycielem i rówieśnikami. Nie ma wątpliwości: oni fizycznie i komunikatywnie zniknęli. To, co się z nimi stało, będzie widoczne dopiero, kiedy poznamy rozkłady wyników egzaminów zewnętrznych.

Ci uczniowie nie tylko nie uczestniczyli w zajęciach dydaktycznych, mogli również prywatnie znajdować się w bardzo trudnych sytuacjach, na co wskazują badania i doświadczenia różnego rodzaju organizacji pozarządowych. W części rodzin, w których obserwowano różne problemy, nasiliły się one poprzez izolację. Aż 13% badanych przez nas uczniów powiedziało, że w czasie pandemii ich relacje z rodzicami lub opiekunami pogorszyły się. Nie wiadomo, czego jeszcze doświadczyli. Na pewno można

powiedzieć, że ta sytuacja wzmocniła problemy niektórych uczniów – nie wszystkich, ale niektórych z pewnością tak.

E.F.: Przez cały okres pandemii jest Pan bardzo aktywny, m.in. jako redaktor naukowej książki pt. „Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19”¹. W moim odczuciu ta książka to swego rodzaju *quo vadis*, i to nie tylko na czas edukacji zdalnej, ale w ogóle dla edukacji. Jedno jest pewne, ta książka była swoistym darem, wspierając i inspirując nauczycieli, pracowników placówek doskonalenia, ale i całą oświatę. Co Pan czuje w tej chwili, myśląc o swojej książce?

¹ Książka do pobrania bezpłatnie ze strony: <https://zdalnie.edu-akcja.pl> [dostęp 10.08.2020 r.]

Problemem nauczycieli w czasie kształcenia na odległość była ciągła gotowość do pracy, ale też poczucie, że nie są w stanie niektórych zadań zrealizować.

li mniej, pogorszyła się bardziej.

J.P.: Cieszę się, że udało mi się zaprosić ludzi, którzy *pro bono* włączyli się w to przedsięwzięcie i zrobili to tak szybko. Warto powiedzieć, że ta książka powstała w ciągu 19 dni – tyle czasu minęło od momentu jej wymyślenia do darmowego upublicznienia – a podlegała jeszcze pełnej recenzji pracy naukowej. Ja czytałem te wszystkie teksty, autorzy poprawiali je. Nigdy wcześniej niczego w takim tempie nie tworzyłem. Kłaniam się tym wszystkim ludziom, którzy zechcieli odpowiedzieć pozytywnie na moje zaproszenie: było to 14 autorów, ale też ci, którzy redagowali materiał (zespół EduAkcji, która zasponsorowała techniczną część przygotowania publikacji) i go recenzowali. Nie mieliśmy żadnych środków, to była rzecz stworzona oddolnie. Cieszymy się, że to zrobiliśmy, chociaż nie wiedzieliśmy do końca, jak zostanie odebrana, sami mieliśmy różne myśli. Bardzo ciekawy jest skład autorów książki – nie są to sami akademicy, ale także doświadczeni nauczyciele, pedagodzy, dydaktycy oraz osoby z organizacji pozarządowych. Każdy pisał ze swojej perspektywy, w dużym stopniu wypowiadaliśmy się o świecie, którego sami dopiero się uczyliśmy. Nie wiedzieliśmy, czy piszemy mądrze, czy niemądrze. Otrzymaliśmy wiele informacji zwrotnych. Czytelnicy pisali do nas, że potraktowali tę książkę jako rodzaj prezentu. Mówili, że lektura dała im do myślenia albo potwierdziła, że mają dobrą intuicję. Wielu nauczycieli na początku koncentrowało się przede wszystkim na formalnej realizacji podstawy programowej, a myśmy napisali, że fundamentem są relacje. Wiele osób powiedziało nam, że miało podobne odczucia, ale nie wiedziało, czy mają prawo na tym się koncentrować. Doświadczenie potwierdziło zasadność skupienia się na relacjach. Nawet jeżeli nauczyciel początkowo nie uwzględniał tego aspektu, to szybko zauważał, że dzieci są głodne przebywania razem – zostawały po lekcjach zdalnych w pokoju wirtualnym i rozmawiały ze sobą.

Wielu nauczycieli powiedziało, że nasza książka była dla nich inspiracją. Dzięki tej lekturze zdecydowali się np. przez pierwsze 5 minut lekcji porozmawiać z uczniami na różne tematy, a dopiero potem przejść do realizacji treści przedmiotowych. Albo pokazali zdjęcia klasowe i wspólnie powspominali. Takie reakcje pokazują, że nasza praca miała sens. Nie znam najnowszych statystyk, ale wiem, że naszą książkę bezpośrednio pobrało na swoje

komputery ok. 40 tys. osób, a do tego w otwartym dostępie każdy mógł przesłać tę publikację innym. Daje to bardzo dużą liczbę odbiorców i pokazuje, jak wielu ludziom było potrzebne to opracowanie. Gdy patrzę na treść naszej książki z perspektywy czasu, widzę, że poruszenie tematu relacji było strzałem w dziesiątkę. Właściwie wszystkie badania zrealizowane w trakcie zamknięcia szkół potwierdziły, że to właśnie relacje były najbardziej zagrożone.

Same narzędzia cyfrowe trzeba stosować mądrze, nie przesadzać z nimi – bardziej liczy się to, jak je stosujemy, niż to, ilu z nich używamy. Każdą rzecz w technologii można wykorzystać w bardzo różny sposób. Przykładem z wcześniejszego okresu mogą być tablice multimedialne – wiele szkół miało je, ale używało dokład-

nie tak samo, jak tablic tradycyjnych. Kształcenie zdalne potwierdziło, że kluczowa jest jakość wykorzystania technologii.

W naszej książce był rozdział poświęcony higienie zdrowia psychicznego nauczyciela, konieczności zadbania o siebie. Jestem przekonany, że dobra edukacja bierze się z dobrostanu nauczyciela. Brzmi to jak slogan, ale nie do końca nim jest, bo z pustego i Salomon nie naleje. Jeżeli nauczyciel ma kompletnie dość, jest zagubiony, zmagają się z własnymi problemami, to wiadomo, że niewiele wyjdzie z tego, co będzie robił, nawet bardzo się starając.

Spoglądając teraz z perspektywy na naszą książkę, będąc mądrzejszym o późniejsze doświadczenia, napisałbym ją lepiej, dodał pewne zagadnienia. Natomiast myśląc realistycznie i biorąc pod uwagę moment, w którym książka powstała (zaraz po świętach wielkanocnych była już dostępna), to uważam, że nie mogliśmy zrobić tego lepiej. Pamiętajmy, że nowa rzeczywistość dotyczyła też autorów – każdy z nas realizował swoje zadania zawodowe, pracując jednocześnie nad publikacją. Ja też uczyłem się edukacji zdalnej, prowadząc zajęcia ze studentami.

Inspiracją do powstania naszej książki był biuletyn ekspertów UNESCO, którzy wydali kilkanaście stron o edukacji w czasach pandemii. Nasze opracowanie ma 120 stron i jest książką, nie biuletem. Eksperti UNESCO skrótowno zasygnalizowali pewne ważne kwestie. Między innymi zastosowali hasło, które oczywiście zacytowałem w naszej książce: „Maslow przed Bloomem”, czyli najpierw odpowiedź na podstawowe potrzeby, a dopiero później

*Kształcenie zdalne
potwierdziło, że kluczowa
jest jakość wykorzystania
technologii.*

*Dobra edukacja bierze się
z dobrostanu nauczyciela.*

dydaktyka. Biuletyn był naszą inspiracją, zawierał mądre myśli, ale uważałem, że nauczycielom potrzeba bardziej pogłębionego opracowania. Codziennej edukacji nie realizuje się ogólnymi hasłami, tylko różnymi szczegółowymi rozwiązaniami. I tak zrodził się pomysł na naszą książkę. EduAkcja zasponsorowała kwestie techniczne – pokryła koszty redakcyjne, graficzne itp. Później zrobiliśmy bezpłatną serię otwartych spotkań online z autorami, podczas których pogłębialiśmy i uzupełnialiśmy to, co było w książce. Prowadziłem te rozmowy w czwartkowe popołudnia. Byłem zaskoczony ich popularnością: w ciągu 2 dni często obejrzało je kilkadziesiąt tysięcy osób. Uczestnicy naszych spotkań online brali w nich aktywny udział, pytali, komentowali.

Zdalne nauczanie było przygodą. Zobaczmy, co z niej zostanie. Jestem przekonany, że w przypadku wielu nauczycieli pozostanie bardzo wiele. Mieli okazję doświadczyć tego, że cyfrowe narzędzia wcale nie są takie trudne do zastosowania, a mogą wspierać uzyskiwanie dobrych rezultatów. Myślę, że siłą rzeczy to doświadczenie zostanie z nami. Czasem pytano mnie, czy wrócimy do takiej samej szkoły, czy będzie to już inna szkoła. Przecież to my tworzymy edukację. Jeżeli zmieniliśmy się, to i szkoła się zmieniła. Nie wracamy do jakiejś szkoły, która na nas czekała – szkołę mamy w sobie, w tym, co myślimy, jak patrzymy na innych ludzi, technologię itd. Wracamy do tego samego budynku, ale my jesteśmy inni. Oczywiście jest, że cała szkoła zmieniła się przez to, że osoby tworzące ją uległy przemianie.

E.F.: W kontekście badania naukowego „Zdalne nauczanie a adaptacja do warunków społecznych w czasie epidemii koronawirusa”, w którym Pan uczestniczył, a które objęło nauczycieli, uczniów i rodziców z wybranych szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych w całej Polsce, mówił Pan, że wyniki obnażyły sposób realizacji procesu edukacyjnego, że nastąpiło jedynie przełożenie tego, co było w świecie stacjonarnym, na formę digitalną². Czy mógłby Pan rozwinąć ten wątek?

² Wstępny raport z badania ukazał się pod koniec czerwca 2020 r. pod adresem: <https://uniwersyteckie.pl/zycie/samopoczucie-psychiczne-po-okresie-zdalnej-edukacji> [dostęp 10.08.2020 r.]

*Maslow przed Bloomem,
czyli najpierw odpowiedź
na podstawowe potrzeby,
a dopiero później dydaktyka.*

*Jeżeli my zmieniliśmy się,
to i szkoła się zmieniła.
Nie wracamy do jakiejś szkoły,
która na nas czekała – szkołę
mamy w sobie, w tym,
co myślimy, jak patrzymy
na innych ludzi, technologię
itd. Wracamy do tego samego
budynku,
ale my jesteśmy inni.*

J.P.: Podam przykład: uczniowie mówili, że jeżeli przed zamknięciem szkół nauczyciel dyktował im notatki, to w nauczaniu zdalnym także to robił, tyle tylko, że z ekranu.

E.F.: Zmiana narzędzia przy zastosowaniu tej samej metody nie zmienia szkoły. Czy jest coś, co tak naprawdę Pana zdziwiło albo zaskoczyło w wynikach przywołanego badania?

J.P.: Niektóre kwestie związane z samopoczuciem i zdrowiem psychicznym nauczycieli okazały się nadspodziewanie dużym wyzwaniem. Przeciążanie technologią i różnego rodzaju kłopotami było większe niż przewidywałem. Spośród trzech grup,

które badaliśmy, najwięcej dostali w kość nauczyciele – to najbardziej przykuło moją uwagę. Jak wspomniałem wcześniej, z jednej strony sporo uczniów sygnalizowało pogorszenie relacji, z drugiej strony dla wielu młodych ludzi relacje znacząco się nie zmieniły. Ten fakt każe nam tak nie tragizować – nie wszyscy w równym stopniu ponieśli stratę, jeżeli chodzi o relacje. Jednak chcę zaznaczyć, że niektórym dostało się bardziej niż innym. Najgorsze jest to, że znów najbardziej oberwali ci, którzy zawsze obrywali.

E.F.: Kogo ma Pan na myśli?

J.P.: Uczniów, którzy zostali wykluczeni. Uczniów ze specjalnymi potrzebami i trudnościami w nauce. Im było zawsze trudniej, tyle że system wsparcia w szkole na co dzień mieli już zbudowany, a w czasie pandemii on nagle znikł. Czasami nauczyciel próbował, ale nie bardzo wiedział, jak wspomagać. Część rodzin tych uczniów

nie współpracowała ze szkołą. Jeżeli młody człowiek o specjalnych potrzebach chodzi do szkoły, to otrzymuje wsparcie bez względu na to, czy jego rodzina współpracuje, czy nie. Podczas zawieszenia zajęć stacjonarnych nagle nie było kontaktu z rodziną, albo rodzina nie miała technicznej możliwości skontaktowania się i w efekcie sytuacja ucznia stawała się jeszcze trudniejsza niż dotychczas.

Prowadząc badanie jakościowe, zadaliśmy nauczycielom pytania otwarte: „Za czym najbardziej tęsknisz?” i „Czego ci najbardziej brakuje?”. W odpowiedzi nauczyciel mógł napisać właściwie wszystko. Najczęściej powtarzały się stwierdzenia, że nauczyciele tęsknią za kontaktami i relacjami z uczniami. Co ciekawe, część nauczycieli mówiła, że woli mieć kontakt z młodymi ludźmi nawet jeżeli łobuzują. Pe-

dagogom nie zależy na wyidealizowanych relacjach, wartością dla nich był sam kontakt, nawet trudny. Pokazuje to, co jest najistotniejsze w tym zawodzie. Za tym właśnie się tęskni.

Kolejna ważna kwestia dotyczy tego, jak szkoły poradziły sobie w nowej sytuacji. Odnoszę się tu nie tyle do wyników badania, co raczej do rozmów z dyrektorami. Znam przełożonych, którzy organizując pracę zdalną, pomyśleli o tym, jak zabezpieczyć nauczycieli w niezbędny sprzęt i jak ich przeszkolić, czy wprowadzić jedną, wspólną platformę do pracy z uczniami itd. Byli dyrektorzy, którzy po prostu momentalnie bojowo weszli w tę sytuację i nauczyciele mieli poczucie, że ktoś ogarnął sytuację na poziomie całej szkoły. Ale byli i tacy dyrektorzy, którzy po prostu zrzucili wszystko na nauczycieli, a ci jeszcze bardziej zaczęli się gubić i w końcu nie wiedzieli, co mają robić. Znowu bardzo wyraźnie zobaczyliśmy, że szkoły są mocno determinowane przez jakość zarządzania. Niestety, nie docenia się przywództwa edukacyjnego. Wszyscy pracujemy w tym samym systemie, a są ludzie, którzy umieją tak zarządzać szkołą, że to po prostu było widoczne. Z ciekawością przyglądałem się z bliska tym działaniom – mam zaprzyjaźnionych dyrektorów, prowadziłem też spotkania z nauczycielami.

E.F.: Panie Profesorze, nawiązując do relacji w edukacji, o których Pan mówił przy okazji książki „Edukacja...”, gdzie pojawiły się z przeczcucia autorów, że relacje są fundamentalne dla rozumienia edukacji – czy relacje w edukacji są tak samo ważne, jak w życiu pozaszkolnym? Może w edukacji chodzi o coś więcej?

J.P.: Relacja nauczyciel-uczeń od starożytności była relacją osiową. Edukacja stoi relacjami. Jeżeli nie ma zbudowanych relacji, to często nie osiągnie się tradycyjnie rozumianych celów edukacyjnych. W tej chwili dużo się mówi o relacjach w edukacji i istnieje niebezpieczeństwo, że w pewnym momencie to zagadnienie może stać się pustym hasłem. Zgadza się, że relacje są kluczowe, ale wszystko rozbija się o to, jak to hasło realizujemy w praktyce. Kiedyś indywidualizacja podejścia była odmieniana przez wszystkie przypadki, zresztą dalej funkcjonuje w edukacji. Wszyscy powtarzali i powtarzają, że to ważne, ale z praktyczną realizacją jest już

znacznie gorzej. Mam wrażenie, że kiedy zaczniemy się bardziej przyglądać poziomowi realizacji relacji – czy my je naprawdę pielęgnujemy, budujemy, wspieramy – może się okazać, że już nie będzie tak wesoło. Nie wiem, czy tak dokładnie jest, ale chyba warto się nad tym zastanowić. Podobnie, pewnie wszyscy się zgodzimy, że ważna jest integracja zespołu klasowego – realizacja działań prowadzących do tego, aby grupa uczniów stała się wspólnotą. Jednak zaczniemy tylko rozmawiać bardziej szczegółowo o tym, co konkretnie robimy, żeby zespół klasowy stał się wspólnotą... Chcę zwrócić uwagę na różnicę porządku: czy rozmawiamy na poziomie wartości deklarowanych, czy realizowanych.

E.F.: Wróćmy jeszcze do kwestii dobrego samopoczucia ucznia i nauczyciela. Jakie jest, Pana zdaniem, powiązanie pomiędzy relacjami a dobrostanem ucznia oraz dobrostanem nauczyciela?

J.P.: To jest ciekawe zagadnienie, prowadzone są badania na ten temat. Na przykład w Wielkiej Brytanii wyliczano, w jakim stopniu sukces ucznia od tego zależy. Oczywiście sukces ucznia zależy od wielu czynników, nie tylko od dobrostanu nauczyciela. Mówiąc językiem badań ilościowych, 8% wariacji

sprawowana uczniów zależało od dobrostanu nauczyciela. Ktoś powie, że to jest mało – jedynie 8% ze 100%. Jednak z drugiej strony, mówimy o czynniku, na który mamy wpływ, w przeciwieństwie do wielu innych, np. tego, z jakiej rodziny pochodzi uczeń. To interesujące. 10 lat temu prowadziliśmy ogólnopolskie badania, gdzie wypalenie zawodowe było mocno powiązane z dyrektywnymi prze-

konaniami nauczyciela, że trzeba ucznia stłamsić, potraktować ostro, bo bez tego się nie da niczego osiągnąć. Najprościej mówiąc, ci nauczyciele, którzy byli najbardziej wypaleni, mieli większe tendencje do takich przekonań, a za przekonaniem zawsze idzie praktyka. Jeśli uważam, że trzeba dowalić, to zrobię to szybciej niż ktoś inny. Można powiedzieć, że dobrostan nauczyciela albo jego brak, również spowodowany problemami osobistymi, musi wpłynąć na ucznia – to naczynia połączone. Wiele osób nie rozumie tego, nie dostrzega, że zaopiekowanie się nauczycielem to tak naprawdę zajęcie się uczniem, jego dobrem.

*Jeżeli przed zamknięciem
szkół nauczyciel dyktował
uczniom notatki,
to w nauczaniu zdalnym
także to robił,
tyle tylko, że z ekranu.*

*Jeżeli uczeń ze specjalnymi
potrzebami chodzi do szkoły,
to otrzymuje wsparcie bez
względu na to, czy jego rodzina
współpracuje z placówką,
czy nie.
Podczas zawieszenia zajęć
stacjonarnych system wsparcia
nagle znikł.*

E.F.: Co powinno się zadziać, żeby zatroszczyć się o dobrostan nauczyciela, a tym samym zadbać o dobrostan ucznia?

J.P.: Są różne poziomy tego zagadnienia. Na poziomie systemowym kiedyś mieliśmy bardziej rozwinięte wsparcie zdrowia psychicznego nauczyciela, teraz ten system jest mniej adekwatny do potrzeb. Bardzo dużo dzieje się na poziomie zespołu nauczycielskiego – zarządzania szkołą, partycypacji kadry itp. Znam placówki, w których nauczyciele mają poczucie, są współuczestnikami procesów decyzyjnych, mają coś do powiedzenia, ktoś się z nimi liczy i docenia, to, co robią. Są szkoły z takim klimatem, że wszyscy pracują i się cieszą, kiedy im dobrze wychodzi, a pomagają sobie, gdy idzie źle. Z drugiej strony są zespoły nauczycielskie – pokazało to badanie sprzed 10 lat – gdzie jedna trzecia mówiła, że większość osób marwi się, kiedy ma jakiś sukces edukacyjny. Niektórzy nauczyciele naprawdę pracują w trudnych środowiskach, mają poczucie osamotnienia. Są takie szkoły, gdzie człowiek pływa w głębokiej wodzie, a wszyscy patrzą z pokładu, czy utonie, czy popłynie. Wiele zależy od tego, co się dzieje w konkretnej placówce.

E.F.: Kluczowe jest zarządzanie szkołą...

J.P.: Tak, zarządzanie i powiązany z nim klimat szkoły. Mówi się, że to on zwykle wpływa na ucznia, ale nie docenia się tego, jak bardzo przekłada się również na tych, którzy pracują w danym miejscu. Wiele zależy od tego, jak poszczególne osoby dbają o siebie, jaką mają higienę psychiczną. Wypalenie zawodowe, co potwierdzają wszystkie badania, jest niższe u ludzi uprawiających sport, mających hobby, dbających o siebie. Wypalenie jest problemem wieloczynnikowym, ale wymienione przeze mnie elementy są identyfikowane, jako te, które w znaczący sposób redukują stres i wypalenie zawodowe.

E.F.: Dokonując retrospekcji zdarzeń w edukacji realizowanej w formie kształcenia na odległość w dobie pandemii, czy widzi Pan szansę dla ucznia, nauczyciela, szkoły?

J.P.: Oczywiście, że tak. Teraz w szczególności może to być model hybrydowy. Po pierwsze, widzę szansę w tym, że nauczyliśmy się korzystać trochę z technologii w edukacji, brakowało tego. Technologia zawsze była traktowana na takiej zasadzie, że można ją stosować, ale nie trzeba. Mało kto to robił, więc widzę szansę w tym, że technologia weszła

mocno do edukacji. Jak teraz mądrze się nad tym zastanowimy, to mamy punkt wyjścia do dalszych działań. Po drugie, zauważyliśmy znaczenie relacji. Niby wcześniej wiedzieliśmy, że są istotne, ale teraz zobaczyliśmy to zdecydowanie wyraźniej. Dla mnie wartością jest zawsze sytuacja, kiedy zaczynamy zdawać sobie z czegoś sprawę. Może z tego wyniknąć dużo dobrego. Pewnie też uświadomiliśmy sobie dobitnie wartość nauczycielskiego zdrowia psychicznego i higieny psychicznej nauczyciela. Pytanie tylko, czy i jak to wykorzystamy.

E.F.: W moim odczuciu współczesna szkoła powinna cechować się otwartością, demokratycznością, współdziałaniem oraz empatią. Czym jeszcze?

J.P.: Dla mnie – współpracą, wspólnotowością. Widzę, że z tym mamy kłopot. Poszedłbym dalej:

współpraca oznacza mniej niż wspólnota. Moim zdaniem, szkoła powinna być wspólnotą.

E.F.: Jak budować szkołę jako wspólnotę?

JP: Jak to robić? To temat na kolejną długą rozmowę...

E.F.: Zmiany w szkole mogą być wprowadzane systemowo, ale na to nie mamy wpływu. Biorąc pod uwagę to, co zależy od nas, jak można zmienić szkołę?

J.P.: Można zrobić wiele. Nawet w systemie, jaki mamy, ludzie różnie działają. Zmianami na poziomie klasy zajmuję się od dawna. Począwszy od tego, jak sprawić na początku, żeby w nowej klasie każdy miał okazję z każdym posiedzieć i tak naprawdę popracować zespołowo – to jest wyższa szkoła jazdy. Warto po-

stawić uczniów w sytuacji gospodarzy wobec gości z zewnątrz, to bardzo integruje grupę. Tak naprawdę diabeł tkwi w szczegółach. Te wszystkie rozwiązania, o których rozmawiamy, muszą być dobrze wprowadzone w życie. Znam sytuacje, kiedy ludzie niby pracują w zespołach, a w rzeczywistości nikt z nikim nie współpracuje. Nie chcę, żeby moja odpowiedź zabrzmiała jak frazes, bo to było dobre pytanie. Nie wiem, czy można zmienić szkołę systemowo. Zastanawiam się, czy można zadekretować współpracę albo nakazać tworzenie wspólnoty. Widziałem już różne formalne reformy edukacji, gdzie w szkołach pozornie robiono, co należało, ale w rzeczywistości nic się nie zmieniało. Jestem przekonany, że wszystko rozgrywa się na poziomie zespołu klasowego, a reformy systemowe nie schodzą na taki poziom.

Ważna jest integracja zespołu klasowego – realizacja działań prowadzących do tego, aby grupa uczniów stała się wspólnotą.

Wypalenie zawodowe jest niższe u ludzi uprawiających sport, mających hobby, dbających o siebie.

E.F.: Panie Profesorze, gdyby miał Pan moc zmiany świata, to co zrobiłby Pan dla edukacji?

J.P.: Mocno zadbałbym o nauczycieli, nie tylko w sferze materialnej, ale w ogóle: w sferze wsparcia nauczyciela, z troszczeniem się o niego, ale też podniesienia jakości kadry nauczycielskiej. Chciałbym, żeby to byli najlepsi ludzie, rozwijający się. Jestem przekonany, że szkoła stoi nauczycielem – potwierdziło to wiele badań. Jakość kadry nauczycielskiej jest kluczowa, począwszy od wynagrodzenia, poprzez doksztalcanie nauczycieli i ich rozwój zawodowy, aż po sposób zarządzania szkołami. Nawet jeżeli na poziomie centralnym najlepiej zaprojektuje się nowoczesne zmiany w edukacji, to te zmiany będzie wdrażał nauczyciel. Jest masa rzeczy, do których nie można go przygotować na zasadzie rozporządzenia, decyzji itp.

E.F.: Panie Profesorze, Ministerstwo Edukacji Narodowej projektuje od września 2020 r. m.in. wdrożenie hybrydowego modelu kształcenia. Jakie wyzwania, Pana zdaniem, staną w najbliższym czasie przed nauczycielami, a jakie – przed dyrektorami szkół?

J.P.: Pierwsze z nich to zadbanie o problem nierówności pomiędzy uczniami – i to różnych: cyfrowych, socjalnych. Jest to na pewno ważny temat, bo te nie-

równości się powiększyły. Ciągłe dużym wyzwaniem jest nowoczesna dydaktyka, sprawy związane z jakością nauczania. Moim zdaniem, żeby zmieniać dydaktykę i zacząć uczyć inaczej, nie potrzebujemy odgórnej rewolucji, narzucania czegośkolwiek. W tym obszarze niewątpliwie mamy trochę do zrobienia: od sposobu, w jaki uczymy, aż po to, na czym bazujemy, czym się kierujemy. Trochę problemów natury praktycznej może być związanych ze sprzętem i wyposażeniem.

*Szkoła stoi nauczycielem.
Nawet jeżeli na poziomie
centralnym najlepiej
zaprojektuje się nowoczesne
zmiany w edukacji, to te
zmiany będzie wdrażał
nauczyciel.*

E.F.: Czy jest coś, o co nie zapytałam, a chciałby Pan nam to przekazać?

J.P.: Chciałbym wzmocnić to, co powiedziałem wcześniej: naprawdę kluczowy jest sposób włączania technologii do edukacji. Ważne, żeby bardziej skupić się na tym, jak będziemy to robić, niż na tym, ile technologii wykorzystamy.

Wydaje się to proste, ale jest istotne. Naprawdę nie trzeba stosować dużo technologii, żeby wykorzystać ją dobrze. I w drugą stronę: można napchać jej mnóstwo do dydaktyki i nic z tego nie będzie, użyjemy wręcz odwrotny efekt. Wyniki badań bardzo wyraźnie to pokazują.

E.F.: Panie Profesorze, bardzo serdecznie dziękuję za rozmowę.

prof. UAM dr hab. Jacek Pyżalski – doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (UAM, 2012); adiunkt na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz w Instytucie Medycyny Pracy w Łodzi – w Krajowym Centrum Promocji Zdrowia w Miejscu Pracy; mediator sądowy; autor licznych publikacji; trener w obszarze komunikowania i trudnych zachowań.

Edukacja cyfrowa w szkołach w Europie – raport Eurydice

Autorzy raportu [dostępnego nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/7dzxqj>] wskazują na dwa istotne i komplementarne wymiary edukacji cyfrowej w szkołach: (I) Rozwój kompetencji cyfrowych uczniów i nauczycieli, (II) Pedagogiczne wykorzystanie narzędzi informatycznych do wspierania i przekształcania procesu uczenia się i nauczania.

Raport zawiera wskaźniki dotyczące m.in.: kompetencji cyfrowych uczniów i sposobów ich rozwijania oraz oceniania w ramach programów szkolnych; kompetencji cyfrowych nauczycieli; wykorzystania narzędzi informatycznych w kontekście szkolnym, w tym do oceny kompetencji cyfrowych; strategicznego podejścia do edukacji cyfrowej w systemach edukacji poszczególnych krajów i wynikających z niego działań wspierających szkoły.

Ponadto w załącznikach znajdują się bezpośrednie linki do dokumentów i strategii dot. edukacji cyfrowej, w tym ram kompetencji nauczycieli, oraz instytucji wspierających edukację cyfrową w szkołach w każdym z krajów biorących udział w badaniu.

źródło: <https://eurydice.org.pl>

Fot. B. Kwaśniewska

